

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL TASARIM YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN
KENT KİMLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

**(LÜBNAN-BEYRUT-SOLİDERE KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ
ÖRNEK ALAN İNCELEMESİ)**

Mustafa Sami DEMİRİSOY (Şehir Plancısı)

DANIŞMAN: Prof. Dr. Güzin KONUK

İSTANBUL – HAZİRAN 2006

Mustafa Sami Demirsoy tarafından hazırlanan “Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut—Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi) adlı araştırmanın Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

İmza

Prof. Dr. Güzin Konuk

Yüksek Lisans Tezi Danışmanı

Bu çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Güzün Konuk

İmza

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Oğuz Ceylan

İmza

Jüri Üyesi : Yrd.Doç. Dr. Erdem Erbaş

İmza

Yüksek Lisans Eğitimi süresince ve tez döneminde hiçbir koşulda desteğini, bilgisini ve eğitimci bilincini benden esirgemeyen danışmanın Prof. Dr. Güzün Konuk'a...

Eğitim ve profesyonel mesleki hayatımda yeni bakış açılarına sahip olmama vesile olan Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı hocalarına...

Bu güne kadar benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme...

ve son olarak da tüm sevgililerime...

TEŞEKKÜRLER

Haziran 2006
Mustafa Sami Demirsoy

İÇİNDEKİLER

ŞEMA LİSTESİ.....	VII
TABLO LİSTESİ.....	VII
RESİM LİSTESİ.....	VIII
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	XI
GİRİŞ.....	1
Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	4
BÖLÜM I: KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ ve KAVRAMSAL YAKLAŞIM	7
1.1. Kentsel Dönüşüm Kavramı.....	7
1.1.1 Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi.....	12
1.1.2 Kentsel Dönüşüm-Kentsel Tasarım İlişkisi.....	16
1.2. Kentsel Dönüşüm Stratejileri / Süreci.....	21
1.2.1 Kentsel Koruma (Conservation)	24
1.2.2 Kentsel İyileştirme (Rehabilitation)	26
1.2.3 Kentsel Yenileme (Renewal)	27
1.2.4 Kentsel Yeniden Canlandırma (Revitalization)	29
1.2.5 Kentsel Yenileşme (Renaissance- Regeneration)	30
1.2.6 Soylulaştırma (Gentification)	33
1.3. Bölüm Sonucu	34
BÖLÜM II: KENTSEL KİMLİK ve KENTSEL DÖNÜŞÜM	37
2.1 Kimliğin Tanımı ve Kuramsal İçeriği.....	37

2.1.1	Kimlik Kavramının Oluşumu.....	37
2.1.2	Kimlik Kavramı.....	38
2.1.3	Kentsel Kimlik Olgusu.....	41
2.1.4	Kentsel Kimliği Belirleyen Öğeler.....	47
2.1.5	Kentsel Kimliğin Bileşenleri.....	49
2.1.5.1	Fiziksel Kimlik.....	50
2.1.5.2	Tarihsel Kimlik.....	51
2.1.5.3	Sosyo- Kültürel Kimlik.....	53
2.1.5.4	Ekonomik Kimlik.....	55
2.1.5.5	İşlevsel Kimlik.....	57
2.2	Kentsel Dönüşüm Sürecinin Mekana Yansıması	57
2.2.1	Kentsel Dönüşüm Sürecinin Ortaya Koyduğu Yeni Yaklaşımlar.....	59
2.2.2	Kentsel Kimlik - Kentsel Dönüşüm İlişkisi.....	61
2.3	Bölüm Sonucu.....	64

BÖLÜM III: KENTSEL DÖNÜŞÜM BİLEŞENLERİ ve YURTDIŞI DENEYİMLERİNDEN ÖRNEKLER.....67

3.1	Kentsel Dönüşümün Kaçınılmazlığı.....	67
3.1.1	Kentsel Dönüşüm Bileşenleri/İçerikleri.....	69
3.1.1.1	Kimlik Bileşeni.....	70
3.1.1.2	Finanssal (Ekonomik-Mali) Bileşen.....	72
3.1.1.3	Sosyal Bileşen.....	73
3.1.1.4	Ekolojik Bileşen	75
3.1.1.5	Yenilikçi / Vizyonel Bileşen.....	76
3.2	Yurtdışı Deneyimlerinden Uygulama Örnekleri.....	78
3.2.1	Trafalgar Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi.....	78
3.2.2	Potsdam Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi.....	83
3.2.3	Elephant & Castle Kentsel Dönüşüm Projesi.....	88

3.2.4	Guangzhou-Pearl Nehri Kentsel Dönüşüm Projesi.....	93
3.2.5	La Défense Kentsel Dönüşüm Projesi.....	98
3.3	Bölüm Sonucu.....	102

BÖLÜM IV: KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN KENTSEL KİMLİK ETKİSİ / ÖRNEK ALAN LÜBNAN - BEYRUT - TARİHİ KENT MERKEZİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ.....104

4.1	Lübnan'ın Coğrafi Konumu ve Tarihsel Süreci.....	104
4.2	Tarihsel Süreç içerisinde Beyrut Kenti.....	107
4.2.1	Milattan Önceki ve Osmanlı Dönemine Kadar Olan Süreç.....	107
4.2.2	Osmanlı Dönemi.....	109
4.2.3	Fransız Manda Dönemi.....	111
4.2.4	Bağımsız Lübnan Dönemi.....	113
4.3	Beyrut Kentsel Alanı Planlama Deneyimleri.....	118
4.3.1	1977-1978 Master Planı.....	118
4.3.2	1986 Master Planı (IAURIF).....	120
4.3.3	1991 Master Planı.....	122
4.4	Solidere (Beyrut Tarihi Kent Merkezi) Kentsel Dönüşüm Projesi.....	123
4.4.1	Proje Konsepti.....	128
4.4.2	Örgütlenme Modeli.....	132
4.4.3	Solidere Kentsel Dönüşüm Projesinin Sosyo-Kültürel ve Fizik Mekan Açınımları.....	136
4.4.3.1	Tarihi Çevre.....	136
4.4.3.2	Arkeolojik Alanlar.....	138
4.4.3.3	Hizmet Alanları.....	140
4.4.3.4	Konut Alanları.....	142
4.4.3.5	Ticaret Alanları.....	143
4.4.3.6	Sosyo-Kültürel Alanlar.....	144

4.5 Bölüm Sonucu.....	148
BÖLÜM V: SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	153
KAYNAKÇA.....	163
ÖZGEÇMİŞ.....	171

ŞEMA LİSTESİ

Şema 1.1 Kentsel Dönüşüm Süreci – Dönüşüm Stratejileri.....	24
Şema 3.1 Trafalgar Meydanı Tasarım Projesi Öneri Ulaşım Sistemi	81
Şema 3.2 Trafalgar Meydanı Yaya Sistemi	81
Şema 3.3. Elephant & Castle Proje Şeması ve Uygulama Etapları.....	90
Şema 3.4 Guangzhou-Pearl Nehri Kentsel Dönüşüm Projesi Konsept Plan.....	96
Şema 3.5 La Défense Konsept Plan.....	99
Şema 4.1 Roma Dönemi Kent Merkezi Tipolojisi M.Ö. 64 / M.S. 560.....	108
Şema 4. 2 Ortaçağ Dönemi Kent Merkezi Tipolojisi M.S. 1300-1500.....	108
Şema 4.3 Osmanlı Dönemi Kent Merkezi Tipolojisi M.S. 1516-1920.....	110
Şema 4.4 Fransız Manda Dönemi Kent Merkezi Tipolojisi M.S. 1920-1942....	112
Şema 4.5 İç Savaş Dönemi Kent Merkezi Tipolojisi 1975-1990.....	115
Şema 4.6 Tarihsel Süreç İçinde Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Gelişimi.....	116
Şema 4.7 Demarcation Line (Şavaş Dönemi Doğu-Batı Ayrım Hattı).....	117
Şema 4.8 Beyrut Tarihi Kent Merkezi ve Yakın Çevresi Kentsel Dönüşüm Master Planı.....	131
Şema 4.9 Solidere Şirketi Yönetim Örgütlenme Şeması.....	135
Şema 4.10 Beyrut Tarihi Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm Proje Lokasyonu....	151
Şema 4.11 Tarihi Kent Merkezi ile İlişkilendirilen ve Yeni Liman Bölgesi.....	151
Şema 4.12 Beyrut Tarihi Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm Master Plan.....	152

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1 Kentsel Dönüşüm Süreci.....	13
Tablo 2.1 Kentleşme Süreci Bağlamında Değişim-Dönüşüm.....	60
Tablo 3.1 Trafalgar Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi.....	82
Tablo 3.2 Potsdam Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi.....	87

Tablo 3.3 Elephant & Castle Kentsel Dönüşüm Projesi.....	92
Tablo 3.4 Guangzhou-Pearl Nehri Kentsel Dönüşüm Projesi.....	97
Tablo 3.5 La Défense Kentsel Dönüşüm Projesi.....	101
Tablo 4.1 Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi.....	147

RESİM LİSTESİ

Resim 3.1 Trafalgar Meydanı Hava Fotoğrafı	80
Resim 3.2 Potsdam Meydanı Tasarım Konsepti	85
Resim 3.3 Potsdam Meydanı Maketi.....	88
Resim 3.3 Potsdam Meydanı.....	87
Resim 3.6 La Défense Kentsel Dönüşüm Proje Maketi.....	100
Resim 4.1 Lübnan'ın Coğrafi Konumu.....	105
Resim 4.2 Solidere Kentsel Dönüşüm Alanı Yakın Çevre İlişkisi.....	124
Resim 4.3 Solidere Kentsel Dönüşüm Alanı Hava Fotoğrafı.....	125
Resim 4.4 Beyrut Tarihi Kent Merkezi ve Liman Bölgesi Hava Fotoğrafı.....	127
Resim 4.5 Tarihi Kent Merkezi Fotoğrafları.....	136/137
Resim 4.6 Tarihi Nejme Meydanı ve Vista Noktaları.....	138
Resim 4.7 Arkeolojik Alanda Yapılan Kazılar Sonucu Ortaya Çıkarılan Roma Hamamları.....	139
Resim 4.8 Liman Bölgesinde Yapılan ve Yapılacak Olan Hizmet Alanları.....	141
Resim 4.9 Proje Alanındaki Konut Bölgelerine Ait Siluet ve Skeçler.....	142
Resim 4.10 Yenilenmiş Tarihi Kent Merkezinden Görünümler.....	143
Resim 4.11 Tarihi Kent Merkezinde Düzenlenen Sosyo-Kültürel Aktivite Çalışmaları.....	144
Resim 4.12 Dönüşüm Alanındaki Açık Yeşil Sistem / Kamu ve Dini Yapılar....	145
Resim 4.13 Dönüşüm Öncesi ve Uygulama Safhasından Resimler.....	146
Resim 4.14 Projenin Son Durumunu Gösterir Hava Fotoğrafı.....	152

ÖZET

Planlama ve Mimarlık disiplinlerin arakesitinde var olmuş Kentsel Tasarım; her ölçekteki kentsel mekanla ve kullanıcıyla ilintili olup, problemlere karşı çözüm arayan, alt ölçekten, üst ölçğe kadar olan diyagramın her noktasında hem tasarım süreciyle, hem de tasarımın sonucu olan kentsel mekanla ilgilenen, sosyo-ekonomik ve kültürel dengeleri yorumlayarak, yaşanabilir, kaliteli, kentsel mekanlar üretilmesini hedefleyen sürecin adıdır.

Bu bakış açısıyla, Kentsel Dönüşüm üst başlığı çerçevesinde Kentsel Tasarım; dönüşümün sosyo-ekonomik, kültürel ve neticede fizik-mekan yansımasında kullanılacak olan önemli bir uygulama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanoğlunun sosyalleşmesi süreci ile oluşa gelmiş kentsel alanların her dönemde geçirmiş olduğu dönüşüm, özellikle son 200 yıl içersinde, planlama ve tasarım disiplinleri bağlamında Kentsel Dönüşüm olgusu ile yönlendirilmektedir.

Sanayi Devrimi ve Dünya Savaşları sonrası dönemde yaşanan kentsel problemlerin ortadan kaldırılması, daha sonra da, küreselleşme bağlamında ortaya çıkan yarışan kentler kavramı çerçevesinde gündeme gelen kentsel dönüşüm olgusu; hem içeriği hem de süreci açısından evrilme süreci yaşamış ve günümüzde göz ardı edilemez bir planlama politikası halini almıştır.

Evrilmekte olan kentsel sistem bazı temel mekanizmalara sahip olup, bu mekanizmalar ile dönüşüm süreci kendini göstermektedir. Dönüşüm süreci içerisinde bulunan kentsel sistemin bu temel mekanizmaları ise; insan olgusunun kent sistemine armağan ettiği, ekonomik, sosyal ve kentin doğal yapısı ile yine insanoğlunun ortaklaşa kurguladığı ekolojik temellere dayanmaktadır.

Bu üç ana temel (ekonomik, ekolojik, sosyolojik) olgu ile ortaya çıkan kentsel sistem içerisinde dönüşüm sürecini yönlendiren bileşenler ise; Kimlik, Yenilikçi/Vizyonel, Ekonomik, Sosyal ve Ekolojik bileşen olmak üzere beşli yapıdan oluşmaktadır.

Kent sistemi okunurken veya bir kentsel dönüşüm süreci ortaya konulurken, yukarıda sayılan üç sac ayağı üzerine oturtulmuş olan bu beşli yapı dikkate alınmak ve bu başlıkların içerikleriyle hareket edilme zorunluluğu bulunmaktadır.

Sonuç olarak; çok yönlü ve boyutlu içeriğe sahip olan Kentsel Dönüşüm olgusunun uygulama sürecinde; insan, doğal yapı ve mekanın tarihsel gelişimi dikkate alınarak üretilecek olan projenin, Kimlik, Yenilikçi Yaklaşım, Ekonomik Yapı, Sosyal ve Ekolojik bileşen boyutları dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde Kentsel Dönüşüm süreci yönetilebilir ve başarıya ulaşabilir olacaktır.

ABSTRACT

Urban design which exists at the intersection of two disciplines, urban planning and architecture, is related with urban areas and occupants in every scale. Urban design is the name of the process looking for solutions for the problems of urban areas. At every point from the bottom scale to the top scale it is interested in both of the design process and the urban area which is the design outcome. This process provides construction of inhabitable and high quality urban areas by interpreting the socio-economic and cultural stability values.

From this point of view, the urban design within the upper framework of the urban transformation, is an important application tool which is utilized for the reflection of socio-economic, cultural, and consequently the physic-spatial of the transformation.

In every period of the transformation of urban areas which is formed by the process of socialization of the humankind, particularly during the last 200 years, is directed by the urban transformation phenomenon within the context of design and planning disciplines.

The urban transformation phenomenon which has come into the agenda within the context of global transformation phenomenon and the elimination of urban issues emerging after the period of the industrial revolution and world wars, has been evolved in terms of both its content and its process and become an no ignorable planning policy.

The evolving urban system has some basic mechanisms and the transformation process asserts itself by means of these mechanisms. The basic mechanisms of the urban system which is under the transformation process, are based on the

economic, social fundamentals, which are presented to the urban system by the humankind, and the ecological fundamentals collectively created by the natural structure of the city and the humankind.

The constituents directing the transformation process within the urban system emerging with these three basic phenomenon (economic, sociological, and ecological), are formed by a fivefold structure which is composed of Identity, Innovator/Visional, Economic, Social, and Ecological components.

While comprehending the urban system or exhibiting the urban transformation process, the above mentioned fivefold structure based on the three basic phenomenon and contents of these topics should always be considered.

Consequently, during the application process of the urban transformation phenomenon which has a multidimensional content, a project produced by considering humans, the natural structure, and the historical development of the locality should be evaluated by considering it's Identity, Innovator Approach, Economic, Social, and Ecological constituents. The urban transformation process can only be managed successfully by this way.

GİRİŞ

Sanayi devrimi ile başlayan, Dünya Savaşları ile devam eden ve 1980'li yıllara kadar yaşanan süreçte kentsel dönüşüm olgusu; meydana gelen hızlı kentleşme, kent mekansal yapısında değişim, savaş sebebi ile yaşanan yıkımlar, kentsel alanlarda nüfus yoğunlaşması gibi faktörlerin kentsel çevrede yarattığı fiziksel köhneleşmenin yeniden ele alınması olarak yorumlanırken, 1980'li yıllardan sonra; fiziksel, ekonomik, sosyal, teknolojik ve bilgi ilişkiler bütünlüğünün sorgulandığı ve bu sorgu çerçevesinde dönüşümün ele alınmasını zorunlu kılan bir kavramsal yapı içerisine oturduğu bilinmektedir.

Günümüzde kentsel alanların yeniden ele alıma süreçlerinde, bir çok uygulama aracının üst başlığında bulunan kentsel dönüşüm, 1980'den önceki süreçte kazanılan deneyimlerden de anlaşılacağı üzere, kentsel mekanların sadece fiziksel yapı bağlamında ele alınan bir düzenleme süreci olmadığını deneyimlerle göz önüne koymuştur.

1970-80'li yıllardan itibaren; *Üretim sistemindeki köklü değişmeler öncelikle ekonomik alt yapıda ve yerleşmelerin örüntüsünde çok önemli değişmelere yol açarken, toplumun sosyal yapısında da ciddi dönüşümler gerçekleşmiştir. Servis sektöründeki önemin artması profesyonel, idari, teknik sosyal grupların ön plana çıkmasına yol açmıştır. Buna paralel olarak, üretimin kent dışında yer seçmesi ile çöküntü alanı haline gelen merkez alanlar servislerin ve yönetim işlevlerinin burada yer almaya başlamasıyla yeniden önem kazanmaya ve gelişmeye başlamıştır.*

Ekonomik yeniden yapılanma aynı zamanda toplumsal yapıdaki değişimi hızlandırmış, bu değişimle birlikte yaşam tarzlarının da farklılaşması ile toplumda farklı gruplardan oluşan parçalanmış bir yapı ortaya çıkmıştır. Toplumun farklı gruplarının farklı yaşam biçimlerini tercih etmesi ve bu

tercihlerin konut alanlarının dönüşüm ve gelişim süreçlerine yansımaları, kent mekanlarındaki dönüşümün alt yapısını hazırlamıştır.¹

1980 öncesi kentleri etkileyen iki faktör savaşlar ve sanayileşme kavramları iken 1980 sonrası dönemde ise kentler yukarıda da bahsedildiği gibi; üretim sistemindeki köklü değişimler, ekonomik alt yapının değişimi, üretim kaynakları mekansal açıdan yer seçim tercihlerinin değişmesi, bilgiye ulaşma, kullanma ve pazarlama ve tüm bu etkenlerle toplumsal yapıda gerçekleşen köklü değişimler gibi çok yönlü faktörlerin etkisi altına girmiştir.

Tüm bu açınımları tek bir kelime ile tanımlamak gerekirse 1980 öncesi dönemde kentsel alanların değişim dönüşüm süreci tekil ve ulusal ölçekteki faktörlere bağımlı iken 1980 sonrası dönemde **küresel sistemin** çoğul etkenleri devreye girmiştir.

Günün değişen koşullarının tanımlamış olduğu yeni bakış açısı (küreselleşme) aynı zamanda politika ve toplumsal merkezli yapılanmalarda da yeni arayışlar ve şekillenmeleri beraberinde getirmiş, bu değişimlerin planlamaya yansımaları ise; katılım, şeffaflık, çok aktörlü olma, yönetim, sürdürülebilirlik kavramlarının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Böylece planlama sistemi içerisinde kentsel dönüşüm çok boyutlu, birden fazla aktörlü, yönetilmesi gereken bir organizasyonu ve planlama konseptini tanımlar olmuştur.

Kentsel dönüşüm konusunda önemli olan bir başka nokta ise; dönüşüm kavramı ile yola çıkan kentsel projelerin kentsel alanlarda gelişigüzel, sıradan alanlarda veya günün koşulları gereği üretilen politikalar paralellinde gündeme sokulmasından daha çok bu olgunu kendi süreci sonucu oluşa

¹ Kayasu, S./Yaşar, S.S. (2003), Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme:Kavramlar, Gözlemler, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s. 20

gelmiş tanımlamaları, etkenleri vb faktörler ile oluşturulacak bütünsel bir bakış açısına sahip olma zorunluluğudur.

Bu bağlamda bir kaçınılmazlık olarak karşımıza çıkan, yönetilebilirliği olan, kentsel dönüşümün sürecinin başarıya ulaşabilmesi; dönüşümün fizik-mekan çerçevesinde tanımlanan içeriğinin yanı sıra, sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ile bir bütün olarak ele alınması sonucuna bağlıdır. Ancak bu bütünsel bakış açısı da bir kentsel dönüşüm projesini başarıya ulaştırmakta çoğu zaman yeterli olmamakta, çünkü bu bütünsel bakış açısını taklit ile oluşturulan projelerin birbirleriyle çok noktada benzer sonuçlar doğurduğu ve kimliksizleşme sonucuna yol açtığı görülmektedir.

Burada bu benzerliklerin ortadan kaldırılması ve özgün bir sonucun elde edilebilmesi açısından, yukarıda belirtilen bütünsel bakış açısına ilave edilecek bir başka konu ise; kentsel dönüşüm bileşenleri bağlamında, uzun soluklu bir sürecin sonucunda ortaya çıkmış olan kentsel kültür - kentsel kimlik ilişkisidir. Ancak bu bağdaştırma sonucunda ortaya koyulacak olan kentsel dönüşüm projeleri özgün ve toplumsal mutabakatın sağlandığı bir kentsel dönüşümü ortaya koyabilir ve başarıya ulaşabilir.

ÇALIŞMANIN AMAÇ ve KAPSAMI

Dünya sisteminin bilgi temelli gelişim-değişim süreci içerisine girmesi sonucunda üretim kaynakları mekansal açıdan, küresel sistemde; bilgiye ulaşma, kullanma ve pazarlama konusuna çok önem verir hale gelmiş ve yukarıda sınırları çizilen bir korelasyonu içeren kent sistemlerinde yer seçmek istediklerini vurgulamaktadır.

Dünya sisteminin üretim biçimini bu şekilde yeniden yorumlaması ile kentler önemlerini arttırmış, ancak kentlerin bu yeni sisteme entegre olma zorunlulukları gündeme gelmiştir. Kentlerin değişimi ile birlikte, kentte yaşayanlar ve kentlerin etkilediği bölgeler (hinterlant) ve bu bölgelerde yaşayanların değişim-dönüşüm sürecine girmesi, yani küreselleşen sistem çerçevesinde sisteme uymak için "bütünün" değişiminin zorunluluğu anlaşılmıştır.

Bu bağlamda küresel sistemin içerisinde değişim/dönüşüm olgusu, merkez olma niteliğine sahip her kentsel alanla birlikte, en ücra noktaya kadar kendini göstermektedir.

Burada vurgulanması gereken nokta ise küresel sistem ana çerçevesinde gerçekleşen bu süreçte, ayniliğin kırılması noktasında; doğal yapı, tarihsel gelişim, kimlik ve kültürel farklılaşmanın önemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değişim geçiren her noktanın küresel sistem içerisinde birbirine benzeyen mekanlar üretmesinin önüne geçilmesi o mekanın doğal özellikleri ile başlayan, tarihsel süreç içerisinde biriktirdikleri ile şekillenen, kendine ait bir kimlik ve kültürel yapılanmanın sonucunda ortaya koyduklarıdır.

Bu ana çerçeve şekillenmesi ile çalışmanın temel hedefi kentsel dönüşüm olgusunu ele almaktır. Bu ele alınış sürecinde yeniden üretilen kentsel alanların;

- Doğal özelliklerinin önemseni-önemsenimediği,
- Tarihsel süreç içerisindeki konumu ve algılanması,
- Diğer kentsel alanlardan kimlik ve kültür olgusu bağlamında ayrılıp-ayrılmadığı,
- Ortaya çıkan dönüştürülmüş alanın, kentsel dönüşüm bileşenlerini (Kimlik, Finanssal, Sosyal, Yenilikçi / Vizyonel, Ekolojik Bileşen) içerip-içermediğini,
- Sonuç olarak da kentsel dönüşüm sürecinin yönetilip-yönetilemediğidir.

Bir başka deyişle dönüştürülmüş alanların kullanıcıları tarafından sahiplenip-sahiplenmemesi sonucu kentsel dönüşümün neticesini anlamaya yöneliktir.

Bu bağlamda çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde; kentsel dönüşüm kavramına yönelik genel bir değerlendirmenin yanı sıra, kentsel dönüşümün tarihsel süreç içerisindeki yeri, kentsel tasarımla olan ilişkisi ve kentsel dönüşümün bileşenleri olarak hangi stratejileri kullandığı ele alınmıştır. Ayrıca gelişen/değişen dünya sistemi içerisinde kentsel dönüşümün geçirmiş olduğu değişime de vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; kimlik olgusunun sosyolojik arka planından başlamak üzere, kimliğin tanımı ve kavramsal içeriği, kentsel kimlik olgusu ve kentsel kimliğin oluşmasında etkili olan öğeler ve belirleyiciler ele alınarak bu kavramsal çerçevede; kentsel kimlik-kentsel dönüşüm ilişkisi üzerinde durulmaktadır.

Üçüncü bölümde; bir kaçınılmazlık olarak karşımıza çıkan kentsel dönüşümün, yönetilebilirliği bağlamında, olması gerekeni yakalamak yani dönüşümün fizik-mekan bağlamında tanımlanan içeriğinin yanı sıra, sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekonomik, sosyal ve kültürel içerikleri ile bir bütün olarak ele alınması gerekliliğidir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm-kentsel kimlik ilişkisinin bütünlüğüne vurgu yaparak, kentsel dönüşüm bileşenleri çerçevesinde ortaya koyulacak olan yurtdışı örneklerinin incelenmesini içermektedir.

Dördüncü bölümde ise; çalışmanın ilk üç bölümünde ortaya konan kentsel dönüşüm stratejileri, bileşenleri ve kentsel kimlik olgusu çerçevesinde Lübnan-Beyrut-Tarihi Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm projesi değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme, Lübnan'ın coğrafi konumu ve tarihsel süreci, tarihsel süreç içerisinde Beyrut kenti, Beyrut kentsel alanı planlama deneyimleri, Solidere (Beyrut Tarihi Kent Merkezi) kentsel dönüşüm projesi, proje konsepti, sosyo-kültürel ve fizik mekan açınımları ve örgütlenme modeli başlıklarını kapsamaktadır.

Sonuç ve değerlendirme bölümü olan beşinci bölümde ise; çalışmanın geneline yönelik bir değerlendirme ve bu değerlendirme sonucu ulaşılan yaklaşım oluşturmaktadır.

BÖLÜM I: KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN SÜRECİ ve KAVRAMSAL YAKLAŞIM

Bu bölüm kapsamında; kentsel dönüşüm kavramına yönelik genel bir değerlendirmenin yanında; Kentsel Dönüşümün tarihsel süreç içerisindeki yeri, kentsel tasarımla olan ilişkisi ve kentsel dönüşümün bileşenleri olarak hangi stratejileri kullandığı ele alınmıştır. Ayrıca gelişen/değişen dünya sistemi içerisinde kentsel dönüşümün geçirmiş olduğu değişime de vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

1.1 KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI

Kentsel dönüşüm kavramı özü itibari ile mekansal bir dönüşüm olarak görünmekle birlikte, aslında “*mekan ve toplumsal ilişkiler arasında varolan diyalektik ilişki ile temellenmekte*”¹ olan bütüncül bir bakış açısını/dönüşümü ortaya koymaktadır.

Kentsel dönüşümün tarihsel gelişimine bakıldığında bu olgunun kırılma noktasının 1980’li yıllar olduğu ve ancak bu noktadan sonra net bir tanımlanma sürecine sahip olduğu görülmektedir.

Bu noktada da kentsel dönüşüm olgusunu tanımlarken, 1980’li yıllardan önce varolan dünya sistemi içerisindeki kentsel dönüşüm anlayışı ile 1980 sonrası küreselleşme ve sürdürülebilirlik kavramları çerçevesinde yeniden şekillenen kentsel dönüşüm kavramını anlamak gerekmektedir.

Kırılma noktası olan 1980’li yıllardan önce varolan ve tanımlanan kentsel dönüşüm; Sanayi Devrimi sonrası Avrupa’nın büyük kentlerinde işçiler için üretilen sağlıklı kent dokularının ve I.Dünya savaşı sonrası yok olan

¹ Ünvedi, Z.(2003), Türkiye’de 1980 Sonrası Kentsel Dönüşümün Toplumsal ve Mekansal Dinamikleri, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s. 52

kentlerin fiziksel manada dönüşümünü öngörmektedir. Bu noktada dönüşüm sadece fiziksel değişim ve sağlıklı kentsel dokuların rehabilitasyonu veya yıkılmış kent dokularının yeniden inşası olarak algılanmaktadır.

Yukarıda ifade edilen ve 1980'li yıllara kadar devam eden bu dönüşüm algısında kullanılan uygulama araçları çeşitlilik arz etmektedir. Bunlar; kentsel yenileme (renewal), kentsel yeniden yerleştirme (resettlement), kentsel rehabilitasyon, kentsel yeniden imar etme (redevelopment), kentsel canlandırma (revitalization) gibi kavramlar olarak karşımıza çıkmışlardır.

Kentsel dönüşüm üst başlığı altında yukarıda bahsedilen uygulama araçları günümüzde de halen kullanılmaktadır. Ancak uygulama araçlarının aynı olması kentsel dönüşüm olgusunun da aynı olduğunu göstermemektedir. 1980'li yıllarda dünya sisteminde meydana gelen değişimlerle birlikte kentsel dönüşüm algısı da değişmiştir.

Değişen kentsel dönüşüm algısı, yaşanan yeni ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ilişkilerin geçirmekte olduğu dönüşümün getirisi olarak; mekansal dokunun algılanması ve kavramsallaştırılması sürecinde de bir sorgulamayı gündeme getirmiştir.

Bu bağlamda klasik planlama ve mimarinin getirisi olan mekansal üretim süreci de; ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ilişkiler çerçevesinde kendi kendine yargılama ve mekanı yeniden algılama zorunluluğunu hissederek, kente yönelik yeni çözümler arayışına girmiştir.

Kentsel dönüşüme yönelik çözümler, üretim süreçlerinde değişen önceliklere bağlı olarak mekansal organizasyonlarını değiştiren üretim elemanları ile toplumsal katmanlardaki parçalanmalar ve kutuplaşmalara koşturarak yeniden yapılanan konut alanları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kentin işlevinin yeniden tanımlanmasında rol oynayan önemli bir kamusal alan olarak kent

merkezleri üzerindeki tartışma da hızla gelişerek, kentin yeni içerikleri üzerindeki tartışmaya katkı yapmaktadır.²

Değişen üretim ve yaşam biçimlerinin ortaya koymuş olduğu yeni dünya sistemi; ekonomik, sosyolojik ve kültürel faktörler ile şekillenen kentlerin artık bu faktörlerle sınırlı kalamayacağını, bunlara ilave olarak bilgi, bilginin kaynağı, iletişim ağları, hızlı ulaşım kanalları ve bu kanallar arası entegrasyon gibi ilişkiler sistemine göre yeniden yorumlanması gerekliliğini ortaya koymuştur.

1980 öncesi kentleri en fazla etkileyen iki faktör savaşlar ve sanayileşme olmuş ancak 1980 sonrası dönemde ise kentler “... *Artan ilişki düzeyine bağlı olarak, uluslar arası alanda önemli birer yoğunlaşma ve kontrol merkezleri haline gelmişlerdir. Günümüzde bilgi toplumunun ortaya çıkışı ve küresel yeniden yapılanma ile birlikte kentlerin yapıları ve işlevleri değişmektedir. Bunun bir sonucu olarak yeni bir kent formu: mega kent ortaya çıkmakta ve kimi kentlerde iletişim teknolojisi sayesinde dünya kenti haline gelmektedir*”.³

Bu bağlamda yeniden şekillenen dünya; ekonomik, sosyal ve kültürel alt yapısına bilgi, bilgi üretimi, hızlı ulaşım kanalları gibi kavramları eklemiştir. Mevcut ve yeni faktörler çerçevesinde şekillenen yeni üretim sistemi “*İletişim ağları bilginin değişik kanallarla hızlı ve etkili akışını sağlarken, yeni teknolojilerle beslenen ulaşım ağları üretim merkezleri arasındaki ilişkilerin hızını olanaklı kılar. Kentler tüm bu oluşumlar içinde artık sadece mal ve hizmet üretiminin değil, bilginin ve yeniliklerin üretildiği merkezlerdir. Bu anlamda bilgi tabanlı ekonomiye geçiş sürecinde bilgi en önemli üretim*

² Kayasu, S./Yaşar, SS. (2003), Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme:Kavramlar, Gözlemler, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s. 20

³ Eş, M. (2002), Bilgi Toplumu Sürecinde Kentsel Dönüşüm:İstanbul Örneği, www.bilgiyoneti.org.

faktörü olurken, ekonominin motorunu da kentler oluşturmaktadır.”⁴ şeklinde yorumlanmaktadır.

Bilgiye dayalı olan bu gelişim-değişim sonucunda, üretim kaynaklarının, küresel sistemde; bilgiye ulaşma, kullanma ve pazarlama konusuna çok önem verdiklerini ve sadece yukarıda sınırları çizilen bir korelasyonu içeren kent sistemlerinde yer seçebileceklerini vurgulamaktadır.

Dünya sisteminin üretim biçimini bu şekilde yeniden yorumlaması ile kentler önemlerini arttırmış, ancak kentlerin bu yeni sisteme uyum sağlama zorunlulukları gündeme gelmiştir. Kentlerin değişimi ile birlikte, kentte yaşayanlar ve kentlerin etkilediği bölgeler (hinterlant) ve bu bölgelerde yaşayanların değişim-dönüşüm sürecine girmesi, yani küreselleşen sistem çerçevesinde sisteme uymak için bütünün değişiminin zorunluluğu anlaşılmıştır.

Üretim sistemindeki köklü değişimler öncelikle ekonomik alt yapıda ve yerleşmelerin örüntüsünde çok önemli değişmelere yol açarken, toplumun sosyal yapısında da ciddi dönüşümler gerçekleşmiştir. Servis sektöründeki önemin artması profesyonel, idari, teknik sosyal grupların ön plana çıkmasına yol açmıştır. Buna paralel olarak, üretimin kent dışında yer seçmesi ile çöküntü alanı haline gelen merkez alanlar servislerin ve yönetim işlevlerinin burada yer almaya başlamasıyla yeniden önem kazanmaya ve gelişmeye başlamıştır.

Ekonomik yeniden yapılanma aynı zamanda toplumsal yapıdaki değişimi hızlandırmış, bu değişimle birlikte yaşam tarzlarının da farklılaşması ile toplumda farklı gruplardan oluşan parçalanmış bir yapı ortaya çıkmıştır. Toplumun farklı gruplarının farklı yaşam biçimlerini tercih etmesi ve bu

⁴ Kayasu, S./Yaşar, SS. (2003), Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme:Kavramlar, Gözlemler, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s. 20

tercihlerin konut alanlarının dönüşüm ve gelişim süreçlerine yansımaları, kent mekanlarındaki dönüşümün alt yapısını hazırlamıştır.⁵

Tüm bu izah edilenler kapsamında, bölüm başında da ifade edildiği gibi, kentsel dönüşüm olgusunu ve gerekliliğini; yirmi birinci yüzyılda politik, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler çerçevesinde dönüşümün yeniden ele alınması zorunluluğunu ortaya koyarak; 1980'li yıllardan önce kentsel dönüşüm sadece mekanın dönüştürülmesi iken, 1980 sonrası, klasik planlama anlayışında uzaklaşma, bilgi teknolojilerine geçiş, küresel sistemin yerelliğe vurgusu, özelliklerini kapsayacak şekilde dönüşümün içeriği ve algısı değişmiştir.

Kentsel dönüşüm kavramı hem uygulamada hem de kuramsal anlamda; kavramın en genel anlamı ile kentsel alanda bütünsel bir değişim, fiziksel yapılaşma düşünüldüğünde varolan yapı stokunda bir değişim ya da ortak akıl ve sağduyu gözetildiğinde kent içinde belli gerekçelerle arzulanmayan kentsel dokuların belli bir aktör tarafından dönüştürülmesi anlamlarında kullanılabilir.⁶

Sonuç olarak Sanayi devrimi ile başlayan ve 1980'li yıllara kadar yaşanan süreçte kentsel dönüşüm olgusu; meydana gelen hızlı kentleşme, kent mekansal yapısında değişim, kentsel alanlarda nüfus yoğunlaşması gibi faktörlerin kentsel çevrede yarattığı fiziksel köhneleşmenin yeniden ele alınması olarak yorumlanırken, 1980'li yıllardan sonra; fiziksel, ekonomik, sosyal, teknolojik ve bilgi ilişkiler bütünlüğünün sorgulandığı ve bu sorgu çerçevesinde dönüşümün ele alınmasını zorunlu kılan bir kavramsal yapı içerisine oturmuştur.

⁵ Kayasu, S./Yaşar, SS. (2003), Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme:Kavramlar, Gözlemler, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s. 20

⁶ Şahin, SZ. (2003), İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, s.89

1.1.1 Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi

Sanayi devrimi ile birlikte kentlerde meydana gelen işlev değişimi, bu değişimin kentlere armağanı olan nüfus yoğunlaşması ve sağlıksız yapılaşma; kentlerin topluma sunmuş olduğu artıların yetersizliğini ortaya koymuş ve bu artı değerlerin ancak sağlıklı bir yapılaşma ile değer ifade edebileceğini göstermiştir.

Sanayi devrimi ile birlikte değişim süreci başlayan kentsel çevrelerin ortaya koymuş olduğu sağlıksız ve güvenliksiz ortam, kentin değişimindeki bu süreç ile eş zamanlı yaşanan savaşların gündeme gelmesi ve kentsel alanın yok olma limitine ulaşması neticesinde, kentlerin yeniden ele alınması zorunluluğunu doğurmuştur.

Bu zorunluluk nedeni ile kentlerin yeniden ele alınma süreci başlamıştır. Fakat kentsel dönüşümün kavramsal yapısını izah ederken de ifade edildiği gibi bu dönüşüm sürecinin başlangıç noktası ile bu gün ulaştığımız noktadaki uygulama ve algılama şekli de değişim geçirmiştir.

Kentsel dönüşümün geçirmiş olduğu dönüşüm Roberts ve Sykes'nin yayımlamış oldukları "Kentsel Dönüşümün Varoluş Sürecinde Tanımlar ve Amaçlar, Kentsel Dönüşüm El Kitabı" ında belirtilmiştir.

Roberts ve Sykes burada kentsel dönüşümün tarihsel süreç içerisinde yaşamış olduğu gelişimi 10'ar yıllık süreçler halinde değerlendirmişler ve her 10 yıllık dönemi, o dönemde yapılan uygulamalar ile isimlendirerek, bu zaman dilimlerinde hedeflenen ve uygulamaları yapılmaya çalışılan konuların ne olduğunu ifade etmişlerdir.

Roberts ve Sykes in tanımlamalarına bakıldığında;

Sene	Süreç
1950 Yeniden İnşa (Reconstruction)	Modası geçmiş alanların yeniden inşası ve banliyölerin oluşumu; Merkezi ve yerel yönetime özel teşebbüsün katılımı ile birlikte yerleşik alanların geliştirilmesi ve kamu sektörünün yaşam standartlarını artırması ile kentsel merkeze yakın alanlar ve yakın komşuluk birimleri daha fazla önem kazanmıştır.
1960 Canlandırma (Revitalisation)	Banliyölerin büyümesi; kamu ve özel sektör arasındaki dengenin kurulması; bölgesel alanlardaki eylemler ile özel sektörün öneminin artması, sosyal imkanların gelişmesi ve ferah yaşanabilir alanların oluşumu.
1970 Yenileme (Renewal)	Yenilemenin zorluğu ve katı projeler; yakın gelişmeler, özel sektörün öneminin gelişimi, yerelliğin ön plana çıkması, kamu ve özel sektörün kaynaklarının gelişimi, sosyal tabanlı eylemler, eskimiş kentsel altyapı, yani gelişmeler neticesinde çevre öneminin artması.
1980 Yeniden Geliştirme (Redevelopment)	Yeniden geliştirme projeleri, uzak şehir projeleri, özel sektöre önem verme ve uzmanlık üniteleri, ortaklıkların gelişimi; 1980'lerin ilk dönemlerinde yerel ölçekteki yoğunlaşma, hükümetin seçme dürtüsü, yeniden yerleştirme ve yeniden geliştirme projeleri, geniş açılı çevresel yaklaşımlar.
1990 Yeniden Oluşum (Regeneration)	Uygulama ve politikalara detaylı yaklaşım eğilimi, bütünleşmiş eğitim, ortaklıkların baskınlığı, stratejik bakış açısının benimsenmesi, bölgesel eylemlerin gelişimi, kamu ve özel sektör kuruluşları arasındaki denge, toplumun önem kazanması, daha sade koruma, daha geniş faaliyetlerin temsili ve sürdürülebilir çevre.

Tablo 1.1 ; Kentsel Dönüşüm Süreci ⁷

⁷ Roberts, P. (2000), The Evaluation, Definition and Purpose of Urban Regeneration, Urban Regeneration A Handbook, s14

Kentsel dönüşüm olgusunun fiziksel bir eylem olarak algılanması aşamasından, bütüncül bakış açısına, yani geniş kapsamlı faaliyet ve konuların temsil edildiği kentsel dönüşüm kavramına kadar olan aşama kronolojik olarak görülmektedir.

1950 ile 1970 arasındaki değişim sürecinin tanımlamalarına bakıldığında değişim olgusu karşımıza sadece sanayi devrimi sonrası ve yaşanan savaşlar neticesinde köhnemiş kent dokularının yeniden ele alınması ve bu bağlamda kentsel alanlarda fiziksel dönüşüm ile standartların arttırıldığı, ferah, özel teşebbüsün de içinde bulunduğu yeni alanlar oluşturmak amacı ile yola çıkılmış ve bu tür uygulamalar yapılmıştır.

Yeniden İnşa (Reconstruction) ve Canlandırma (Revitalization) isimlerinin kullanıldığı bu dönemlerde konu tamamı ile fiziki dönüşümü olarak değerlendirilmiş ve sosyal boyut göz ardı edilmiştir.

Ancak dönüşüm sürecinin devamına bakıldığında ise sosyal yapının, teknolojik imkanların ve çevresel değerlerin de dönüşümün bir parçası olduğu 1970'lerden sonra kabullenilmiş ve dönüşüm süreci yeni bir şekillenme içerisine girmiştir.

1970'li yıllar ile 1980'li yıllar arasında Yenileme (Renewal) kavramı çerçevesinde yerellik ve çevresel değerler ön plana çıkmaya başlayarak sosyal tabanlı projeler üretilmeye başlanmıştır. Bu dönemde kentsel altyapı yeniden ele alınmış ve kent merkezleri yeniden ele alınmaya başlanmıştır.

1980'lerde Yeniden Geliştirme (Redevelopment) başlığı altında konuya merkezi ve yerel hükümetler daha fazla müdahil olmaya başlayarak konu artık gerçek anlamda sosyal içerik kazanmıştır.

Uygulama ve politikalara detaylı yaklaşım eğilimi, bütünleşmiş eğitim, ortaklıkların baskınlığı, stratejik bakış açısının benimsenmesi, bölgesel eylemlerin gelişimi, kamu ve özel sektör kuruluşları arasındaki denge, toplumun önem kazanması, daha sade koruma, daha geniş faaliyetlerin temsili ve sürdürülebilir çevre gibi yaklaşımlar ise 1990'lı yıllarda Yeniden Oluşum (Regeneration) isimlendirmesi ile gündeme gelmiştir.

1950'li yıllarda tamamen fiziksel yapıdaki meydana getirilecek eylemler olarak tanımlanan dönüşüm, 2000'li yıllarda ise çok faktörlü eylemlerin (ekonomik, sosyal, fiziki, teknolojik) bütüncül bakış açısı ile meydana konulabilecek bir kavram niteliği kazanmıştır.

Kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi aktarılırken bu sürecin temel dayanak noktasının Sanayi devrimi, kentlerin yaşamış olduğu işlev değişimi, hızlı nüfus artışı ve savaflara vurgu yapılmıştır. Ancak kentsel dönüşümün tamamen bu dört nokta temelli olarak ortaya çıktığını ve bu faktörler ile gelişim sağladığını söylemek doğru değildir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta; kente konu olan en önemli aktörün yani insanın etkilendiği tüm faktörlerden kentinde direk olarak etkilenmesi ve bu etkileşim ile hem kavramın hem de kentin dönüşümünün gerçekleşmesidir.

Geçtiğimiz yüzyılda insanları direkt olarak etkileyen faktörlerin yani; sanayi dönüşümü, çarpık kentleşme, artan veya azalan nüfus değişimleri, siyasi oluşumlar, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve sürdürülebilirlik kavramlarının tamamı kentsel dönüşümü ve onun tarih içerisindeki konumu ile doğrudan ilintilidir.

Sonuçta: Bir ihtiyaç olarak gündeme gelen ve dünyanın yaşamış olduğu değişim süreci sonunda kentsel dönüşümün geldiği nokta; dönüşüm olgusu kentin geçmişiyle birlikte, yeni üretim biçimi ve gereklerini yorumlayarak, bu günün koşulları ve bakış açısı ile kentin sürdürülebilirliği çerçevesinden yeniden yorumlanması olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.2 Kentsel Dönüşüm – Kentsel Tasarım İlişkisi

Kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel mekan dönüşümü olmadığı, mekansal dönüşümün sosyo-kültürel ve ekonomik yapıyı da kapsadığı ve bu başlıkların tümü ile birlikte var olan fizik mekan üzerindeki etkisinin gerçek manada dönüşümü oluşturduğu ilkesi Kentsel Dönüşüm Kavramı balığında ele alınmıştır.

Şehrin bir noktasında gerçekleşecek olan fizik mekan dönüşümü; dönüşümün gerçekleştiği noktanın hinterlandını kullananların da sosyo-kültürel ve ekonomik düzeyini etkileyecek veya kullanıcıların sosyo-kültürel ve ekonomik imkanları, fizik mekan dönüşümün başarılı / başarısız olacağını belirlemede etkili rol üstleneceği aşikardır.

Kentler globalleşmenin rekabet gerektiren süreçleri içerisinde dünya kentleri içerisindeki konumlarını kazanabilmek için varlıklarını ekonomik, sosyal, kültürel ve politik güçlerle birlikte sürdürmek zorundadırlar. Yani kentler kalitelerini korumak zorundadırlar. Ne var ki zaman içerisinde kentlerin bazı parçaları çöküntüye uğramakta ve hem fiziksel hem de ekonomik olarak köhneleşmektedirler.

Öte yandan kentlerde yasadışı yapılaşma ve doğal afetler nedeniyle de dönüşüm gerektiren alanlar yer almaktadır. Bu durumda, şehirle ulusal ve uluslararası yatırımları çekmeye ve bir dünya şehri olmaya devam edebilmek

için köhneleşen ve dönüşüm gerektiren alanlarını sağlıklı bir şekilde yenileştirmek zorundadırlar. Bu noktada kentsel tasarım kentsel dönüşümün başarılı olabilmesinde yararlı bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸

Bu bağlamda kentsel dönüşümün - kentsel tasarımla temel ilişkisinin bağlantı noktası karşımıza çıkmakta ve kentsel tasarım kentsel dönüşümün bir uygulama aracı olduğu görülmektedir.

Burada anlaşılması gereken birinci öncelikli nokta; kentsel dönüşüm olgusu kapsamında, dönüşüm uygulama aracı olarak karşımıza çıkan kentsel tasarım kavramıdır.

Kentsel tasarım olgusu, içerdiği çeşitlilik itibari ile, farklı tanımlara maruz kalmıştır. Kentsel tasarım konusunda bu güne kadar elde edilen tek ortak bakış açısı; konunun disiplinler arası olduğu gerçeğinin kabulüdür. Konu sadece tasarımcıyı değil, mimarı, plancıyı, peyzaj mimarını, harita mühendisini, sosyologu, psikologu, felsefeciyi, hukukçuyu ve ilgili diğer disiplin mensuplarının üzerinde konuşma hakkına sahibi olduğu ortak bir olgudur.

Kentsel tasarım kapsadığı bu çeşitlilik nedeni ile, konuya müdahil olan her disiplinin konu hakkında kendi tanımını yapma zorunluluğunu doğurmuştur.

Genel olarak Mimari, Planlama ve Peyzaj Mimarlığı kesitinden kentsel tasarım konusunun içeriği ve kapsamına bakacak olursak;

Mimari Bakış Açısına Göre: *Kentsel tasarım genelde mimarlar tarafından; büyük ölçekte mimarlık olarak tanımlanır. Sosyo-ekonomik ve kültürel boyutla ilgilenmekten çok üst ölçekli fizik-mekan tasarımı olarak*

⁸ Cömertler, S. (2003) Kentsel Dönüşümde Bir Araç Olarak Kullanılan Kentsel Tasarım Yarışmaları Üzerine Bir Tartışma, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, s.216

*görme eğilimi içindelerdir. Ortaya koydukları bakış açısı; yapılmamış yapılmaya çalışmak, yaratıcı fikir konsepti oluşturma çabasında olmak ve resmi bir yaklaşım gütmektir.*⁹

Planlama Bakış Açısına Göre: *Kent Plancıları; kentsel tasarım olgusunda daha çok sosyo-ekonomik ve politik yaklaşımları ön plana çıkararak, yenilikçi yaklaşımlardan ve arayışlardan uzak kalmayı tercih ederler.*¹⁰ *Kendi uğraş alanları olmaktan çok, planlama sürecinin belli aşamalarında devreye girmesi gereken bir disiplin olarak algılamaktadırlar.*¹¹

Peyzaj Mimarlığı Bakış Açısına Göre: Peyzajcılar ise konuya flora ve fauna uyumu çerçevesinde; kentsel bütüne uyumlu peyzaj kompozisyonunu yakalamayı hedeflemektedirler.

*Kentin kamusal alanına ilişkin yüzey düzenlemeleri ve ekolojik öğelerinin belirlenmesinin bir kentsel tasarım pratiği olarak süreçte belli bir aşamada yerini olduğu gerçeğinden genelleme yaparak bir konum tanımlama gereksinimi yatmaktadır.*¹²

Yukarıda bakış açıları ifade edilen üç farklı disiplinin konuyu nasıl değerlendirdiklerine bakıldığında; tasarım ile irtibatlı tüm disiplinlerin kendi perspektiflerini oluşturduğu ve bu çerçevede yaklaşım sergiledikleri anlaşılmaktadır.

Kentsel tasarım olgusuna bir çok tanım getirilmiş olmasına karşın, tasarımda bir tanıma ulaşabilmek için tüm bu farklı yaklaşımları dikkate alarak; karışıklık

⁹ Stein, N. (2003), Urban Design Between Theory And Practice, Paper for the AESOP-ACSP Third Joint Conference, Leuven, Belgium

¹⁰ Stein, N. (2003), Urban Design Between Theory And Practice, Paper for the AESOP-ACSP Third Joint Conference, Leuven, Belgium

¹¹ Karaman, A., (2002), Kentsel Gelişmede Vizyon Oluşturmada Kentsel Tasarımın Rolü, Uluslararası Kentsel Tasarım Zirvesi, Bir Disiplin ve Meslek Olarak Kentsel Tasarımın Yeni Konumu ve İçeriği, MSÜ, İstanbul

¹² Karaman, A., (2002), Kentsel Gelişmede Vizyon Oluşturmada Kentsel Tasarımın Rolü, Uluslararası Kentsel Tasarım Zirvesi, Bir Disiplin ve Meslek Olarak Kentsel Tasarımın Yeni Konumu ve İçeriği, MSÜ, İstanbul

ve belirsizlik yaratan elemanları belirlemek gerekmektedir. Böylelikle kentsel tasarımın ne olduğu hakkında net bir sonuç elde etmek mümkün olabilir.

*Kentsel tasarımın tanımları; hem kentlerin ve yerleşimlerin bir bütün olarak tasarımı, hem de kentsel alanların belirli bölümlerinin tasarımını kapsar.*¹³

Daha net bir ifade ile kentsel tasarım makro kosmosda başlar ve mikro kosmosda son bulur.

Makro ölçekteki kentsel tasarım; mekan ve fonksiyon organizasyonu olarak karşımıza çıkarken, Mikro ölçekteki kentsel tasarım; mimarinin kamusal yüzüne, kentlerin belirli yerlerindeki kamusal mekanlara ve o ölçekteki tasarımın daha detaylı değerlendirilmesi ile ilgilenir.

Burada kentsel tasarıma yönelik karşımıza çıkan iki farklı ölçek, yani mikro ve makro değerlendirmesi, daha çok ekonomik sebeplerin meydana getirdiği bir ayrımdır. Ekonomik yeterliliğe sahiplik; tasarımda makro ölçekten mikro ölçeğe doğru bir diyagramı benimserken, ekonomik bağlamdaki yetersizlik ise makro ölçekteki tasarımı göz ardı ederek mikro ölçek ile ilgilenmeyi zorunlu olarak tercih etmektedir.

Sonuç olarak kentsel tasarım kentsel mekanın çerçevesini belirlemek için uğraş veren disiplinler üstü, organize bir disiplindir. Kentsel tasarım her ölçekteki kentsel mekanla ve aynı zamanda kentsel mekanı kullananlarla ilintili olup, problemlere karşı, hem üst ölçekte, hem de alt ölçekte çözüm arar. **Kentsel tasarım:** hem tasarım süreciyle, hem de tasarımın sonucu olan kentsel mekanla, alt ölçekten, üst ölçeğe kadar olan diyagramın herhangi bir noktasında; fizik mekanı, sosyo-ekonomik ve kültürel dengelerle birlikte yorumlayarak, yaşanabilir, kaliteli, kentsel mekanlar üretilmesinin sağlanmasıdır.

¹³ Ulushan, N. (2004), Çağdaş Kentsel Tasarım Paradigmaları, Yeni Kavramlar ve Kentteki Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul, s.5

Kentsel dönüşüm üst başlığı çerçevesinde kentsel tasarımın izahı bize kentsel dönüşümün sosyo-ekonomik, kültürel ve neticede fizik mekana yansımada kullanılacak olan uygulama aracının kentsel tasarım olduğunu göstermektedir.

Çağdaş ve sürdürülebilir “KENTSEL DÖNÜŞÜM” için öncelikle; Şehrin gelecekteki niteliğini belirlemeye yönelik, her şehrin nitelik ve ölçeği ile bağlantılı Bölge, Alt-Bölge, Metropoliten Kent, Kent Bütünü, Mahalle, Yaşam Çevresi ölçeklerinde (1/100 000-1/50 000 –1/25 000 – 1/5000 – 1/1000 – 1/500 vd) hazırlanacak “STRATEJİK” ve “YAPISAL “ (Strüktürel) çeşitli plan, kent tasarım ve projelerinin hazırlanması gereklidir. ¹⁴

Buradan da anlaşılacağı üzere şehrin mevcut yapısı veya planı “koruma, sürdürülebilirlik ve çağdaşlık” kavramları doğrultusunda değişim-dönüşüm bakış açısı ile ele alınmalıdır.

Kentin mevcut kimlik sistemine ilave veya köklü bir değişim öngörüsü çerçevesinde yeniden ele alınması neticesinde; kanuni, idari, mali ve bunların organizasyonu gerçekleştirilerek, kentsel koruma (Conservation), kentsel yenileme (Urban Renewal), kentsel yeniden canlandırma (Revitalization), kentsel yeniden oluşum (Regeneration) süreçlerini tasarlamak kentsel dönüşüm ile kentsel tasarım arasındaki interaktif etkileşim modelini oluşturmaktadır.

¹⁴ TUNÇER, M, Kentlerimizi Çağdaş Altyapı Ve Görünüme Kavuşturmak Hedefinde Planlama, Kent Tasarımı ve Plancının Rolü

1.2 KENTSEL DÖNÜŞÜM STRATEJİLERİ / SÜRECİ

*Dünyada bugün geliştirilen planlama kuramları ve uygulamalar, kentsel planlama, kentsel koruma ve kentsel tasarım yaklaşımlarının artık iç içe geçtiğini ve birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılmadıklarını göstermektedir.*¹⁵

Kente bakış açısı ve kentin geleceğinin belirlenmesi; sosyo-ekonomik ve fizik-mekan bütünselliği içerisinde, özgün kimlik devamlılığının da vazgeçilmez bir unsur olarak algılandığı, sürdürülebilir kent sisteminin kurulması ilkesi ile hareket edilmesidir.

Tüm bu bütünleşik değerler ile ele alınan kent planlaması sistemi “kentsel dönüşüm” üzerine kurgulanmış ve kentsel dönüşüm uygulama stratejileri ile sosyal, ekonomik, kültürel ve fizik-mekan kriterlerinin göz ardı edilmediği kimlik sahibi ve sürdürülebilir kentlerin devamlılığını hedeflemektedir.

Değişime uğrayan kentsel bölge, tarihi bir yerleşim, işlevini yitirmiş bir sanayi alanı ya da pek çok toplumsal ve mekansal sorunu barındıran bir konut alanı olabilir. Bu bölgelerin sorunlarının ekonomik, toplumsal ve mekansal anlamda çözülmesi amacıyla gerçekleştirilen müdahaleleri içeren süreç genel olarak “kentsel dönüşüm” olarak adlandırılmaktadır.

Dolayısıyla, aslında kentsel dönüşüm ekonomik, toplumsal ve mekansal pek çok kent planlama eylemini, yasaları, politikaları, ekonomik karar ve tercihleri içeren çok çeşitli aktörlerin yer alabildiği bir eylemler bütünüdür. “Kentsel Dönüşüm”, son 10 yılda kent planlama disiplini içerisinde sıklıkla rastlanan bir kavramdır ancak Atkinson’un (2004) belirttiği üzere son 30 yılda

¹⁵ Erden Erbey, D. (2004) Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri-Eyüp Rehabilitasyon Projeleri, PLANLAMA Dergisi, s.79

Avrupa’da kentsel alanları etkileyen sorunlara gösterilen ilgide artış olduğu görülmüştür. ¹⁶

Bu bağlamda kentsel dönüşüm ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel bir yeniden değerlendirme ve üretim sürecinin tamamıdır. Kentsel dönüşüm başlığı çerçevesinde uygulanacak olan “Kentsel Yeniden Üretim” kavramı; mevcut alana hangi şekilde yaklaşılacağını ve bu alanlara uygulanması düşünülen eylem biçimlerinin yani “kentsel yenileme”, “kentsel iyileştirme”, “yeniden canlandırma”, “kentsel koruma”, “sağlıklaştırma” gibi stratejilerin tümüdür.

Kısaca özetlersek; kentsel dönüşüm bir eylemler dizisidir, bir başka anlatımla politik, yönetsel, ekonomik ve toplumsal; uzun zamanda gerçekleştirilen; esnek ve değişime açık bir süreçtir. Dönüşüm süreci, politika değişikliklerine açık olmalı; tehditler karşısında vizyon değişiklikleri yapılabilmelidir. Ayrıca kentsel dönüşüm projeleri kendi bağlamlarına bağımlıdırlar. Her projenin kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Süreçler benzerlik taşıyabilse de aktörlerin farklılığı her projeyi birbirinden farklı kılmaktadır. Bu nedenle bir kentsel dönüşüm projesi bir diğerine kısmen örnek oluşturabilir. ¹⁷

Bölgelerin sorunlarının ekonomik, toplumsal ve mekansal anlamda çözülmesi amacıyla gerçekleştirilen müdahaleleri içeren kentsel dönüşüm sürecinde, mekansal yapı, aktörler vb. farklılıklar nedeni ile ortaya koyulacak olan uygulama stratejileri ise; “**kentsel yenileme**”, “**kentsel yenileşme**”, “**kentsel yeniden canlandırma**”, “**kentsel yeniden oluşum**”, “**soylulaştırma**”, “**kentsel koruma**” ve “**kentsel iyileştirme**” başlıkları olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁶ Özbek Sönmez, İ. (2005/1), Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Aktörler – Beklentiler – Riskler, EGEMİMARLIK Dergisi, s. 53

¹⁷ Özbek Sönmez, İ. (2005/1), Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Aktörler – Beklentiler – Riskler, EGEMİMARLIK Dergisi, s. 53

Kentsel dönüşüm ve bu uygulama stratejileriyle; kendine özgü kimliği ve sürdürülebilirliği olan, sosyal, ekonomik ve fizik-mekan bütünlüğünü amaçlayan bir dönüşüm/oluşum öngörülmektedir.

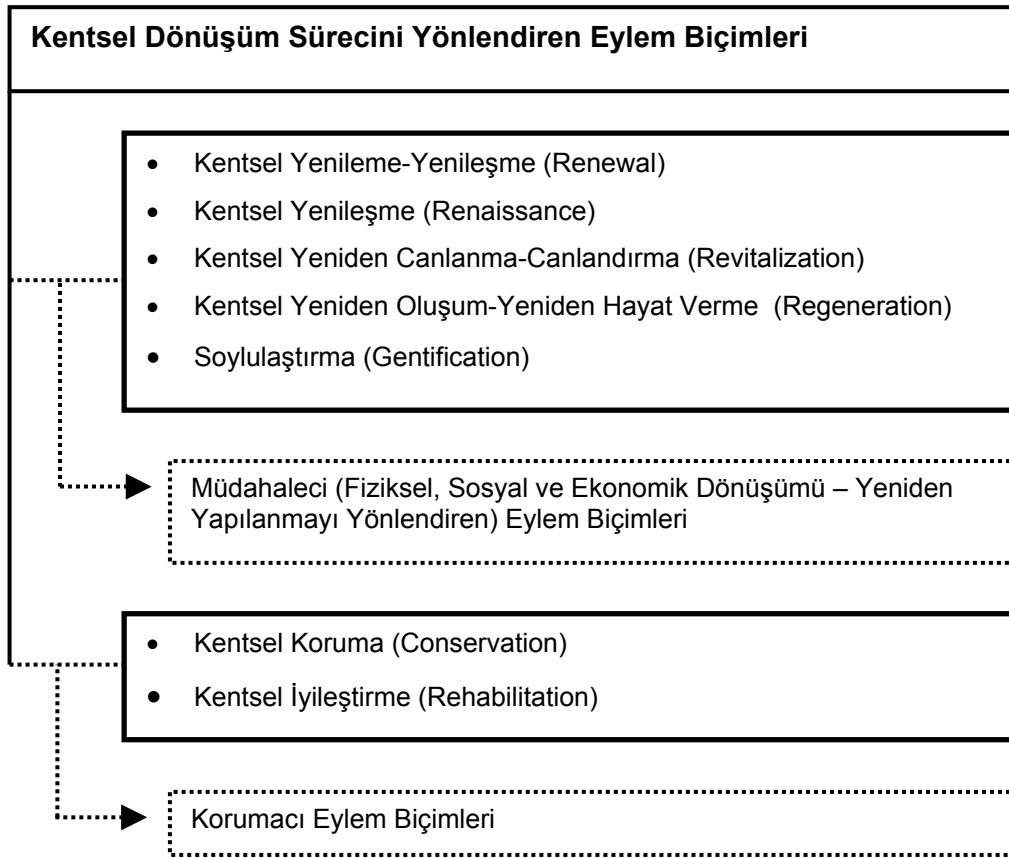
Bu öngörü doğrultusunda kentler ve kent ortamının kentsel dönüşümden beklentisi; *Yeni yüzyıla girerken ... en önemli çabanın “koordine edilmiş eylemler bütününde” yattığında görüyoruz. Kentler gelecekte böylesine bir koordine edilmiş eylemler bütünlüğü beklemektedir. Kentler;*

- *Tasarım kalitesini yükseltmek*
- *Ekonomik güç kazanmak*
- *Çevresel sorumluluğu arttırmak*
- *İyi bir yönetim sağlamak*
- *Sosyal denge ve iyileşmeyi*

*kurmayı istemektedir. İşte temel hedef böyle bir ortamı hazırlamak olmalıdır.*¹⁸

İçinde bulunduğumuz bu yüzyılda kentlerin bütüncül veya parçacıl olarak yeniden ele alınması ve bu ele alınışta kentsel dönüşüm olgusunun yukarıda sayılan kriterler çerçevesinde yani Tasarım kalitesini yükseltme, Ekonomik güç kazanma, Çevresel sorumluluğu artırma, İyi bir yönetim sağlama, Sosyal denge ve iyileşmeyi kurma hedeflerini gerçekleştirmek için, ele alınan kent mekanlarında doğru kentsel dönüşüm stratejilerinin ve uygulama araçlarının benimsenmesi gerekmektedir.

¹⁸ Konuk, G. (2003), Kentlerimizi Yeniden Biçimlendirmede Bir Kentsel Tasarım Aracı Olarak Kentsel Yenileşme, Uluslar arası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Semp, MSÜ, İst.

Şema 1.1 Kentsel Dönüşüm Süreci – Dönüşüm Stratejileri ¹⁹

1.2.1 Kentsel Koruma (Conservation)

Kentsel Koruma (Conservation); Kentsel dönüşüm süreci - Dönüşüm stratejilerine içerisinde, tarihsel süreç içerisinde birincil olarak karşımıza çıkan, tanımlanmasından da anlaşılacağı üzere, korumacı bakış açısına sahip olan kentsel dönüşüm stratejileri arasında yer almaktadır.

“Koruma” ve “kentsel yenileme” özellikle dönüşüm içindeki tarihi kent çevrelerinin sürekliliğini sağlayan modellerdir. Genel olarak koruma, taşınmaz kültürel ve doğal varlıkların, yasal mevzuat çerçevesinde özelliklerinin

¹⁹ Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

*muhafaza edilmesidir. Tarihi çevre korumanın amacı tarihi yerleşmeyi yok olmaktan koruma, kültür mirasını günümüz yaşamıyla bütünleştirmektir.*²⁰

*Tarihi ve kültürel değerlere sahip anıtların veya belirli özellikli binaların yada bütün bir bölgenin korunması ve restorasyonunu tanımlamaktadır.*²¹

*Bu kavramın oluşumunu etkileyen veriler, insan ve fizik mekan ilişkisinin karşılıklı ilişkileridir. Yaratılan maddi kültür öğeleri o çağın toplumsal-kültürel yapısının simgeleri olmuşlardır. İnsanoğlu kendi yarattığı ve fakat sonuçlarını kontrol edemediği bir gelişme tarafından sürüklenmekte, farklılaşan yaşam koşulları ile yeni gereksinimler, yeni istek, beğeni ve özlemlerle ters düşen her şeyi ve bu arada çevresini hızla değiştirmektedir.*²²

Sonuç olarak: özellikle tarihi kentlerin süreç içerisinde yaşamış olduğu köhneme ve kimliksizleşme sürecinin durdurulması, yaratılmış olan maddi kültür öğelerinin korunarak ve yeniden işlevlendirilerek gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen Kentsel Koruma (Conservation); kentsel mekanlardaki mevcut doğal, kültürel ve tarihsel değerleri sürdürülebilirlik çerçevesinde, bu günün ve yarının kullanım eğilimlerini değerlendirerek yeni çözümler arayan Kentsel Dönüşüm Stratejilerinden birisidir.

²⁰ Sayan, M.S. / Çavdar, Ü. (2003), Tarihi Kent Dokularında Dönüşüm ve Süreklilik: Antalya Kaleiçi Örneği, Uluslararası 14.Kentsel tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, MSÜ,

²¹ Karaarslan, Ş. (2000), Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezinde Yenileme ve Canlandırma Sürecinde Yetkiler-Tasarım İlkeleri, Mimarlık Dekorasyon Dergisi,Sayı 57

²² Aysu, M.E. (1977), Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemantik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerine Bir Deneme, İDMM, Akademi Baskı Atölyesi, İstanbul

1.2.2 Kentsel İyileştirme (Rehabilitation)

Kentsel dönüşüm süreci – dönüşüm stratejilerine bakıldığında; Müdahaleci - Yeniden Yapılanmayı öngören eylem biçimleri ve Korumacı eylem biçimleri olmak üzere iki ana bölümde değerlendirmek mümkündür.

Kentsel İyileşme - Sağlıklılaştırma (Rehabilitation), kentsel dönüşüm stratejileri içerisinde korumacı bakış açısına sahip olan kentsel dönüşüm stratejileri arasında bulunmaktadır.

*Kentsel iyileştirme, “bir yerleşim yerinin tümünü ya da bir bölümünü, işlevlerini gereği gibi yerine getirilemez durumdan kurtarmak, özellikle oturulabilirlik niteliklerini yitirmiş ve eskimiş konut alanlarını daha üstün işgörü ölçünlerine kavuşturmak” olarak tanımlanmaktadır. Kentsel alanın özgün niteliğine zarar veren, aykırı tüm oluşumların ayıklanması kentsel iyileştirmenin hedefleri arasındadır.*²³

*Rehabilitasyon genellikle binaların yapı olarak iyi koşullarda olduğu, bakımsızlık nedeniyle bozulduğu alanlarda uygulanmaktadır. Mevcut konut stokunun değerli bir kaynak olması avantajını kullanır ve eski konutları mevcut günlük yasama uyarlar ve modern donatılar sağlayarak kabul edilebilir standartlara uygun hale getirir.*²⁴

Kentsel iyileştirme olgusunu mevcut fiziki çevreyi sadece ‘sağlamlığı’ ile ele alıp onun devamlılığı anlamında algılamamak, mevcut yapı stokunun yeniden kullanımı, kentsel fiziki yapıyla birlikte sosyal ve kültürel yapının da iyileştirilmesi amacına yönelik yeniden yapılanma biçiminde örgütlenmesi anlamında değerlendirmek gerekmektedir.

²³ Özden, P. (2004), Sağlıksız Yapı Stokunun İyileştirilmesi Sürecinde Kentsel Tasarım: Malzeme, Estetik, Görsellik Öğelerinin Kullanımı, SPO Mart Bülteni

²⁴ Ergun, N. (2005), Şehir Yenileme Ders Notları 2004-2005 Bahar Yarıyılı, İTÜ

Kentsel strüktür, güvenli sosyal çevre gibi olguların merkeze alınması ile oluşturulacak kentsel dönüşüm politikası özeğinde uygulanacak kentsel rehabilitasyon ve iyileştirme çalışmaları; fizik-mekan, sosyal içerik ve ekonomik gelişimim bir bütün olarak değerlendirildiği stratejik bir yaklaşım ve güçlü bir vizyon oluşturma potansiyeline sahiptir.

Genel olarak rehabilitasyon (Kentsel İyileştirme) ile: Binaların çağdaş teknik imkanlara kavuşturulması, tamir ve bakım ile yenilenmeleri sağlanabileceği gibi, çevrelerinde güvenlik konusunda daha iyi koşullar yaratılması, dinlenme ve spor olanaklarının sağlanması, trafik sorununun çözümlenmesi²⁵ amaçlanmaktadır.

1.2.3 Kentsel Yenileme (Renewal)

Kentlerimiz, bugün aşırı nüfus yığılmaları, ekonomik şartlar, sosyal bilinçsizlik, koşulsuz ve yanlış yer seçimi tercihleri, arz-talep eğilimleri gibi çeşitli nedenlere bağlı bir çöküş yaşamaktadır. Dünyada olduğu gibi, ülkemizde de kuvvetle hissedilen bu çöküş, yalnızca hala kentleşme sancıları çekmekte olan az gelişmiş ülkelerde değil, 19. yüzyıldan bu yana hızlı dönüşüm süreçleri yaşayan gelişmiş ülkelerde de görülmektedir. Kentlerin çeşitli faktörler sonucu çöküntüye uğraması, ilgili çevreleri bu çöküntüyü ortadan kaldıracak çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Kentsel yenileme kavramı, işte bu arayışların bir sonucu, bir çözüm yolu olarak ortaya atılmıştır.²⁶

Avrupa kentlerindeki fiziksel yenileme-sağlıklılaştırma anlayışı ile kentin fiziksel ve sosyal anlamda çöküntüye uğramış bölgelerinin kentsel yaşama yeniden kazandırılmasına bir alternatif 1960'lı yıllardan itibaren gündeme

²⁵ Ergun, N. (2005), Şehir Yenileme Ders Notları 2004-2005 Bahar Yarıyılı, İTÜ

²⁶ Özden, P. (Ekim 2000, Mart 2001), Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği, İ.Ü.S.B.F. dergisi

gelmiş olan Kentsel Yenileme (Urban Renewal) kavramı Roberts ve Syke in 10'ar yıllık dönemleri kapsayan kentsel dönüşüm süreç tarifinde; **Yenilemenin zorluğu ve katı projeler: yakın gelişmeler, özel sektörün öneminin gelişimi, yerelliğin ön plana çıkması, kamu ve özel sektörün kaynaklarının gelişimi, sosyal tabanlı eylemler, eskimiş kentsel altyapı, yani gelişmeler neticesinde çevre öneminin artması,** ibareleri ile özetlenmektedir.

Yenileme kavramının öncelikle eskime veya köhnemeye tepkisel bir reaksiyon olduğu kabul edilecek olursa, “Kentsel Yenileme” eyleminin dinamik yapısı (sürekliliği) ve kentsel mekanın dönüşümünde ne tür bir içeriğe-kapsama sahip olduğu daha kolay algılanabilecektir.

Bu bağlamda “Kentsel Yenileme”; zaman içinde sosyal, ekonomik ve fiziksel bileşenlere/değişenler bağlı olarak çöküntüye uğramış, değer, işlev ve nitelik kaybına uğramış kent dokularının, kullanıcı ihtiyaçları ve günün gereksinimlerine paralel olarak yeniden yorumlanması, kentsel yaşama kazandırılması (mekanın yeniden üretilmesi-örgütlenmesi) olarak tanımlanabilir.²⁷

Kentsel yenilemenin içeriğini tarif eden yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; kentsel alanın yeniden üretilmesi-koordinasyonunu öngören bu eylem tarzı, aynı zamanda yıkıp yeniden yapmayı da kapsamaktadır.

Ancak kentsel mekanın yeniden üretilmesi ve örgütlenmesi sürecinde daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere yalnızca fizik-mekan anlamında değil, sosyal, ekonomik, kültürel ve fizik mekan bütünselliği içerisinde kamu girişimi öncülüğünde, kamu, özel sektör veya her ikisinin birlikteliği ile; yoksul

²⁷ Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

komşulukların yenilenmesi, yapıların iyileştirilmesi, daha iyi barınma koşulları, ticaret ve sanayi olanakları, kamusal alan yaratımı gibi eylemleri içermekte,

Ayrıca kentsel dönüşüm üst başlığı çerçevesinde; kentlerin ve kent merkezlerinin tümünü ya da bir bölümünü günün değişen koşullarına daha iyi yanıt verebilecek bir duruma getirmek, ekonomik ve/veya yapısal özellikleri bakımından iyileştirilmesi mümkün olmayan yoksul konutların yıkılması ve bunların oluşturduğu kent bölümlerinin yeni bir planlama düzeni içinde geliştirilmesi olarak tanımlanabilir.

Günümüzde dönüşüm ve yenileme kavramlarının mevcut potansiyellerin kullanılması, yeni potansiyeller yaratılması ve kentle entegrasyonu bağlamında, kentin dışındaki olumsuz gelişmeleri engelleyici olması dolayısıyla planlama içindeki önemi giderek artmaktadır.

1.2.4 Kentsel Yeniden Canlandırma (Revitalization)

*Yeniden canlandırma terimi çoğunlukla bütün bir kentsel bölge için kullanılan ve kentsel fonksiyonlardaki değişmelere cevap vermek üzere bir paket olarak yürütülen, çok çeşitli faaliyetleri içeren “Revitalization” terimi ile eş anlamda kullanıldığı bilinmektedir.*²⁸

Revitalization sözlük anlamı bakımından; güçlendirmek, canlandırmak, hayat vermek olarak tercüme edilmektedir.

“Kentsel Yeniden Canlandırma (Revitalization)” ile; kentsel çöküntü alanlarında mekan karakterine bağlı olarak, gerekli rehabilitasyon-yenileme

²⁸ Karaarslan, Ş. (2000), Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezinde Yenileme ve Canlandırma Sürecinde Yetkiler-Tasarım İlkeleri, Mimarlık Dekorasyon Dergisi,Sayı 57

politikalarını üreterek toplumsal yaşam ve mekan standartlarının yükseltmek, iyileştirmek amaçlanmaktadır. ²⁹

Sonuç olarak revitalization köhnemiş kent bölgelerinin içinde bulunduğu çöküntü sürecinde sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziki olarak köhnemeye neden olan etkilerin ayıklanması ve bölgenin kent sistemine yeniden entegrasyonu ile tekrar hayata döndürülmesi, güçlendirilmesi, canlandırılmasıdır.

1.2.5 Kentsel Yenileşme (Renaissance- Regeneration)

1950 ve 60'lı yıllarda kıta Avrupa'sında; savaş sonrası harap olmuş ve sanayi devrimi ile birlikte varola gelmiş sağlıklı kent dokularında da, yeniden bir düzenlemeye gidilmesi fikri doğmuş ve bu anlayış ile "Koruma", "İyileştirme" ve "Yeniden Oluşum" stratejileri benimsenmiştir.

Bu üç strateji ile yola çıkılan uygulamaların sonuçları alınmaya başladıkça, söz konusu operasyonlar neticesinde; bir kimlik kaybı olduğu ve tekdüzeleşen kent mekanları oluşumu gözlenmiştir. Bu oluşumlar seçilen stratejilerin yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymuş ve "Kentsel Yenileşme" bakış açısı şekillendirmeye başlamıştır.

Kentsel yenileme yerine uygulanması önerilen "kentsel yenileşme" (Urban Renaissance) stratejileri ile, kentli insanın kent mekanı ile birlikte ele alınması, kentin yerleşik değerleri ölçü ve oranları ile korunur, mekansal tanım ve anlamları ile saklı tutulurken, kent kültürü ve kentsel yaşamın yeniden canlandırılması amaçlanmaktadır.

²⁹ Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

*Böylece, çöküntüye uğrayarak sorunlu hale gelen kentsel yaşam çevreleri, gerekli dokunuşlarla içinde yaşamaktan zevk alınacak, özenilen kentsel mekanlara dönüştürülebilecek; eskiyerek özgün niteliklerini ve önemlerini yitiren tarihsel çevreler, çağdaş yaşam koşullarına uygun olarak yeniden kullanılabilir kılınırken, tümüyle yıkıp yenilemek yerine bir tür koruma yoluyla kent ve kentli kültürünün yeniden kazanımları sağlanabilecektir.*³⁰

Küreselleşen dünya sistemi içerisinde; kentler farklılıklarını vurgulayarak, kendileri için bu sistemde vazgeçilmez bir yer arayışı içindedirler. Bu bağlamda kaliteli kentsel mekanlar, güçlü bir ekonomi, sosyal gruplar arasında uçurumu engellemek gibi hedeflerle yola çıkan ve ayrıca kimlikleri ile de varolmak isteyen kentler bu beklentilerinin planlama sistemi içerisinde çözüleceğinin bilincindedirler.

Planlama sistemi içerisinde bu sorunsalın çözümü; konuya kapsamlı ve koordine edilmiş bir bakış açısı ile yaklaşmak demektir.

Kentsel yeniden oluşum (regeneration) ise kentsel yeniden canlandırma (revitalization) kavramı ile büyük ölçüde benzerlik göstermesine karşın üst ölçekte kent sorunlarının tespiti ve çözümü, alt ölçekte bölge koşullarının bütüncül olarak (fiziki, sosyal, ekonomik ve kültürel) iyileştirilmesi için çözüm üreten ortaklaşa bir eylemler bütünüdür.

Rejenarasyonda, planlamacıların uygulama için sosyal olduğu kadar idari ve parasal boyutları da içeren daha etkin araçların geliştirilmesini hedeflemeleri gerektiği de vurgulanmaktadır. Genelde kentsel mekanın rejenarasyonunun daha geniş bir kavram olduğu, kapsamlı ve entegre bir yöntem olarak adlandırılması gerektiği kabul edilmektedir. Kentsel mekanın rejenarasyonu sosyo-ekonomik değişiklikler, bu değişikliklere uyumlu yeni fiziksel çevreler

³⁰ Birsal, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde "Kimlik Arayışları" ve "Kentsel Yenileşme" Kavramı TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, s.53

ve sosyal gereksinimlerin yanı sıra teknolojik ilerleme ve ekonomik gelişmenin ortaya çıkardığı yeni faaliyetleri de içerir.³¹

Bu bağlamda Kentsel Yeniden Oluşum (Urban Regeneration);

- Kent merkezlerinin canlılığını sürdürebilmek, kentsel mekanları yeniden donatmak için oluşturulmuş kültürel yenileme politikasıdır.
- Uluslar arası kapitali yeniden yapılandırmanın sonucu oluşan bir ekonomik süreçtir.
- Kentsel ekonomiyi canlandırmak için yasalar üstü yaklaşımlar ve finansman teşvikleri ile bir tür pragmatik arazi kullanımı planlama anlayışıdır.
- Özel sektör-kamu sektörü işbirliği bağlamında pozitif bir kamu sektörü girdisidir, konut-iş ve ticari gelişme alanlarında, sosyal konularda oluşan kamu politikaları bütünüdür.³²

Bu bağlamda kentlerin içinde bulunduğu uygunsuz koşulların, günün şartlarına göre yorumlayarak bütüncül bir bakış açısı ile, denge unsuru gözetilen çözümler gerekmektedir olup,

*Bu beklentileri planlama sistemi içinde çözmek ve yeni bir planlama yaklaşımı kavramak demektir. Bu bağlamda ... kentlerimizde yeni bir uyanışa "Kentsel Rönesans"a gereksinim vardır. "Kentsel Rönesans" kentlerin yeniden çözümlenmesinde bütünsel / holistik bir bakış demektir, bir anlayış demektir.*³³

³¹ Karaarslan, Ş. (2000), Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezinde Yenileme ve Canlandırma Sürecinde Yetkiler-Tasarım İlkeleri, Mimarlık Dekorasyon Dergisi, Sayı 57

³² Erden, D. (2003), Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, MSÜ, Doktora Tezi, İstanbul

³³ Konuk, G. (2003), Kentlerimizi Yeniden Biçimlendirmede Bir Kentsel Tasarım Aracı Olarak Kentsel Yenileşme, Uluslar arası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Semp. MSÜ

1.2.6 Soylulaştırma (Gentification)

*Son otuz senedir, küresel akışlara açık farklı coğrafyadaki şehirlerde, benzer sosyal ve ekonomik dönüşümler yaşanmaktadır. Bu dönüşümlerin mekansal alana yansması sonucu oluşan bir trend, alt kentlerde - korunaklı siteler, enformel konut alanları, gettolar - farklı statü gruplarının birbirinden yalıtılmış ve kendi içlerine kapalı olarak yaşaması yönündedir. Diğer bir ara formül ise üst gelir gruplarının şehir merkezindeki yoksul mahallelere yerleşmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Soylulaştırma adını verdiğimiz bu sürecin en yaygın görülen formunda, şehir merkezleri ve yakın etki alanındaki tarihi konutların mevcut kullanıcıları, daha iyi eğitilmiş ve yüksek gelirli bir gruba yer değiştirmekte ve buralardaki yapı stoku rehabilitasyon görmektedir. Sürecin sonunda çoğu zaman çöküntü bölgesi haline gelmiş bölgeler mutena semtlere dönüşmektedir.*³⁴

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere soylulaştırma; profesyonel olarak isimlendirilen, orta ve üst gelir grubu sınıfına dahil, eğitimlilerin düşük gelirli kullanıcılarla yer değiştirmesi ile meydana gelen fizik-mekan ve sosyal yapı değişimi tanımlamaktadır.

Günümüzde soylulaştırma daha geniş kapsamlı bir toplumsal dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Kentsel alanların çeşitli müdahale biçimleriyle gerek işlevini koruyarak, gerekse yeniden işlevlendirerek kente yeniden kazandırılmalarını ifade eder. Ancak, burada esas olan çoğu kez düşük gelirli kullanıcıların dışlanması, söz konusu alanları her iki durumda da terk etmek zorunda kalmalarıdır. Böyle bir pencereden bakıldığında, küresel yeniden yapılanmanın kentteki en görünür mekansal izdüşümlerinden biri olan

³⁴ İslam, T. (2003), Galata'da Soylulaştırma: Soylulaştırıcıların Demografik ve Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Çalışma TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, , s.159

*soylulaştırma, bir bakıma kent merkezlerinin yeniden ele geçirilmesi anlamına gelen bir sınıfsal proje olarak kavranabilir.*³⁵

Kentsel dönüşüm olgusunun içeriği konusunda yapılan değerlendirmelerde, dönüşümün sadece fiziksel yapıya ilişkin olmadığı, sosyal, ekonomik, kültürel bileşenler ile bütünsellik arz ettiği daima vurgulanmıştır.

Ancak kentsel dönüşüm stratejilerinden birisi olan soylulaştırma kavramı, içeriği açısından yani organize edilmiş bir eylem bütünlüğüne sahip olmayışından dolayı; “soylulaştırıcılar” ın bireysel müdahalesi neticesinde, bölge fiziksel bir dönüşüm, rehabilitasyon sürecine girmektedir, fakat bu dönüşüm sürecinin sosyal boyutu, organize edilmiş bir eylem bütünlüğü taşımadığından dikkate alınamamaktadır.

1.3 Bölüm Sonucu

Sonuç olarak Kentsel Dönüşüm; bir planlama pratiği olarak literatüre girdiği andan itibaren kavramsal yapısı ve içeriği bakımından devamlı güncel olagelmüş ve aynı zamanda kendisini de değiştirmek / dönüştürmekten geri kalmamıştır.

Yalın ifadelerin günümüzde kendilerini değişen bakış açıları ve mantıksal yapıları ile post ve noe gibi ön eklerle ifade etmeleri sürecinde; kentsel dönüşüm hala yalın ifadesini korumakta ancak içeriğini de bir o kadar hızlı dönüştürmektedir.

Yaşayan kentleri planlamak ve tasarlamak kent olgusunu iyi kavramakla açıklanabilir. Kentler iyi tasarlanabilir, gelişebilir ve yönetilebilirler. Bu,

³⁵ Merey Enlil, Z. (2000), Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma; Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Dokunun Yeniden Ele Geçirilmesi, Domus Dergisi

*zamana dayalı bir gelişme de demektir. Kent planlamadaki son on yılda oluşan değişimle (1990'lı yıllar) kent planlamanın yeni yaklaşımlara gereksinimi olduğunu ortaya koymuştur. Planlama **bütüncül** gelişim, planlama, yönetim alışkanlıkları yerini, sürdürülebilirlik, ekonomik gelişme ve bunları vurgulayan stratejiler olarak yeni yaklaşımlarla zenginleşmiştir. Tüm bunlar çok yönlü kentin yaşam kalitesini tanımlamak ve sürdürmek kadar mekan duygusu, mekan kimliği olgularını korumak ve yönlendirmek de önem kazanmıştır.*³⁶

Bu bağlamda Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Dönüşüm stratejileri: kentsel mekanın yeniden ele alınması (fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik) ve yönetimi sürecinde; bütüncül bakış açısı ile kimliksizleşme sürecinin durdurulması, kimlik sahibi ve sürdürülebilir kentlerin devamlılığı ilkelerini gözeterek, toplumsal katılımı öngören, geniş tabanlı bir örgütlenme sistematiğini ve pratiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca tüm bunlar bize Kentsel Dönüşümü olgu ve sürecinin bir moda olmadığını, değişen konjonktüre bağlı farklı isimlerle anılsa dahi, Kentsel Dönüşümün her daim var olacağını ve bunun bir kaçınılmazlık olduğunu ortaya koymaktadır. Evet Kentsel Dönüşüm kaçınılmaz bir olgu olarak karşımızdadır, ancak bu kaçınılmazlığın yönetilebilmesi mümkündür ve biz bu olguyu olması gereken bir şekilde yönetmeli ve istenmeyen sonuçlara meydan vermemeliyiz.

Kentsel Dönüşüm olgusunun içeriğini tanımlama süreci boyunca devamlı üzerinde durulduğu gibi, bu süreç kapsamında; bütüncül bakış açısı, kimlik sahibi ve sürdürülebilir kentlerin devamlılığı ilkelerinin gözetilmesi, toplumsal katılımın sağlanması, geniş tabanlı bir örgütlenme sistematiği ve pratiğini

³⁶ Konuk, G. (2003), Kentsel Tasarımda Yeni bir Söylem; Planlama Süreci İçinde Kentsel Tasarım ve Tasarım Kontrolleri, MSÜ Yüksek Lisans Ders Notları

ortaya koyan modeller üretilmesi ile yönetilebilir ve dönüşümün kaçınılmazlığı bağlamında istenmeyen sonuçların ortaya çıkması engellenebilir.

BÖLÜM II: KENTSEL KİMLİK ve KENTSEL DÖNÜŞÜM

Çalışmanın ikinci kısmını oluşturan bu bölüm kapsamında; Kimlik olgusunun sosyolojik arka planından başlamak üzere, kimliğin tanımı ve kavramsal içeriği, kentsel kimlik olgusu ve kentsel kimliğin oluşmasında etkili olan öğeler, belirleyiciler ele alınarak bu kavramsal çerçevede; kentsel kimlik-kentsel dönüşüm ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır.

2.1 KİMLİĞİN TANIMI ve KAVRAMSAL İÇERİĞİ

Dünya sistemi içerisinde insanoğlunun varola gelmesinden itibaren, insanoğlu kendisini hep ilişkiler bütünü ile ifade etme yoluna gitmiştir. Bu ilişkiler bütünü'nün temelini teşkil eden unsur ise insanın birey olarak kendisini tanımlama süreci ile başlamaktadır. İnsanın temelde kendisini birey olarak tanımlaması ile ortaya çıkan olguysa kimlik (Identity) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda kimliğin tanımı ve nosyonu ele alınarak kimlik ile insan arasındaki bağ ve bu bağın devamında insanın sosyalleşme aşamalarının ilk noktalarından olan fizik-mekan ilişkisine geçiş ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1.1 Kimlik Kavramının Oluşumu

Kültürlerin birbirine girdiği, etkileşimin maksimum düzeyde yaşandığı, bu etkileşimden zaman-zaman memnuniyet, zaman-zaman da hoşnutsuzlukların yaşandığı tüm bu etkiler ile geleneklerden kopmaların meydana geldiği ve bütün olarak yeni bir arayışın hakim olduğu günümüzde tüm bu ilişkiler kent ortamlarında, yani mekanda oluşmaktadır.

Kültür, sosyal yapıda bir bağ niteliği taşıdığından, bu bağdan beklenen; içeriği kapsamında, kendi girdilerini ortaya koyan mekanları yaratmasıdır.

Oluşturulacak olan mekan; geçmişin belleğini günümüze taşıyan ve günümüz değerleri ile yorumlanması/yoğrulması sonucu, toplumsal, sosyal ve zaman boyutunda kültürün sosyolojik bağ özelliği ile oluşturulacak olan fiziksel yaşam alanlarıdır.

Yukarıda izah edildiği gibi “... *Kültürün iki yönü yani “kuralcı ve anıtsal”; “yönlendirici ve nakledici”...*” olmasıdır. “...*Bunlar bize “biz” deme olanağını veren kimlik ve aidiyet temellerini yaratır.*”¹

Kültürün ortaya koymuş olduğu toplumsallık, sosyallik ve zaman sürekliliği ile ortaya çıkan kurallar bütünü, bu kurallar çerçevesinde şekillenen yaşam tarzı ve kısmen bilinçli, kısmen de bilinçsiz oluşturulan mekan ile meydana gelen ilişkiler sistemi (korelasyon) ; “ben” veya “biz” olarak ortaya kendisini koyar.

“Ben” veya “biz” dediğimiz noktada ise bir tanımlama devreye girmiş olduğundan “kimlik” denilen olgu ile tanışma süreci başlamış oluyor.

2.1.2 Kimlik Kavramı

Kimlik (identity), insanın kendini tanımlama ve tanımlar sistemi içerisinde yine kendisini gördüğü yerin kavramsallaştırılmış adı, net bir ifadeyle, bireyin sosyal dünyada nasıl var olduğunu ve nasıl konumlandığını yansıtır; tüm varlığı ile nereden geldiği ve nereye gittiği ve sistem içerisindeki duruşuna yani dış ortama yansıttığı algılanma biçimine ilişkin bir cevaptır.

¹ Birsal, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

*Bu noktadan hareketle, kimlik, bir birey veya grubun kendini diğer birey veya gruplardan ayırt edici özelliklerinin bütünü olarak tanımlanabilir. Bu açıdan baktığımızda kimliğin tanımı, daima bir diğerine göre yapılır.*²

*“Kimlik” kavramı, canlılar yada nesnelere için ayırdedici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanıyor. Aynı kavram, kaçınılmaz olarak da, benzerler arasında kıyaslamayı getiriyor., benzerine göre sahip olunan ayırdedici özellikleri ortaya koyuyor.*³

Aslında kimliğin farklı tanımlarını yapmak mümkündür, ancak genel ve örtücü bir tanım yapmak gerekirse; “... *Bir özneyi tanımlamak için kullanılan öğelerin bütünüdür. Kimlik o özneyi diğer öznelerden ayırır. Bir insanın kendine ait bir kimliği olduğu gibi, ailenin, mahallenin, köyün, şehrin, metropolün ve bir ulusun da kendine ait bir kimliği vardır.*”⁴

İnsanlar yukarıda belirtilen sosyal ve fizik-mekan gruplarının sahip olduğu kimlik ile biçimlenir ve birey olarak kendilerini farklı faktörler ile biçimlendirmiş olan birey, aile, mahalle, köy, ilçe, il, bölge ve ülke fertlerinden ayırırlar.

Bu durum temel olarak bireysel düzeyde başlamasına rağmen, aslında üst ölçekten bakıldığında; aile, mahalle, köy, ilçe, il, bölge ve ülke boyutuna çıkmaktadır. Ülke boyutu aşıldığında ise; günümüzde kendisini göstermekte olan küreselleşme bağlamında Dünya algısı başlamış oluyor.

Kimliğin bireyselliği aşma süreci tanımlanırken kullanılan mahalle, köy, ilçe, il ve bölge tanımları yaşadığımız ülke bağlamında ortaya konulmuş olmasına karşın, bu aşamalar farklı coğrafyalarda farklı isimlerle adlandırılmıştır.

² <http://www.bilgilik.com>, (2006), Kimlik Tanımı

³ Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslararası Kentel Tasarım Buluşması, M.S.Ü. s.553

⁴ Özden, K. (2002), Türkiye Cumhuriyeti'nde Kimlik Politikası, Yönetişim, Vol. 1, s. 51-59

Burada vurgulanmak istenilen kimliğin bireysel bilinç düzeyinde kendini oluşturması ile başlanan sürecin devamlılığının gösterilmesi çabasıdır.

Kimlik bağlamında unutulmaması gereken diğer bir nokta ise kimliğin oluşum sürecinde alt ölçekten üst ölçeye doğru olan diyagramın aynı zamanda üst ölçekten alt ölçeye doğru da olmasıdır. Yani konu tek boyutlu değil iki boyutlu olarak bir feed-back sistemi içerisinde hareket etmektedir.

Birey olarak kimliği oluşturan açılımlar o kadar çoktur ki bunları temel olarak; Maddi ve Fiziksel, Tarihsel, Kültürel, Sosyal ve Psikolojik öğeler olarak saymak mümkündür.

Kimliği oluşturan Maddi ve Fiziksel öğelere bakıldığında, kişinin maddi sahipliliği; aile, menkul, gayri menkul vb. açılımlar, kişinin kimliğini oluşturan maddi ve fiziksel öğeleri içermektedir.

*Tarihsel öğeler ise; kuruluşla ilgili olaylar, akrabalıklar, ülkenin kurucuları, kahramanları ve benzeri kökensele öğeler; etkileyici olaylar, inançlar, alışkanlıklar, örf ve adetler gibi öğelerdir.*⁵

Kişiyi var eden Psikolojik ve Kültürel öğeler; kişinin varolma bilincini yaşamaya başladığı ilk andan itibaren (genellikle aile içi), onun hem psikolojisini hem de kültürel gelişimini etkileyen öğelerdir. Soy, ideoloji, yaşam çevresinin kültürel yapısı, din vb. kişisel gelişimi direkt ve dolaylı etkileyen unsurlardır.

Sosyal ve Psikolojik yansımalarına bakıldığında; kişinin birey olma noktasında, geçmişten getirdiklerini benimsemesi veya reddetmesi sonucu, kendini tanımlaması ve dış ortama ilan etmesidir. *Ad, statü, cinsiyet, meslek,*

⁵ Özden, K. (2002), Türkiye Cumhuriyeti'nde Kimlik Politikası, Yönetişim, Vol. 1, s. 51-59

*toplumsal görevler gibi sosyal referansları, toplumsal değerleri ve beklentileri içine almaktadır.*⁶

Burada vurgulanması gereken başka bir nokta da, kimliği oluşturan temel öğelerin (Maddi ve Fiziksel, Tarihsel, Kültürel, Sosyal ve Psikolojik öğeler) birbirleri ile ilişkisiz olmadıklarıdır. Her bir etkenin altında ifade edilen alt faktörler; hem kendi sınıfları içinde bulunan alt faktörlerle, hem de diğer etkenlerin altında bulunan alt faktörlerle doğrudan ilintilidir.

*Kimliğin uzun bir süreç içerisinde olduğu, aynı bünye içerisinde çok farklı ve hatta tezat olan bileşenlere yer verebildiği, birey açısından uğruna özveride bulunabilecek ortak değerlerden olduğu, kuşaklar arasında bu değerlerin süreklilik gösterdiği, genellikle kabul gören yargılardır. Diğer yandan, kimliğin doğal bir süreç olduğu, yönlendirilemeyeceği, yönlendirilmemesi gerektiği tartışmaları ise süregelmektedir.*⁷

Sonuç olarak kimlik bireysel varoluşu tanımlamasına karşın, bireyi birey yapan tüm etkenleri de içermektedir. Bireyin varolma sürecinde etkilenmiş olduğu aile, fiziksel, ekonomik ve sosyal-kültürel çevre ve bu başlıkların altında sayılabilecek tüm etkenler bireyin kimlik yaratımına doğrudan etki eden faktörler olup, ayrıca kimliğin tanımı ve kavramsal içeriğini oluşturmaktadırlar.

2.1.3 Ketsel Kimlik Olgusu

Literatürde, kent, nadiren ve yüzeysel olarak birbirine yanaşık düzende yaşayan insan topluluklarının sayısal çoğunluğuyla tanımlanmaktadır. Bu anlamda kent, barındırdığı insan nüfusunun büyüklük standardından başka

⁶ Özden, K. (2002), Türkiye Cumhuriyeti'nde Kimlik Politikası, Yönetişim, Vol. 1, s. 51-59

⁷ Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S.Ü. s.553

bir şey değildir. Bu gerekçenin ülkemiz yasal mevzuatı açısından geçerli olduğu bilinse de, tek başına kentin genel tanımı için yeterli kapsamda olmadığı yaygın bir görüştür. Gerçekte, eldeki sosyal veriler klasik kent tanımının sosyal bazı gerekçelere dayandırılmasının zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Toplum bilimcilere göre bu gerekçeler, aşağı yukarı ve kısaca aşağıdaki gibidir:

- *Kırsal olmayan nüfus (eğitim ve hoşgörü düzeyi görece yüksek, uygar/nazik (suavity)),*
- *Farklı işkolu, meslek ve zanaatları barındırma özelliği,*
- *“Tüketim fazlası”na ilişkin örgütsel altyapı (ürün, mal ve hizmetlerin üretim, yönetim ve güvenliği için yönetsel örgütlenme, yasalar, dil birliği vb.),*
- *Politik muhtariyet,*
- *Toplumsal kurumsallaşma,*
- *Tarımsal tüketimde kırsala bağımlılık,*
- *Ekonomik ve politik çıkarları ilgilendiren kolektif yaşam bilinci ya da kültürü.*⁸

*Bu bağlamda kent belli bir nüfus yoğunluğuna, ekonomik, sosyal ve kültürel tekamül seviyesine ulaşmış ve bu ulaşmışlığını yönetebilen, farklılıkları bünyesinde barındıran, “teknik, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel birçok konuların birlikte söz konusu olduğu bir mekan, bir yerleşmedir.”*⁹

Bu yerleşmeler çeşitli kültür ve sosyal yapılardan oluşması nedeniyle farklılıklar gösterirler. Kentlerin farklı karakterleri kent kimliği, kent profili ve kent imgesi kavramlarıyla açıklanmaktadır. Kent kimliği uzun bir zaman dilimi

⁸ Nalkaya, S. (2006), Kentsel Dönüşüm ve Kent Kimliği, Yapı Dergisi Sayı 292, s.40

⁹ Özdeş, G. (1985). Şehircilik, Şehir-Şehirlerin Fonksiyon Bölgeleri, İ.T.Ü. Matbaası, s. 15-40

*içinde biçimlenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, niteliklerin karışımı olarak kente biçim verir.*¹⁰

*Kent; insanların yaşam biçimlerinin, etkileşim düzenlerinin mekandaki yansımalarına verilen addır. Kentsel kimlik ise; bir kenti tanımlayan ve diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Kent bileşenleri genelde kent sakinleri ve kentin fiziksel çevresi olarak iki temel grupta ele alınmaktadır. O halde bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin karakteristikleri, kentin kimliğini belirtmektedir.*¹¹

Kent kimliğinin oluşumunda toplumsal etkileşimin rolü büyüktür. Çünkü kent kimliği sadece fiziksel ve doğal öğelerle tanımlanmamakta, kimliği oluşturan bir başka ve önemli öge ise, kentsel yaşam olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentlerin kimlik oluşumları; tek başına yeterli olmayan fiziksel yapının yanı sıra, içinde buldukları makro ortamdan, mikro ortama kadar fiziki, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve bir çok diğer unsurları da içeren, helezonik bir yapı içerisinde meydana gelen, değişim/dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır.

Klasik anlamdaki kent tanımının yakın dönemde geçirmiş olduğu evrim de göz önüne alınırsa, bir zamanlar ortada yalnızca yerel ya da geleneksel değerlerle ifade edilen yersel kent kimlikleri vardı. Şimdi ise büyüyen ve genişleyen kent sınırları ve karmaşıklaşan insan-toplum ilişkileriyle bu sosyal kimliğin, yalnızca yerel değerlere bağlı olmaktan çıkıp, yerel olmayan iletişim kanallarıyla da sürdürülen ortak bir duygu bağımlılığı ve kimlik bilincine dönüştüğü görülmektedir. Kent kimliğinin bu anlamda dinamik ve sürekli

¹⁰ Suher, H. (1995), Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, s.3-12

¹¹ Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S.Ü. s.553

*gelişen bir yapı olduğu düşünülürse eğer, tarihin her döneminde, bir kent çatısı altında, ortaya çıkan her sosyal yapının, sonuçta ister istemez o kentin fiziksel yapılanmasına da yansımalarının kaçınılmazlığı anlaşılabilir.*¹²

Kimliğin fizik mekan yapılanmasına yansımaları; oluşturulmuş olan mekanın diğerlerinden farklılığı olarak tanımlanabilir ve bu mekanın kimlik sahibi olması, diğerlerinden kolayca ayırt edilebilmesini sağlar.

*Mekansal kimliğin kurgusunda; bireylerin (kullanıcıların) mekana attığı kimlikler kullanıcıların algısal, ve biçimsel özellikleri olduğu kadar, bireylerin oluşturduğu toplumda meydana gelen tarihsel, kültürel ve sosyo-ekonomik süreçlerle de ilgilidir. "Kimlik, bizim mekandaki deneyimlerimizin temelini oluştururken, bu deneyimleri (yaşamsallaştırmaları) hem etkiler hem de onlardan etkilenir."*¹³

Kent kimliğinin ve onu var eden unsurların tanımlanmasında birincil olarak çevrenin doğru olarak algılanması gerekmektedir. Doğal çevre ve sosyal yapı bütünselliği içerisinde meydana gelen kent kimliği olgusu tespit edilirken, bu bütünsellik göz ardı edilmemeli ve değerlendirilmede başat faktörler olarak yer almalıdırlar.

*Çevre ve içinde yer alan yaşam biçimi ile bir bütün oluşturarak toplumsal olarak yeniden üretilen, sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplumsal ilişkiler, kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Toplumsal deneyimler, görüşler, inançlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplumsal davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasında da etkin rol oynar.*¹⁴

¹² Nalkaya, S. (2006), Kentsel Dönüşüm ve Kent Kimliği, Yapı Dergisi Sayı 292, s.39

¹³ Yücesoy, E.Ü. (1999), Kentsel Tasarımda "Mekansal Kimlik" Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme: Mekansal Kimliği Okumak, 1.Uluslararası K. Tasarım Kongresi, M.S.Ü, s.71

¹⁴ Güvenç, B., (1991) Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi, sayı 1, s.19-28

*Toplumu biçimlendiren yapılar ve aktörler arasındaki karşılıklı etkileşime mekan oluşturan kent, bu etkileşimin sonucunda kimlikli bir yapıya dönüşmektedir. Kenti ayırt edici özellikleriyle, kişiliğini ortaya çıkaran kent kimliği onun varoluşunun ve işleyişinin önemli bir parçasıdır.*¹⁵ Yukarıda kimlik kavramı bölümünde de izah edildiği üzere, bireysellikten küreselliğe giden kimliğin aynı zamanda küresellikten bireyselliğe doğru bir geri besleme özelliği bulunmaktadır. Bu noktada kent kimliğini anlamaya ve ortaya koymaya çalışırken, tarih, doğal çevre ve kültürel süreçlerden vareste bir olgu düşünmek mümkün değildir.

Bir kentin kimliğinin tanımlanması yapılırken o kentin çok iyi izlenmesi yani; doğal çevresi, coğrafyası, geçirmiş olduğu kültürel süreç, gelenek ve görenekler, inanç sistemi, ekonomik yapısı, politik, yasal ve yönetsel çerçevesinin tanımlanması gerekmektedir. Bu izlemenin neticesinde ortaya konulacak olan yorum ve bu yorumun algılanması kentin kimliğini tanımlamış olacaktır.

*Gözlemcinin dış dünyaya ilişkin genel, kavramsal bilgisi; algıladığı ve belleğinde depoladığı bilgi birikiminden oluşmaktadır. Burada kentsel deneyim (urban experience) olgusu (fenomeni), “yer”e ilişkin anılar olup, bundan soyutlanamaz. Farklı yerlere ilişkin belleğe yansıtılan algılar, kentsel deneyimi giderek tümel kent imgesini oluşturur.*¹⁶

Kentin kimliğini tanımlarken genelde kentin şu andaki durumunun yanında, kentin tarihsel gelişiminden başlayarak bugünkü durumunu belirleyerek bir kimlik tarifi yapılır. Ayrıca “... bir kentin kimliğinden söz ettiğimizde kentte yaşayanların onda buldukları değerler, bir amaçlar kümesinden, kente yüklenen bir idealleştirmeden söz etmiş oluruz. Kimlik ona yakıştırılan bir şey

¹⁵ Birsal, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

¹⁶ Birsal, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

oluyor. Belki daha sonra gerçekleşecek, belki de hiç gerçekleşmeyecek. Potansiyel bir proje olma niteliğini taşıyor. Kentin içinde yaşanarak bu kimliğin taşıdığı potansiyeller gerçekleştirilmeye çalışılıyor.”¹⁷

Tüm bu değerlendirmelerin ışığında; kentin geçmişten gelen fiziksel, sosyal, ekonomik, politik özelliklerinin varlığının okuması, bu okumanın yorumlanması ve gelecek hedeflerinin de bu değerler çerçevesinde projelendirilmesi sonucunda mekanın benliği ortaya çıkmış oluyor. Mekanın benliği ise kentin kimliği olarak; bu günü ve yarın ulaşmak istediği hedefi ortaya koyuyor.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: insanoğlunun tarihsel süreç içerisindeki değişimi düşünüldüğünde hiç de durağan olmayan bir yapı görülmektedir, bu durağan olmayan değişim süreci aynı zamanda kent kimliğini de etkilemiş ve etkilemeye devam edecektir. Bu bağlamda kentlerin kimliğini kente her bakımdan etki eden ve kentten etkilenen insanlar yani kentliler oluşturur. Bu karşılıklı interaktif etkileşim tarih boyunca var olagelmıştır ve insanoğlu birey olarak varolduğu sürece de bu etkileşim devam edecektir.

Kent kimliği; kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür. ¹⁸

¹⁷ Tekeli , İ, 1991, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul, Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler.

¹⁸ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü

2.1.4 Kentsel Kimliği Belirleyen Öğeler

Kimlik kavramından bahsedildiğinde doğal olarak bir ilişkiler ağından bahsetmiş oluyoruz, bu ilişkiler ağı, sosyo-kültürel içerikli bir yaşam alanının, bu yaşam alanına ait objeleri kullanmanın farklı düzeylerde iletişim imkanları ile söz konusu olabilir.

Bu ve ötekisi kavramının temelinde yatan kimlik algısı ile varlıklarını kabullendiğimiz kentler ve bu kentlerde görmeye alıştığımız unsurlar bize hep o mekansal varoluşu hatırlatmaktadır.

Eğer bu özellikleri aynı olarak başka kentsel alanlarda da görürsek kentsel kimlikte yozlaşma ve tekdüzeleşme başlamış olacak ve kimlik bağlamında bir çelişki gündeme gelecektir.

Bazı şehirlerimiz, ülkemiz tarihinin olaylarına, gelişmelerine sahne olmuştur. İki örnek: İstanbul ve Bursa... Bu şehirlerimiz, Osmanlı İmparatorluğunun doğuşunun ve yükselişinin önemli mekanlarıdır. Günümüzde bu iki kentimizde, o çağlardan kalan, korunabilmiş mimari mekanlar vardır. Bu çevreler ve mimari yapıldıkları dönem için çağdaş eserlerdir.

*Tarihsel çevreye saygı, tarihsel çevreyi korumak, geçmiş zaman dönemlerinde meydana getirilen mimari mekanları korumakla sınırlıdır. Yoksa, günümüzde yapılanlarla, eski mimariyi taklit etmek, tarihsel çevreye de tarihe de saygı değildir. Eski mimari mekanları; tümüyle, süresiz olarak korumanın yolu bulunamaz.*¹⁹

Kent kimliği yada kentsel kimlik dediğimiz olgu ise bu noktada kendini göstermektedir. Kent kimliği tekil olarak değil, bütüncül olarak kentin geçmişi

¹⁹ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü

ile birlikte bu güne gelmesini yani kent olmasını sağlayan tüm etkileşimleri barındıran kolektif bir sonuçtur.

Bu bağlamda yukarıda vurgulanmaya çalışılan neden ve sonuç ilişkilerine bağlı olarak ortaya koyduğumuz kent kimliği her kentte farklı faktörler ile şekillenmiştir ve bunun böyle de olması gerekmektedir. Çünkü kimlik konusuna vurgu yapılırken hep bu ve öteki kavramları üzerinde durulmuş, kentin yani birbirine benzemeyen ve farklı özellikleri olan kentlerin varlığı ve sürekliliği; farklı etkenlerle varolmaları gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu belirleyicilere göre, kent kimliği kentlerde farklı algılanır ya da " Her kentin bir kimliği vardır" hipotezinin gerçekliği kabul edilebilir. Kentler için, kent kimliği ölçütleri ya da kent kimliği belirleyicilerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Kentin fiziksel yapısı
2. Kentin sosyo-ekonomik yapısı
3. Kentin kültürel birikimi ya da yapısı
4. Kentin tarihi gelişimi
5. Kentin mekan karakteristikleri
6. Kentin biçimsel ve görsel karakteristikleri
7. Kentlinin yaşam biçimi ve kalitesi
8. Kentin işlevleri
9. Kentin fiziksel çevresi ile toplumsal davranış ilişkisi
10. Kent-doğa bütünlüğü
11. Kentsel altyapı
12. Kentsel tipoloji²⁰

²⁰ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü

2.1.5 Kentsel Kimliğin Bileşenleri

Kent sadece bazı etkinliklerin sergilendiği, insanların yaşamlarını kazandıkları alanlar değildir. Bu tür yaklaşımların yanında; kentte yaşayan insanlar buldukları mekana bazı olumlu değerler yüklüyor, mekana bağlanıp, bazı fedakarlıklarda bulunuyorlarsa bu kent anlam kazanıyor. İnsanların kente bu şekilde bağlanabilmeleri için de kente varolması gereken unsurlar;

- a) *İyi tasarlanmış bir mekan,*
- b) *Doğayla bütünleşik çevre,*
- c) *Korunmuş kültürel ve tarihi mirastır.*²¹

Lynch, kentte yaşan insanların kenti sahiplenmesi, ona bir kimlik atfetmesi ve bu kimlikle onu kabullenmelerinin, yine o kenti var eden insanlar ile mümkün olabileceğine vurgu yapmaktadır. Çünkü bir kentin iyi tasarlanması, doğayla bütünleşmesi, tarihi ve kültürel mirasını bu güne aktarabilmesinin yegane unsurunun insan olmasıdır.

*Kentlerin kimliğini kentliler ve onların yaşam biçimi oluşturur. Kent kimliği yaşam biçiminin kendisi değil de, bu biçimin sonucu olan ürünler yargılanarak değerlendirilemez. Kent kimliği durağan olmayan, sürekli gelişip değişen dinamik bir oluşumdur.*²²

Bu bağlamda kent kimliği, kentin imajını olumlu yada olumsuz yönde etkileyen, her kentte benzer öğeler taşısa bile kendine özgü yaklaşımları olan, kentin varolmasını sağlayan yaşayanlarından her daim etkilenen, gelişen, sürekliliği olan ve geçmişin tarihsel, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı ile şekillenmiş, geçmişi yok saymadan bu günün girdileri ile yoluna devam eden bir ilişkiler sisteminin adıdır.

²¹ Lynch, K. (1960) The Image Of The City, The M.I.T. Pres, Cambridge, Massachusetts

²² Teker, B. (1993), 16.Dünya Şehircilik Kolokyumu, M.S.Ü., s.227

2.1.5.1 Fiziksel Kimlik

Kentlerin fiziksel kimliğinin oluşumunu; doğal ve mekansal yapı olmak üzere iki farklı kategoride incelemek mümkündür.

Doğal faktöre bakıldığında; Topografya, İklim, Oryantasyon ve diğer Coğrafi özellikler karşımıza çıkmakta ve bu özellikler kentin yerleşimini, gelişimini, yani kendine özgü bir imaj kazanmasını etkilemektedirler.

Mekansal yapı faktörü; *Sokak-Meydan birlikteliğinin oluşturduğu mekanlar, sınırlayıcılar, malzeme-renk-doku birleşimi, yeşille olan ilişkilerin tümü mekansal yapıyı oluşturur.*²³ Tüm bu elemanların özellikleri, konumları, çevreye olan etkileri, bir birleri ile olan ilişkileri; pozitif veya negatif olarak kent kimliğinin oluşumu noktasında direkt etkiye sahiptirler.

Fiziksel kimlik bağlamında doğal yapı ve mekansal yapıyı birlikte irdelemek gerekirse; bir mekansal yapının oluşumu ve bu oluşumun kimlik kazanma süreci ilk olarak doğal yapı özellikleri ile başlamaktadır. Bunun anlamı; elimizde ham madde olmasıdır. Ham madde olmazsa olmaz, ancak tek başına da yeterli olmayan bir konuma sahiptir, geliştirildiği sürece yani mamul maddeye dönüştürülmesi sonucunda değer kazanan bir özellik sergilemektedir.

Boş mekansal yapı, elimizdeki ham madde ise, o ham maddenin işlenmesi yani onun doğal özelliklerine katkıda bulunularak değiştirilmesi sonucu meydana gelen mekansal yapı oluşumu/değişimi ile, ham maddenin mamul maddeye dönüşüm süreci başlatılmış olmaktadır.

²³ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü

Tüm bunlar sonuca ulaşmak için gereken aşamaları göstermektedir ki, doğal yapının üzerine konulacak; mekansal, sosyal, kültürel, tarihsel ve ekonomik elbiseler sonucunda kentin hem fiziksel hem de genel kimliği oluşacaktır.

Ancak bu kimliğin bir süre sonra nihai noktasına ulaşacağı anlamına gelmez, çünkü o doğal yapı yaşamaya devam ettiği müddetçe devamlı elbisesini değiştirecek ve her değiştirdiği elbise ile yeniden tanımlanmış olacaktır.

2.1.5.2 Tarihsel Kimlik

Her varlığın kendi bireysel tarihi geçmişi olduğu gibi kentlerin de tarihsel geçmişi vardır. Kentler bu tarihsel geçmişlerinden biriktirdiklerini o güne taşımaktadır ve bu taşıyışlarını o güne çeşitli ifade tarzları ile aktarmaktadırlar. Bu noktada kentlerin tarih içerisindeki oynamış olduğu roller ve bu güne taşıdıkları ile kentlerin tarihsel kimlikleri ortaya çıkmaktadır.

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir.

Bir kentin tarihsel sürecini okuyabilmek ve buna bağlı olarak kimlik çıkarımına gidebilmek için;

- *Kuruluş nedenleri,*
 - *Günümüze kadar getirdiği idari, sosyali politik, dini, kültürel ve ekonomik yapılanma,*
 - *Kentleşme oranları* ²⁴
- gibi faktörler değer kazanmaktadır.

²⁴ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü

Bu bağlamda kentlerin tarihsel kimliklerine bakıldığında; su kenarında kurulmuş ve ticari aktiviteyi kontrol etmeyi amaçlayan, sosyal ve politik grupların çevrelerinde kümelenmiş, dini inanç sistemleri doğrultusunda varolmuş tarihsel kentler görmek mümkündür.

Yukarıda belirtilen nosyonlar çerçevesinde kurulmuş olan kentlerin kimlikleri de toplum tarafından kabul görmüş ve günümüze kadar aktarıla gelmiştir. Kentleşmenin ilk dönemlerinde su kenarı yerleşmeleri, orta çağ zamanında sosyal ve politik güç çevrelerinde kurulmuş kent yapıları ve zamanın her döneminde dini inançlar ile şekillenmiş kentler, kimliklerini bu tarihsel yapılanmalardan almışlardır.

*Tarihi kentsel dokular, kuşaklar arasında anılarla dolu bir tiyatro sahnesi gibidir, ya da, yaşanan bir arşiv niteliğindedir. Süreç içinde gelişen bu değerlerin mekana yansımaları ile o kentin algılanabilirliği ve okunabilirliği artar. Kenttaşları bir arada tutan ortak bağlar güçlenir. Kentlerin sağlıklı gelişebilmesinin ön koşulları arasında, eldeki tarihsel-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerleri çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesinin önemi yadsınamaz.*²⁵

Günümüzde, modern, post-modern ve küreselleşme süreçleri içerisinde yitirilme noktasına gelmiş olan kent kimliği, özellikle de tarihsel kimlik yok olma noktasında bulunmakta ve bu bağlamda dünya çapında yeni girişimlerde bulunmaktadır.

Bu girişimlerden birisi olan ve 2003 yılında Atina Bildirgesi/Şartı olarak yayınlanan metnin “Kentler İçin Önemli Noktalar ve Meydan Okumalar” bölümünde; “*Ekonomik etkinliğin yeni türleri daha az kirliliğe, canlı kent merkezlerine, peyzaj değerlerinin artışına ve kent saçaklarında ve*

²⁵ Kiper, P. (2004) Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri, Planlama Dergisi, 2004/4, s.14

çevresindeki kırsal alanlarda daha çok biyolojik çeşitliliğe neden olabilir. Çevresel olduğu kadar kültürel nitelikler de kentler için önemli rekabet üstünlüğü olarak, giderek artan bir biçimde, kabul görecektir ve her kentin özgün tarihsel kimlik ve niteliği kentsel gelişmede özel bir rol oynayacaktır. Kentler, farklı ölçeklerde gelişecek ve yeni işbirliği sağlayacak ağlar bağlamında, gönençlerini korumak için rekabet üstünlüğü sağlamak zorunda kalacaktır. Önemli bir meydan okuma, bunun nüfusun büyük çoğunluğunun olumlu ve aktif olarak kapsandığı bir yöntemle yapılmasıdır.”²⁶ İfadelerine yer verilerek, kentlerin kültürel ve tarihsel üstünlüklerinin göz ardı edilmeden yarışmacı kentler sistemi içerisinde varolması gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki; bir kentin özgün nitelikleri ile var olması ve geleceğe doğru bir şekilde aktarılabilmesi yani sürdürülebilirliğinin devamlılığı o kentin tarihsel geçmişi, tarihsel kimliği ile birlikte değerlendirilmesi zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

2.1.5.3 Sosyo- Kültürel Kimlik

İnsanoğlunun sahip olduğu ilk kimliğe bakıldığında kendi ismi olduğu görülecektir. Bu ilk kimlik ile yola çıkan insanlık, yaşanan tüm olaylar neticesinde şekillenerek, değişerek, düşünceler geliştirerek, kimlik olgusuna yani kendisine yön verdi. Bu yön veriş sonucunda kazanılmış olan sosyal kimlik, her insanın kendi öznesi ile bütünleşerek “biz” i oluşturdu.

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere insanın bireysel kimliğini oluşturması sonu ortaya çıkan ilk üst ölçekli kimlik yapısı sosyal kimlik

²⁶ Özdemir Dağıstan, M.Z., (Çeviri, 2004), Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), Planlama Dergisi, 2004/4, s.74

olmaktadır. Bir toplumun sosyal olarak algılanabileceği ve tüm unsurlarını kapsayan alan sosyal kimlik alanıdır.

Sosyal kimlik oluşumu ile dış ortama açılan insanlık bu açılımlarını değerler kümesi haline getirmeye başladığında yani yazılı olmayan toplum kurallarını oluşturmaya başladığında karşımıza kültür olgusu çıkmaktadır.

İnsanlar birbirinden farklı oldukları gibi, gurup özellikleri ve kültür özellikleri de birbirinden farklıdır. Kültürel farklılığın sebeplerinden birisi de toplumların değişik şeylere ihtiyaç göstermeleridir. Bir topluluk, hayat tarzı itibariyle belli bir şeye ihtiyaç duyduğunda, buna uygun tutum ve davranışı, kültür unsurunu, üretmektedir. Böylece kültür, varlık sebebi olarak, ait olduğu topluma münhasır olmaktadır. ²⁷

İnsan bir yandan doğaya şekil verirken, diğer yandan kendine bir çevre yaratmaktadır ki, bu çevre içine kültürel çevre de girmektedir. Toplumların süreç içindeki tüm etkinlikleri sonucu ortaya çıkan ve onun yapısını yansıtan öğelerin(sokak, meydan, konut, kentsel alan vb.) var olduğu bütün, "kültürel çevre" olarak tanımlanabilir. Çünkü, insan fiziksel çevreyi oluştururken, doğa şartlarının getirdiği kısıtlamalara rağmen, günün teknolojik, ekonomik, sosyal durumundan, toplum beğenileri, akımları, dini görüşlerine vb. (ayrıca kişisel istek-dilek-gereklerini de) varıncaya kadar belli bir birikimi ve durumu da yansıtır. Bir bakıma, kültürel çevrenin bir parçası olarak ortamı hem etkiler, hem de ortamdan etkilenererek, kültürle sürekli bir etkileşime girer. İnsanın çevreyle ilişkilerinde kültür, iletişim aracı ve mekan belirleyici niteliği ile önemli rol oynamaktadır. ²⁸

²⁷ <http://www.insanbilimleri.com>, (2006), Kültürel ve Milli Kimlik

²⁸ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü

Yukarıda izah edilenler kapsamında, bireysel kimlik oluşumunun, sosyal kimliğe yansması ve sosyal kimlik ile şekillenen kültürel kimlik olgusunun kentsel kimlik etkileşimine bakıldığında;

- *Kent kimliği, oluşumunu toplum kadar tasarımcının da etkilediği, tamamen yeni öğeleri veya geçmişten öğeleri ya da geçmişteki öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgudur.*
- *Kent kimliği, geçmişin korunması ile bugünkü kültürünün yaşatılmasına bağlıdır.*
- *Kent kimliği, kent zaman boyutunda değişik kültür katmanlarının, üst üste birikimi oluşur, korunur. Kentsel sit alanları, geçmişten günümüze, günümüzden geleceğe üç ayrı zaman dilimindeki sürekliliği ile kent kimliği sürekliliği kültürel kuramında özdeşleşmektedir.*²⁹

Sonuç olarak denilebilir ki; kimlik olgusunun temelinde varolan bireyin sosyalleşmesi ile oluşturduğu sosyal kimlik, sosyalleşme neticesinde ortaya çıkan yaşam biçiminin ortaya koyduğu kültürel yapı ve kültürel kimlik, varolma aşamalarını; insanların bu süreci yaşadığı kentsel alanlara borçludurlar.

Tabi ki bu tekil bir olay olarak görülemez, bireysel kimlikten kültürel kimliğe kadar olan süreçte, kimlik hem kentten etkilenmiş, hem de kentsel yapı bu kimlik oluşumlarını etkilemiştir.

2.1.5.4 Ekonomik Kimlik

Kentin genel anlamda; kırsal olmayan nüfus, farklı işkolu-meslek ve zanaatları barındırma özelliği, tüketim fazlasına ilişkin örgütsel altyapı, politik

²⁹ Gültekin N./Görer N./Gültekin T. (1993) , Kent Kimliği, Koruma Planları, Kentsel Tasarım ve Postmodernizm Üzerine, II.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M.S.Ü

muhtariyet, toplumsal kurumsallaşma, tarımsal tüketimde kırsala bağımlılık gibi maddeler ile tanımlanmaya çalışılmıştı.

Buradan da anlaşılacağı üzere kent artık; artı ürünün depolandığı, el değiştirdiği yani yönetimin gerçekleştirildiği bunun yanı sıra hizmetlerin üretildiği ve sunumunu yapıldığı, toplumsal yaşam alanı olmaktadır. Bu faaliyet kollarının tümünün ortak noktasında ise para yani ekonomik işlevler bulunmaktadır.

Kente dair unsurların ortak noktasında yer alan ekonomik işlevler ve bu işlevlerin kent olan pozitif veya negatif etkisi; kentin fizik-mekânı, sosyal yapısı ve kültürel yapısının şekillenmesindeki etkisidir. Kentli yaşamın hemen-hemen her noktasına etkisi bulunan bir olgunun aynı zamanda kentin kimlik oluşumunu doğrudan etkilediğini söylemek de mümkündür.

Günümüz küresel sistemi içerisinde, para dünya içerisinde hangi noktaya kolay girebiliyorsa ve yine o noktadan hiçbir zarar görmeden aynı kolaylıkla oradan uzaklaşabiliyorsa, o şehir küresel başkent-hizmet başkenti gibi kavramlarla isimlendiriliyor. Buradan da anlaşılacağı üzere, ekonomik gücün küresel sistem içerisinde bir şehrin kimliğini ne kadar kolay belirleyebildiği görülmektedir.

Bu örneklendirilen olgu sadece günümüz kesitinden bir seçmedir, ancak ekonomik güç kentsel sistemi ve kent kimliğini tarihsel süreç içerisinde her daim etkilemiştir. Ekonomik aktivitelerin yoğun olarak yaşandığı kentler diğerlerinden hep bir adım önde olmuş ve kimliklerini çeşitli açılımlarla vurgulama özelliğine sahip oluşlardır.

2.1.5.5 İşlevsel Kimlik

Kentin doğal yapısı veya ekonomik aktivitelerinin kentsel alanlara yansımalarının yani kentin kimliğinin başka bir etkilenme biçimi de kentin barındırmış olduğu işlevselliktir.

*Günümüzde bazı kentler, o kentin yaşamasını sağlayan ve o kente hayat veren işlevlerin adıyla anılmaktadır. Bu tür kentlerde genellikle tek tip fonksiyon ve iş alanı yoğunluktadır ve kent de bu iş alanının sayesinde gelişmiştir. Bu tip kentlerde kimlik, işleve bağlı olarak ortaya çıkar.*³⁰

Bu tip kentin kimliğini belirleyen işlevler ise;

- Sanayi,
- Üniversite,
- Turizm,
- Fuar
- Eğlence,
- Yönetim, gibi işlevlerdir.

Bu tür işlevlerin bir kentte yer seçmesi ve o kentin bu işlevler ile var olup kendini geliştirmesi ile kent artık; sanayi kenti, üniversite şehri, turizm kenti, fuar kenti, yönetim merkezi gibi işlevine yönelik kimlik sahipliliğine kavuşur.

2.2 KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN MEKANA YANSIYIŞI

20.yy ile başlayan metropolleşme olgusu sonucunda dünya üzerindeki kentlerin nüfus değişimleri gözle görünen oranlarda artış sergilemeye başlamıştır. Bu değişimler ilk olarak literatüre nüfusu bir milyonun üzerinde olan kentler olarak geçmiştir.

³⁰ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü

Türkiye’de ise bu hızlı kentleşme süreci 1950’li yıllarda köyden kente göçün başlaması ile görülmektedir. Bu olgu ile Türkiye’nin gündemine gecekondular olgusu sonucunda; plansız, denge unsurundan uzak ve özellikle dönemin büyük kent merkezlerindeki işlevsizleşmiş (metruk) alanlar ve çevrelerinde oluşmuş küçük yerleşmeler, dönüşümün Türkiye özelinde başlangıç noktasını göstermektedir.

Yukarıda Türkiye özelinde köyden kente göç bağlamında ifade edilen ve dönüşümün başlangıç noktasını gösteren olgu dünyanın çeşitli bölgelerinde farklı sebepler ve zamanlarda kendisini göstermiştir.

Dünyanın farklı noktalarında farklı nedenlerle başlayan dönüşüm sonucu kentlerin büyümesi, “kenar-kentsel” alanların oluşması ve tüm bu aşamaların plansız gerçekleşmesi sonucu sağlıklı alanlar, yetersiz yeşil dokusu, yetersiz ulaşım ağları, sosyal adaletsizlik ve kimliksiz kent mekanlarını gibi problemleri de değişimle birlikte var etmiştir.

Bir dizi sorunsal biçiminde algılanan bu dönüşümlerin kentsel yaşama yansımaları demek, süreç olarak, edimsel anlamda kentsel mekanlar ile kentli insan arasındaki sistematik ilişkinin de farklı yönlerde etkilenmesi anlamını taşımaktadır. Bu anlamda pitoresk mekanlardan mekanik-teknolojik mekanlara, küresel-yerel (glokal) mekanlara ve hatta e-topik mekanlara doğru yaşanan değişimin ve dönüşümün kentsel parçalarda değil, kentin tamamında bir değişimi ve dönüşümü gerçekleştirilmesi olasıdır. Bu gerçekleşme ise, küçük kentlerden başlayarak büyük kentlere ve hatta metropollere kadar ilerleyen bir sistematik değişim ve dönüşüm olgusunu tanımlayacaktır.³¹

³¹ Birsal, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

Yukarıdaki çizilen çerçeve bağlamında değişim-dönüşümün büyük kent mekanlarında gerçekleştiği savı ortaya konulabilir ancak bu olguyu sadece kısıtlı bir mekanla özdeşleştirmek yerine global anlamda düşünmek daha doğrudur. Çünkü kentlerin nüfus bağlamında genişlemesi aynı zamanda bu alanların mekansal, kültürel, ekonomik ve politik değişimini gündeme getirmektedir. Bu değişimi makro kosmos olarak değerlendirirsek ve bunun anti-faktörüne bakarsak nüfus bağlamında küçülen yerleşimlerinde mekansal, kültürel, ekonomik ve politik değişimleri görülecektir. Böylece sadece noktasal bir değişim-dönüşüm olmadığı tüm dünyanın 20. yüz yıl dan başlayarak ve 21. yüz yılda devam eden global bir dönüşüm süreci geçirdiği görülecektir.

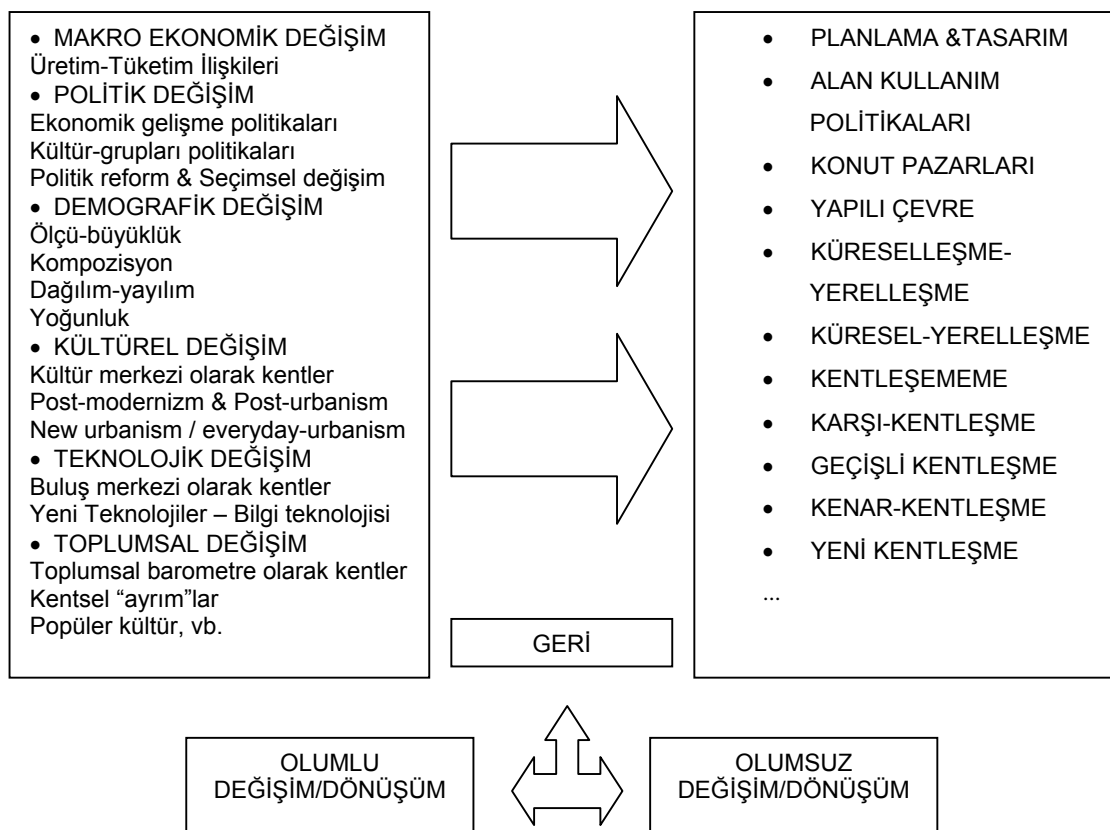
2.2.1 Kentsel Dönüşüm Sürecinin Ortaya Koyduğu Yeni Yaklaşımlar

Kentsel dönüşüm olgusunun süreci bağlamda mekana yansıtışı ve ortaya koyduğu yeni yaklaşımlara bakılacak olursak; sistemler yaklaşımı ve küresel değerlendirme olarak ikiye ayrılabilir.

Konu sistemler yaklaşımı ile ele alındığında; kente dair tüm girdilerin ve çıktıkların bütünsel olarak değerlendirilmesi, bu değerlendirme ile sistemin işleyişinin geri besleme sistemi ile kontrolünün sağlanarak üretilen dönüşümün olumlu yahut olumsuz olduğu sonucuna ulaşılmasıdır.

Küresel sistemler bağlamında ele alındığında ise; yaşanan süreç içerisinde meydana gelen değişim-dönüşüm mevcut yapının farklılaşmasını ve yeni coğrafyaların doğması sonucunu ortaya koymuştur. Gelişmiş ülkelerin küçük kentlerinde özellikle 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başlarında yaşanan karşıt kentleşme (counter urbanization) olgusu yaşanmaktayken, büyük kentlerde 1950'ler ve 1960'larda kentlerin "3-Y dinamizmi" olarak adlandırdığımız "Yükselme-Yığılma-Yayıma" olgusu ile eski kent merkezleri ve "sürtünme"

yaşayan yeni gelişme alanları arasında uzaklaşmalar, kopmalar olagelmıştır. Gelişme gereksinimi duyan bu kentlerde 1970'ler ve 1980'lerde toplumsal ve mekansal bağlamda sıkışmalar, kirlenmeler, çarpışmalar, kimlik ve toplum duyusunda kaybolmalar görülmeye başlamıştır. Hızlı bir kenar-kentleşme yaşanan kentler, klasik üretim-tüketim döngüsünün kente farklı yansımasıyla da kentleşememe (de-urbanization) ya da yanlış kentleşme (pseudo-urbanization) süreciyle tanımlanır olmuştum; bu sürecin tam tersi olarak özellikle “geçişli kentleşme (transition urbanization)” ve “yeniden kentleşme (re-urbanization)” kavramları bu değişim ve dönüşümü kentlere yaşatmışlardır.³²

Tablo 2.1 Kentleşme Süreci Bağlamında Değişim-Dönüşüm (Birsel/Polat/Yılmaz, 2003)

³² Birsel, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

Bu süreç içerisinde aynı zamanda metropollerde desantrilizasyon sürecinin başlaması ile metropol çevrelerinde oluşan uydu kentler ve bu oluşumların çekim kuvveti ile demografik ve ekonomik değişim yaşanmaya başlanmıştır. *Yaşanan bu eğilimi ise yeni kentleşmeyi (new urbanization ya da everyday urbanization) sorgulamaya başlamıştır denilebilir.*³³

Sonuç olarak denilebilir ki dönüşümün geçirdiği değişim sürecine; sistem yaklaşımı, sürdürülebilirlik ve bu olguların ortaya koyduğu yeni modeller çerçevesinde bakılması, bu olguların tanım ve zorunluluklarının ortaya konulması sonucunda mekanın ele alınması, yani bu mekanın kendisi ile birlikte toplumsal, politik, kültürel ve ekonomik bileşenlerin yorumlanması ile değişim-dönüşümün mekana yansısının algılanabilirliğinin ve uygulanabilirliğinin anlamı ortaya çıkmaktadır.

2.2.2 Kentsel Kimlik - Kentsel Dönüşüm İlişkisi

Kimlik kavramının genel kuramsal yapısı ele alınırken, kimliğin bir tanımlama yani varlığın dış ortamdan algılanma biçimi olduğu belirtilmiş ve kimlik olmadığında dış ortamın algılamasının mümkün olamayacağı ve bu algısızlığında yok saymayı gündeme getireceği vurgulanmıştır.

Bir kentin kimliğinin onun varoluşunun ve işleyişinin bir ögesi olduğu varsayımıyla, tanım ve anlam kazanmış bir kentsel mekan olan özgün bir "yer", ilişkileri, tarihçesi ve kimliği ile tanımlanıyor ise, ilişkileri, tarihi ve özgün bir kimliği olmayan mekan "olmayan yer" anlamına gelecektir. Mekanın kimlikli olabilmesinin ön koşulu, yeri ve zamanı belirlenerek bulunduğu coğrafyaya ait olabilmesiyle başlar.

³³ Birsal, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde "Kimlik Arayışları" ve "Kentsel Yenileşme" Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

Bir tür zaman köprüsü oluşturmak, yerin geçmiş öyküsünü doğru okumada, kimliğini keşfetmek, kimlik duygusunu yitirmeden onarma ve bu yolla kültürel sürekliliği sağlama amacını güden “Kentsel Yenileşme” bu anlamda günümüz koşullarında da önemli bir kavram olmaktadır. Fiziksel yapının dışı doğru zorlanması ya da ilk işlevsel özelliklerinden boşalması-boşaltılması anlamında gerilimler taşıyan kent-bölgeleri aslında kentsel yenileşmeye gereksinim duyan kentsel dönüşüme zorlanan “yer” lerdir.³⁴

Bu bağlamda kentsel dönüşüm ve kent kimliği arasındaki temel bağ; mevcut yerleşik kültürün analizi sonucunda, bu kültürün korunarak geliştirilmesi ve bu değerleri reaksiyona sokacak katalizörlerin kullanılması ile canlandırma, yaşam sürecine boyut katma ve sürekliliğini sağlayarak söz konusu kent mekanlarının re organizasyonu olarak açıklanabilir.

Ancak bu re organizasyon aşamasında kentin kültürünü yaşatan canlı bilincin, yani insanın önemi unutulmamak zorundadır. Burada insanın rolü; geçmişten getirdiği değerler ile kendi yaşam sürecinde oluşturduğu değerleri, bilinç boyutunda, bir başka deyişle kültür boyutunda, kentin değişim ve dönüşüm sürecine aktif olarak katılması ile olacaktır.

Kentsel dönüşümün tarihte, Avrupa kentlerinin re organizasyon süreci ile kendini göstermeye başladığı bir gerçektir. Bu re organizasyon sürecinde uygulanan kentsel dönüşüm-kentsel yenileme sürecinde ortaya konulan uygulama pratikleri neticesinde Kentsel Dönüşüm üst başlığı çerçevesinde, yenileme kavramı kendini sorgulama zorunluluğu hissetmiştir.

Bu sorgulama sürecinde ise dönüşümün alt başlıkları olan uygulama araçları; Koruma, Düzeltme ve Yenileme kavramları ile ortaya konulan yeni kent mekanlarının yarattığı kent kimliği kavramının önemli bir olgu olduğu sonuç

³⁴ Birsal, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

ve kanaati etkili olmuştur. Kentsel dönüşümün içindeki bu çıkmazın ortadan kaldırılabilmesi için kenti tüm kapsamıyla (coğrafyası, fizik mekanı, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı ile) bütün olarak ele almak ve ona bir kimlik atfederek oluşturulacak kentsel dönüşümün doğru neticeye ulaşabileceği anlaşılmıştır.

Böylece, çöküntüye uğrayarak sorunlu duruma gelen kentsel yaşam çevreleri, gerekli dokunuşlarla yaşamaktan zevk alınacak, özlenen kentsel mekanlara dönüştürülebilecek; eskiyerek özgün niteliklerini ve önemlerini yitiren tarihsel çevreler, çağdaş yaşam koşullarına uygun olarak yeniden kullanılabilir kılınırken, tümüyle yıkılıp yenilenmek yerine bir tür koruma yoluyla kent ve kentli kültürünün yeniden kazanımı sağlanabilecektir.

Seçilen bu (yeni) strateji ile artık, “sürdürülebilir bir kentsel yenileşme” den söz edebiliriz. Burada, yeniden canlandırma-yeniden yaşam kazandırma, başka deyişle “yeniden yaşanabilir kılma” amacıyla yürütülen operasyonlarda, “kentin yerleşik değerlerini ve iç dengelerini bozmadan bir çağdaşlaşma” dan söz ediyoruz demektir.³⁵

Yukarıda ifade edilenlerin neticesinde; “Kentsel yenileme yerine uygulanması önerilen “Kentsel Yenileşme” (Urban Renaissance) stratejileri ile bu kez, kentli insanın kent mekanı ile birlikte ele alınması, kentin yerleşik değerleri ölçü ve organları ile korunur, mekansal tanım ve anlamları ile saklı tutulurken, kent kültürü ve kentsel yaşamın yeniden canlandırılması amaçlanmaktadır.”³⁶

düşüncesi ile kentin yeniden yapılandırılmasının yeterli olmadığı, yeniden yapılandırmanın bir kimlik değeri ile örtüşmesi gerektiği ve bu kimlik değerinin kenti taşıyacak en önemli unsur olduğu vurgusu ön plana çıkmaktadır.

³⁵ Birsal, S./ Polat, E./ Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

³⁶ Birsal, S./ Polat, E./ Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

Unutulmamalıdır ki günümüzde artık kentler birbirleri ile yarışmakta ve yarışmanın getirisi olarak da kendilerini pazarlamaktadırlar. Bu da tercih edilme için daha nitelikli kentler ortaya çıkarma telaşını yaratmıştır. Görselliğin de çeşitli teknolojiler yoluyla sınırlarının gittikçe artması ile günlük hayatlarımıza da giren estetik objeler bu niteliksel yaklaşımlara destek sağlamışlardır. Artık estetik sıradan hayatlarımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, mekanlarımız da artık sadece işlevsel değil birtakım estetiksel özellikleri yansıtır hale bürünmüşlerdir.

Aynı zamanda, kimlik siyasetinin yanında mekanın da kimliğine yönelik anlayışlar; buna yönelik tasarımlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Kimlik kökenli politikaların yanında kentler de kişiliklerine kavuşturulmaları için kimliklerini oluşturma ya da ortaya çıkarma telaşıyla farklılaşma veya özgün niteliğine kavuşma çabası içine girmişlerdir. Bu çabanın reel sonuçlar doğurabilmesi için dönüşüm çalışmalarının kimlik tabanlı yürütülmesi gerekliliği bulunmaktadır.

2.3 Bölüm Sonucu

Sonuç olarak denilebilir ki; nasıl her bir bireyin doğduğu andan itibaren, ailesi tarafında isimlendirilmesi ile başlayan ayrılma, diğerlerinden farklı olma aşaması bulunuyor ve bu aşamanın devamında da, aileden başlayarak içinde bulunduğu en üst sosyal ve idari sınırlar çerçevesinde kişiliğini geliştirerek kendine ait bir tanımlama elde ediyorsa, her kenti de diğerlerinden farklı kılan, o kente ait bir hüviyet vardır.

İnsan-çevre bütünlüğü içeren çözümlelerde kültürel birikimlerin yapı eylemlerine dönüştüğü çok boyutlu ve karmaşık özelliklerin bir sentezi olan kentsel kimlik, bu anlamda; salt bir fiziksel oluşum yada bir estetik sorundan çok, tarihsel süreç içerisinde yoğrulmuş olan toplumların yaşam biçimlerinin

*fiziksel mekanlarda somutlaşmış ürünleridir. Böyle bir süreç içerisinde toplum bireylerinin / kent sakinlerinin yaşamları, mücadeleleri, acıları, sevinçleri ve özverileri vardır. Bu da, kentsel kimliğin uzunca bir zaman dilimi içerisinde biçimlendiğini; yani sürece bağlı değişkenlik gösterdiğini ifade etmektedir. Kimlik, en büyük özelliği sonucu tek olma kavramı ile örtüştüğüne göre; gerçek kimliğine kavuşmuş şehirler hiçbir zaman başka bir şehrin aynısı olamazlar.*³⁷

Bu bağlamda; kentsel kimlik oluşum süreci nasıl bir kentin doğal özelliklerinin yanı sıra, fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel ve ekonomik işlevleri ile bir bütüne ve bu faktörleri katalize eden insan olgusunun şekillendirmesi ile gerçekleşiyorsa; kentsel dönüşüm olgusunun işleyiş sürecinde bu noktada kimlik oluşumu ile aynıdır.

Kentsel kimlik oluşum sürecinde mevcut olan kentsel mekan, daha sonra günün değişen şartları neticesinde dönüşmeye başladığında; kentsel kimliğin yeniden oluşumunu etkilemektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere kentsel kimliğin oluşumunda etkili olan mekan faktörü, dönüşüm geçirmeye başladığında kimliğin de dönüşmesini sağlamakta ve bu iki olgu arasındaki interaktif etkileşim, insanoğlunun varoluşu süresince ve geçireceği değişim boyunca devam edecektir.

Birinci bölümde de vurgulandığı üzere Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Dönüşüm stratejileri: kentsel mekanın yeniden ele alınması (fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik) ve yönetimi sürecinde; bütüncül bakış açısı ile kimliksizleşme sürecinin durdurulması, kimlik sahibi ve sürdürülebilir kentlerin devamlılığı ilkelerini gözeterek, toplumsal katılımı öngören, geniş tabanlı bir örgütlenme sistematığını ve pratiğini ortaya koymaktadır.

³⁷ Birlik, S. (2004), Kimlik-Değişim-Tasarım: Trabzon Örneği, 15.Uluslar arası Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M.S.Ü., s.336

Bu yaklaşım bize Kentsel Dönüşümü olgu ve sürecinin bir moda olmadığını, değişen konjonktüre bağlı farklı isimlerle anılsa dahi, Kentsel Dönüşümün her daim var olacağını ve bunun bir kaçınılmazlık olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaçınılmaz bir olgu olarak karşımızda duran kentsel dönüşümün yönetilebilmesi ve istenmeyen sonuçlar doğurmasının önlenmesi noktasında ise; Kentsel Dönüşüm olgusunun içeriğini tanımlama süreci boyunca devamlı üzerinde durulduğu gibi, bu süreç kapsamında; bütüncül bakış açısı, kimlik sahibi ve sürdürülebilir kentlerin devamlılığı ilkelerinin gözetilmesi, toplumsal katılımın sağlanması, geniş tabanlı bir örgütlenme sistemi ve pratiğini ortaya koyan modeller üretilmesi ile yönetilebilir ve dönüşümün kaçınılmazlığı bağlamında istenmeyen sonuçların ortaya çıkması engellenebilir.

Burada vurgulanması gereken nokta dönüşüm alanlarının yeniden ele alınması sürecinde; tepeden inme bir kimlik tayini ile değil, mekanın doğal karakteristiğine vurgu yapan, fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel ve ekonomik bütünlük çerçevesinde oluşturulacak, geçmişi geleceğe doğru aktarabilecek, sürdürülebilirliği olan kentsel alanlar yaratımı ile oluşacak kimlik belirleme metodolojisidir.

BÖLÜM III: KENTSEL DÖNÜŞÜM BİLEŞENLERİ ve YURTDIŞI DENEYİMLERİNDEN ÖRNEKLER

Kentsel dönüşüm olgusunun ve deneyimlerinin, insanoğlunun varoluş süreci ile bir bütün olduğunu, insanlık gelişimi ile kentsel mekanlarında birlikte değişim geçirdiğini ve bu sürecin kaçınılmazlığını bundan önceki bölümlerde vurgulaya geldik.

Bu bölüm kapsamında ise kaçınılmaz olan kentsel dönüşümün, yönetilebilirliği bağlamında, olması gerekeni yakalamak yani dönüşümün fizik-mekan bağlamında tanımlanan içeriğinin yanı sıra, sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekonomik, sosyal ve kültürel içerikleri ile bir bütün olarak ele alınmasıyla; kentsel dönüşüm-kentsel kimlik ilişkisinin bütünlüğüne vurgu yaparak, kentsel dönüşüm bileşenleri çerçevesinde ortaya koyulacak olan yurtdışı örneklerinin incelenmesini içermektedir.

3.1 Kentsel Dönüşümün Kaçınılmazlığı

Mekanın üretilen, tüketilen, birikim sağlanan ve imgelerin oluşumunda başat rol oynayan çok yönlü sosyal bir olgu olduğunun bilincine varılması sonucunda, fiziksel mekanla sınırlı geleneksel planlama anlayışının aşıldığı ve planlamanın bir “yer” in genel gelişmesinin çeşitli boyutları ile bir bütün olarak kontrol edilip yönlendirilmesi şeklinde tarif edilmesinin gerekliliği kabul edilmiştir.¹

Buradan da anlaşılacağı üzere mekan; üretilen, tüketilen, birikim sağlanan ve imgelerin oluşumunda yani imajın şekillenmesinde başat rol oynayan çok yönlü sosyal bir olgu olarak karşımızdadır. Bu da mekanın kimliği olarak

¹ Polat, S.(2003), Kentsel Dönüşüm İçin Kaynak Yaratıcı Sürdürülebilir Bir Planlama Çerçevesi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s. 48

tanımlanmaktadır ki kimliği olan her öğe zaman içerisinde değişir/dönüşür ve kimliğini yenileyerek yeni bir yaklaşım sergileme süreci içerisinde yeniden karşımıza çıkar.

Bu bağlamda kentlerin tarihsel süreç içerisindeki rollerinin değişimi, yani kent mekanlarının dönüşümü hep bu çerçeve içerisinde olmuştur. Bu da bize kentsel dönüşüm olgusunun kaçınılmaz bir süreç olduğunu göstermektedir.

Bu açınımla kentsel dönüşüm olgusunun, mekanın yeniden ele alınması sürecinde, sadece fiziksel olarak ele alınamayacağı, bu olguyu bileşenleri ile bir bütün olarak değerlendirmek gerektiği sonucunu ortaya çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm olgusuna eğer kendi bileşenleriyle yaklaşılırsa bu olgu istenmeyen sonuçlardan varestesosyal, ekonomik, kültüre, toplumsal katılımı sağlaması ve sürdürülebilirliği olan kent mekanlarının üretilmesine vesile olacak bir eylem biçimi olacaktır.

Ancak bu bileşenlerin dikkate alınmadığı aşamada ise kentsel dönüşüm yönetilemediği ve bu olgunun işleme sürecinden kaçınılamadığından dolayı karşımıza bu bileşenlerden sadece birisinin ağırlıklı olarak şekillendirdiği bir mekan ve kimlik yapısı olarak çıkacaktır.

Sonuç olarak denilebilir ki doğa nasıl kendi bileşenlerine sahipse ve doğa ile mücadele edilemeyeceği büyük kayıplar neticesinde anlaşılmış ise kentsel dönüşüm de kaçınılmazdır ve kentsel dönüşüm sürecinin işleme sisteminde bu olgunun bileşenleri mutlaka dikkate alınmak zorundadır.

3.1.1 Kentsel Dönüşüm Bileşenleri/İçerikleri

*Kentlerin üstlendiği bir seri karmaşık işlev tek boyutlu tanımlamalar yerine, kentlerin birçok ögeyi içinde barındıran karmaşık anlamları üzerine düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Bu anlamların kentte etkin olan tüm aktörleri içeren, çoğulcu kentsel yönetim süreçlerini gerektirdiği açıktır. Burada başlangıç noktası, kentsel dokuların karmaşık ve farklılaşmış yapısının algılanması olarak ortaya çıkmaktadır.*²

Bu bakış açısını ilerleterek denilebilir ki evirilmekte olan kentsel sistemin temel mekanizmaları bulunmakta ve bu mekanizmalar ile dönüşüm süreci kendini göstermektedir. Evirilmekte olan yani dönüşüm içerisinde bulunan kentsel sistemin temel mekanizmaları ise; insan olgusunun kent sistemine armağan ettiği, ekonomik, sosyal ve kentin doğal yapısı ile yine insanoğlunun ortaklaşa kurguladığı ekolojik temellere dayanmaktadır.

Bu üç ana temel (ekonomik, ekolojik, sosyolojik) ile ortaya çıkan kent sistemi ve kentsel dönüşümün bileşenleri ise;

- Kimlik Bileşeni,
 - Ekonomik (finanssal/mali/parasal) Bileşen,
 - Sosyal Bileşen,
 - Ekolojik Bileşen
 - Yenilikçi/Vizyonel Bileşen
- olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent sistemi okunurken veya bir kentsel dönüşüm süreci ortaya konulurken, yukarıda sayılan üç saç ayağı üzerine oturtulmuş olan bu beşli yapı dikkate

² Kayasu, S/Yaşar, S.S.(2003), Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme: Kavramlar, Gözlemler, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s. 27

alınmak ve bu başlıkların içerikleri ile hareket edilmek zorunluluğu bulunmaktadır.

Tabi ki ekonomik, ekolojik ve sosyal içeriklerin alt bileşenleri, yukarıda sayılan 5 maddeden oluşmamaktadır ve istenilirse bu başlıkları detaylandırmak mümkündür. Burada sürdürülebilirlik kavramı Ekolojik sistem içerisinde, insan odaklı olma, katılımın sağlanması vb kavramlar Sosyal bileşen içerisinde yer almaktadır. Ayrıca kentin veya uygulanması düşünülen kentsel dönüşüm modelinin kendisini ve kent sistemini mali olarak ayakta tutabilmesi, kent ekonomisine ve kullanıcılarına hem Ekonomik hem de sosyal fayda gibi değerler Ekonomik ve yine Sosyal Bileşen içeriğini oluşturmaktadır.

Kimlik ve yenilikçi bileşenlerin yukarıda belirtilen Sosyal, Ekonomik ve Ekolojik ana bileşenlerden ayrı olarak değerlendirilmelerinin nedeni ise; bu başlıkların bireysel olarak sadece Sosyal, Ekonomik ve Ekolojik başlıkların altına indirgenememesi, her üç saç ayağı içerisinde yer almalarına karşın aynı zamanda onları kapsamalarından kaynaklanmaktadır.

3.1.1.1 Kimlik Bileşeni

Kimlik konusunun ele alındığı bölümde Kimlik kavramının canlı ya da nesnelere için ayırdedici özellikleri kapsadığı konusuna vurgu yapılmıştı.

Kent bağlamında da kimlik; belli bir nüfus çoğunluğuna, ekonomik, sosyal ve kültürel tekâmül seviyesine ulaşmış ve bu ulaşmışlığını yönetebilen, farklılıkları bünyesinde barındıran, “teknik, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel birçok konuların birlikte söz konusu olduğu bir mekan, bir yerleşme”³

³ Özdeş, G. (1985). Şehircilik, Şehir-Şehirlerin Fonksiyon Bölgeleri, İ.T.Ü. Matbaası, s. 15-40

olması nedeni ile kendine özgü kimlik oluşumunu başarmış ender olgulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

*Bu yerleşmeler çeşitli kültür ve sosyal yapılardan oluşması nedeniyle farklılıklar gösterirler. Kentlerin farklı karakterleri kent kimliği, kent profili ve kent imgesi kavramlarıyla açıklanmaktadır. Kent kimliği uzun bir zaman dilimi içinde biçimlenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, niteliklerin karışımı olarak kente biçim verir.*⁴

*Kent; insanların yaşam biçimlerinin, etkileşim düzenlerinin mekandaki yansımalarına verilen addır. Kentsel kimlik ise; bir kenti tanımlayan ve diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Kent bileşenleri genelde kent sakinleri ve kentin fiziksel çevresi olarak iki temel gurupta ele alınmaktadır. O halde bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin karakteristikleri, kentin kimliğini belirtmektedir.*⁵

Bu bağlamda kent ana sistemi ve ya bu ana sistemin bir parçasında yapılacak olan dönüşümün birincil olarak kentin bütünsel kimlik algısına ve ikincil olarak da söz konusu mekanın geçmişten gelen kimlik bileşenlerine uygun bir öngörüye sahip olması gerekmektedir.

Yukarıda ifade edilenlerin neticesinde; kentsel dönüşüm stratejilerinin altında uygulanacak olan dönüşüm modelinin bileşenlerinden olan kimlik faktörü göz ardı edilmeden; mekan, mekanın kendine özgü bileşenleri, insan, ekonomi, kültür gibi unsurlar ile üretilecek olan kimlik değeri kentsel dönüşüm projesinin birincil özelliklerinden olmak zorundadır.

⁴ Suher, H. (1995), Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, s.3-12

⁵ Gündüz, Ö/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S.Ü. s.553

Unutulmamalıdır ki günümüzde artık kentler birbirleri ile yarışmakta ve yarışmanın getirisi olarak da kendilerini pazarlamaktadırlar. Bu da tercih edilme için daha nitelikli kentler ortaya çıkarma telaşını yaratmıştır.

Aynı zamanda, kimlik siyasetinin yanında mekanın da kimliğine yönelik anlayışlar; buna yönelik tasarımlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Kimlik kökenli politikaların yanında kentler de kişiliklerine kavuşturulmaları için kimliklerini oluşturma ya da ortaya çıkarma telaşıyla farklılaşma veya özgün niteliğine kavuşma çabası içine girmişlerdir. Bu çabanın reel sonuçlar doğurabilmesi için dönüşüm çalışmalarının kimlik tabanlı yürütülmesi gerekliliği bulunmaktadır

3.1.1.2 Finanssal (Ekonomik-Mali) Bileşen

Kentsel dönüşümün ekonomik-finanssal boyutu projenin kendini finanse edebilmesi, kaybolmuş ekonomik değerlerin yeniden üretilmesi, bölge halkının sosyo kültürel açınımlara kavuşması bağlamında vazgeçilmez bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak burada üzerinde durulması gereken konu proje kapsamında üretilecek olan ekonomik değerden yola çıkarak diğer faktörlerin göz ardı edilmemesi gerekliliğidir.

Günümüzde kentsel dönüşüm uygulamaları; fiziksel veya ekonomik değer kayıpları, sağlıksız ve yoğun yapılaşmış kentsel alanlar, doğal afet tehdidi altındaki alanlar ve emlak piyasalarının neden olduğu rant değişikliklerine bağlı baskılar, yarışan kentler olgusunu doğuran küresel rekabet v.b.

*çerçevesinde, kentsel mekanı farklı ölçek ve proje süreçleri ile yeniden biçimlendirmekte ve/veya yeniden üretmektedir.*⁶

Buradan da anlaşılacağı üzere bugüne kadar örneklerini görmüş olduğumuz kentsel dönüşüm uygulamalarının büyük bir bölümü, fizik mekan veya ekonomik boyutu baskın olarak şekillendirilmiş örnekleri kapsamaktadır.

Kentin ve kentsel mekanın sürdürülebilirliği bağlamında ekonomik işlevin yeri tartışılmazdır ve kentsel dönüşüm süreci içerisinde de bu bileşen yerini mutlaka almalıdır. Ancak burada kentsel dönüşümün bir eylemler bütünü olduğu vurgusundan yola çıkarak üzerinde durulmak istenilen nokta; kentsel dönüşümün proje konseptlerinde finanssal (ekonomik-mali) boyutun diğer bileşenlerin üzerine çıkmaması gerektiği, diğer bileşenlerin de ekonomik bileşen kadar önemli olduğu ve konuya bir bütünsellik sistematiği içerisinde bakılması zorunluluğudur.

3.1.1.3 Sosyal Bileşen

Kentin oluşum sürecinde insan gruplarının bir araya gelerek toplumsal yaşama geçmesi ile ortaya çıkan sosyal yapı, insanların birbirleri ile olan ilişkiler sistemini yönetmesinde etkili olduğu kadar, onların kent mekanlarını sahiplenme, kullanma, ona değer katma vb gibi özelliklerini de içermektedir.

İnsan bir yandan doğaya şekil verirken, diğer yandan kendine bir çevre yaratmaktadır ki, bu çevre içine kültürel çevre de girmektedir. Toplumların süreç içindeki tüm etkinlikleri sonucu ortaya çıkan ve onun yapısını yansıtan öğelerin (sokak, meydan, konut, kentsel alan vb.) varolduğu bütün, "kültürel çevre" olarak tanımlanabilir.

⁶ Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

*Çünkü insan fiziksel çevreyi oluştururken, doğa şartlarının getirdiği kısıtlamalara rağmen, günün teknolojik, ekonomik, sosyal durumundan, toplum beğenileri, akımları, dini görüşlerine vb. (ayrıca kişisel istek-dilek-gereklerini de) varıncaya kadar belli bir birikimi ve durumu da yansıtır. Bir bakıma, kültürel çevrenin bir parçası olarak ortamı hem etkiler, hem de ortamdaki etkilenerek, kültürle sürekli bir etkileşime girer. İnsanın çevreyle ilişkilerinde kültür, iletişim aracı ve mekan belirleyici niteliği ile önemli rol oynamaktadır.*⁷

Kentsel dönüşüm uygulamalarında Sosyal bileşen insanların hayata bakış açılarının, yaşam biçimlerinin, etkileşim mekanizmalarını fizik-mekandaki yansımalarına olarak ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere kent geçmiş dönemleri itibari ile farklı kültür değerlerini üst üste koyarak bir birikim oluşturmuştur.

Sonuç olarak denilebilir ki; bireyin sosyalleşmesi ile oluşturduğu sosyal yapı, ortaya sosyal yaşam biçimini ve kültürel yapıyı inşa etmiştir. Bu sosyal ve kültürel yaşam biçimine ulaşılmasında kentsel alanların rolü ve katkısı yadsınamaz.

Bu bağlamda kentsel dönüşümün sosyal bileşeninin eksik bırakılması, bir kentsel mekan ancak kullanıcıları ile varolabileceği söylemi doğrultusunda, mekanı kullanacak olanların birbirleri ile ilişki kurmayacakları anlamına gelmektedir ki bu da mekanın olmayacağı veya yaşamayacağı sonucunu doğurur.

Bu güne kadar uygulana gelmiş kentsel dönüşüm projelerinde dönüşümün sosyal bileşeninin eksik bırakılması neticesinde yani toplumsal katılımı öngören, geniş tabanlı bir örgütlenme sistematiğini ve pratiğini ortaya koyamaması neticesinde, gerçek manada yaşamayan kentsel mekanlar

⁷ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü

üretmiş ve bu da kent bilimciler tarafından, hem ekonomik, hem de bir bellek kaybı olarak değerlendirilerek eleştirilmiştir.

3.1.1.4 Ekolojik Bileşen

Kentsel dönüşüm uygulamalarında belki en fazla göz ardı edilen bileşen olarak karşımıza Ekolojik bileşen çıkmaktadır. Halbuki ekolojik bileşenin açınımına bakıldığında; sürdürülebilirlik kavramının olduğunu görmekteyiz.

Eğer kentsel alanlar bir organizma olarak değerlendirilirse ve bu organizmaların sürekli bir değişim içerisinde olduğu kabulüyle yola çıkılırsa ki bu böyledir, dönüşüm geçiren her özne ve nesne doğal ilkesinden-yapısından kopuk olarak düşünülemez.

Bu bakış açısı ilerletildiğinde ise; kentsel mekanların kendine ait bir doğal yapısı yani, coğrafi özellikleri (iklim yapısı, topografyası, rüzgar ve güneşlenme sistemi, toprak kabiliyeti, jeolojik özellikler vb.) bulunmaktadır. Kentsel mekanların bu doğal yapı özellikleri ile bütünleşen sosyal yapısı da düşünüldüğünde o kent parçası/mekanı kendine özgü bir ekolojik değer kazanmış olmaktadır.

Bu noktada kazanılmış olan kentsel ekolojik değer, zaman içerisinde doğan gereksinimlerden dolayı değişime maruz kalması aşamasında bu değerler gözetilerek oluşturulacak olan kentsel dönüşüm modeli ile ancak sürdürülebilirlik sağlanacaktır.

Böylece, çöküntüye uğrayarak sorunlu duruma gelen kentsel yaşam çevreleri, gerekli dokunuşlarla yaşamaktan zevk alınacak, özlenen kentsel mekanlara dönüştürülebilecek; eskiyerek özgün niteliklerini ve önemlerini yitiren tarihsel çevreler, çağdaş yaşam koşullarına uygun olarak yeniden

*kullanılabilir kılınırken... Seçilen bu (yeni) strateji ile artık, “sürdürülebilir bir kentsel yenileşme” den söz edebiliriz.*⁸

Burada vurgulanması gereken nokta dönüşüm alanlarının yeniden ele alınması sürecinde; tepeden inmeceli bir yaklaşımla değil de, mekanın doğal karakteristiğine vurgu yapan, fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel ve ekonomik bütünlük çerçevesinde oluşturulacak, geçmişle geleceğe doğru aktarabilecek, sürdürülebilirliği olan kentsel alanlar yaratımı ile oluşacak ekolojik kentsel dönüşüm bileşenini içeren bir metodoloji uygulanmasıdır.

Sonuç olarak denilebilir ki dönüşümün geçirdiği değişim sürecine; sistem yaklaşımı, sürdürülebilirlik ve bu olguların ortaya koyduğu yeni modeller çerçevesinde bakılması, bu olguların tanım ve zorunluluklarının ortaya konulması sonucunda mekanın ele alınması, yani bu mekanın kendisi ile birlikte toplumsal, politik, kültürel ve ekonomik bileşenlerin yorumlanması ile değişim-dönüşümün mekana yansımalarının algılanabilirliği ve uygulanabilirliğinin anlamı ortaya çıkmaktadır.

3.1.1.5 Yenilikçi / Vizyonel Bileşen

Kentsel dönüşüm uygulama alanları Planlama ve Kentsel tasarım disiplinleri bağlamında, yaşanabilir sağlıklı ve (sosyo-ekonomik ve çevresel bileşenler uyarınca) sürdürülebilir kentsel alanlar yaratmak genel hedefine koşut olarak; nitelik, işlev kaybına uğramış atıl durumdaki çalışma ve sanayi alanlarının, kaçak yapılaşmış konut alanlarının, kimliğini yitirmiş tarihi mekanların, yapılaşma standartları bağlamında doğal veya yapay riskleri olan alt bölgelerin dönüştürülmesini kapsamaktadır. Başka bir deyişle, içerik ayrımı yapılmaksızın kent üzerindeki bütün sorunlu alanların ve/veya kentsel

⁸ Birsal, S./ Polat, E./ Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Ş.PI. Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu

*çöküntü alanlarının farklı model, strateji ve farklı mekansal politikalarla kentsel yaşama geri kazanımı, kentsel dönüşüm uygulamalarının kapsamını tarif etmektedir.*⁹

Bu bağlamda denilebilir ki kentsel dönüşüm uygulama bileşenlerinden olan yenilikçi / vizyonel bakış açısının, dönüşümün devingen bir yapıya sahip olması nedeni ile daima bir üst noktayı kendine hedef seçmesi, form değiştirme çabası içinde olması gibi özellikleri tetiklediğidir.

Bunu kentsel dönüşümün sanat alanı olarak değerlendirmek ve bu dönüşümden etkilenecek olan kent ve kullanıcıların iyi huylu bir virüsü bedenlerine almalarıyla; fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden bakış açılarının, kültürel yapılarının, mekanı sahiplenme ve kimlik yükleme güdülerinin form değiştirmesi yani algı sistemlerini değiştirmeleri olarak yorumlamak mümkündür.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta yenilikçi / vizyonel bir sistem ile yola çıkarak, geçmişten taşınan sosyal, kültürel, ekonomik, değerler ile kimlik yapısının tamamen ortadan kaldırılmaması olmalıdır. Bu noktada yine bütünsel bir bakış açısı güderek dozun iyi ayarlanması ve geçmiş ile gelecek arasında bir boşluk oluşturmaya meydan vermemek olmalıdır.

Sonuç olarak, Kentsel Dönüşüm süreci bağlamında, dönüşüm stratejilerinden hangisi mekana uygun bulunursa bulunsun, bütüncül bakış açısının korunması ilkesi çerçevesinde; kimlik, finanssal (ekonomik-mali), sosyal, ekolojik ve yenilikçi bileşenlerin göz ardı edilmediği bir yaklaşım sergilenmesi zorunludur.

⁹ Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

3.2 Yurtdışı Deneyimlerinden Uygulama Örnekleri

Canlı organizmalara benzetilen kent mekanları ve bu organizmalarının dönüşüm zorunluluğuna dikkat çekilerek, bu dönüşüm kontrollü olabilmesi adına bazı kıstaslar dile getirilerek, kentsel dönüşümün ancak bu şekilde yönetilebileceği ve bu yönetim modeli sonucunda dönüşüm geçiren organizmaların ur haline gelmesinin engellenebileceği vurgulanmıştır.

Tezin bu kısmında ise kentsel dönüşüm üzerine dünyadan bazı örnekler seçilerek, dönüşüm belirlenen bileşenler çerçevesinde hazırlanıp hazırlanmadığı konusu hazırlanan “Değerlendirme Tablosu” vasıtası ile sorgulanacaktır.

3.2.1 Trafalgar Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi

Trafalgar meydanı, Londra'nın en faal ve bilinen kamusal alanlarından birisidir. 1805'de yapılmış olan Trafalgar savaşının anısına yapılmış olan meydan, günümüzde ise yüksek yapılarla çevrelenmiş ve National Galery'nin bahçesi konumundadır.

Londra'nın merkezinde bulunan meydan; çeşitli aktivite ve organizasyonların yapıldığı, kentin bululma noktalarından birisidir. Bu alan; yeni yıl kutlamaları, sivil toplum örgütlerinin organizasyonları, politik toplantılar, festivaller, turizm turlarının gezi noktası gibi birçok eylemin odak noktasında bulunmaktadır.

20.yy'da teknolojik gelişmeler, beraberinde otomobilin kent yaşamında etkin olarak yer almasını getirmiştir. Bu bağlamda; Trafalgar meydanı motorlu araçların yoğun kullanıldığı ve onlar tarafından işgal edilen bir alana dönüşmüştür.

*Meydanın trafik yolları ile çevrili bir ada gibi düzenlenmiş olması, her zaman yaya geçişlerini ve meydanla kentlilerin ilişkisini engelleyici bir unsur olmuştur. Bu işgal hem meydanın tarihi önemini ve özelliğini yitirmesine neden olmuş hem de kentlilerin ve turistlerin mekanı kullanma eğilimi azaltmıştır.*¹⁰

Bu bağlamda bahis konusu kent meydanının yeniden kente ve kentliye kazandırılması ve bir kimlik ögesi olması adına, kentsel dönüşüm projesi hazırlanmıştır.

Proje Konsepti

“World Squares For All” sloganı ile yola çıkılan dönüşüm proje konseptinin temelinde kimlik bileşeni yatmaktadır. Bu bağlamda projenin temel hedefleri ise;

- *Mekanın tüm yayalar tarafından – Londra’da yaşayan, turistler ve ziyaretçiler – erişebilir ve anlaşılabilir olması,*
- *Meydanın tüm mekanlarının belli ölçüde kullanılmasının sağlanması – büyük ve boş mekanlar her zaman kamusal meydana rahat ve güvenli hissetme etkisini düşürmektedir,*
- *Yıl içinde meydanın Londralılar ve ziyaretçiler tarafından günlük kullanımının sağlanması,*
- *Meydana gelecekte onun kullanımından çıkarım sağlayacaklar için yeterli mekanın olmasının sağlanması,*¹¹

Bu temel hedefleri benimseyen projenin stratejileri ise:

¹⁰ Kayalar,J.(2006), Kent ve Meydan Olgusu-Yeniden Canlandırma Sürecinde Karşılaştırmalı Bir İrdeleme (Trafalgar Meydanı ve Eminönü Meydanı), Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

¹¹ Kayalar,J.(2006), Kent ve Meydan Olgusu-Yeniden Canlandırma Sürecinde Karşılaştırmalı Bir İrdeleme (Trafalgar Meydanı ve Eminönü Meydanı), Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

- Meydanın ana kamusal alan olarak düzenlenmesi,
- Yaya erişebilirliğinin önemini vurgulamak,
- Bina, heykel ve boş alanlarla mekansal organizasyonun kurulması ile mekanı eğlenceli ve kullanılabilir kılma,
- Tarihsel çevrelerin kalıcı çağdaş kentsel aktivitelerle donatılması olarak belirlenmiştir.

Resim 3.1 Trafalgar Meydanı Hava Fotoğrafi

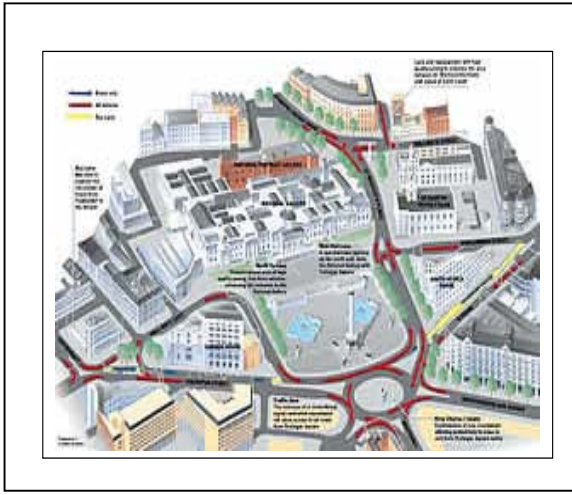
Örgütlenme Modeli

Trafalgar meydanı hem mekan olarak hem de üstlenmiş olduğu işlev bakımından Londra'nın kalbi olarak görülmektedir. Bu bağlamda oluşturulan kentsel dönüşüm projesinin sağlıklı olma zorunluluğu vardır. Kalbin sahibi olan bedenin, yani Londra'nın geleceğe aktırılabilmesi açısından da bu kalbin düzgün işlemesi zorunludur.

Bu işleyişin doğru olarak yapılandırılmasındaki ilk aşamalardan birisi olan proje örgütlenme modelinin kurulmasında kamu ve özel sektör ile sivil toplum örgütleri birlikte rol almışlardır.

1996'da Westminster Şehir Konseyi ve Büyük Londra Otoritesi, projeyi başlatmıştır. Daha sonra Kültür, Medya ve Spor Departmanı (DCMS), İngiliz Mirası (EH) ve Londra Hükümet Ofisi'nin içinde bulunduğu bir komite projeyi devam ettirmiştir.

Bu süreç içerisinde proje aşağıdaki şekilde organize edilmiştir.

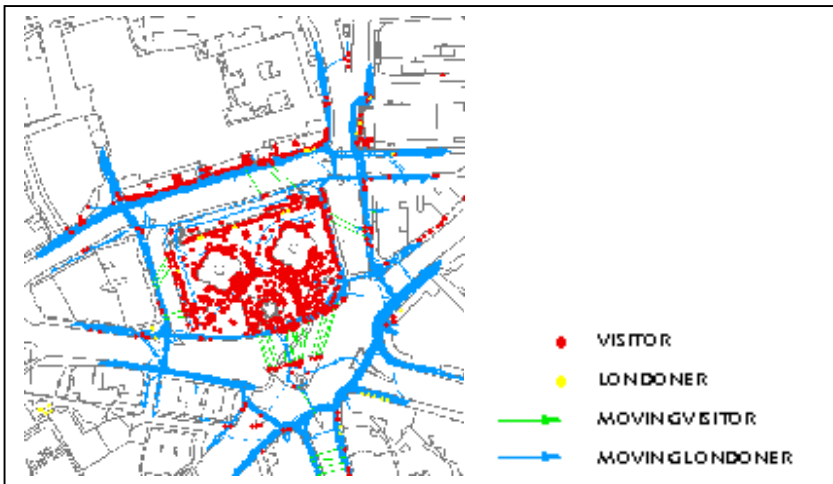
Projeyi yaptıran kurum: Londra Ulaşım İdaresi

Tasarım Ekibi: Atkins Ltd / Foster and Partners

Planlama Otoritesi: Büyük Londra Otoritesi / Westminster Şehri

Finanse Eden: Londra Ulaşım İdaresi, Heritage Lotter Fund ¹²

Şema 3.1 Trafalgar Meydanı Tasarım Projesi Öneri Ulaşım Sistemi

Şema 3.2 Trafalgar Meydanı Yaya Sistemi

¹² Kayalar, J. (2006), Kent ve Meydan Olgusu-Yeniden Canlandırma Sürecinde Karşılaştırmalı Bir İrdeleme (Trafalgar Meydanı ve Eminönü Meydanı), Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

DEĞERLENDİRME TABLOSU 3.1	TRAFALGAR MEYDANI KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ
Örgütlenme Modeli	Kamu Yönetimli Liderlik
Kimlik Bileşeni	Trafalgar meydanının mekansal ve işlevsel önemi nedeni ile Londra'nın kalbi olarak değerlendirilmesi, Londralılar, ziyaretçiler ve turistler için önemi vb açınımlar üzerine hazırlanan proje kapsamında; kentsel dönüşümün kimlik bileşeni üzerinde çok durulmuş ve dönüşüm bu bileşen üzerine kurgulanmıştır.
Finanssal (Ekonomik- Mali) Bileşen	Proje alanının kamusal alan olması nedeni ile Londra Belediyesi tarafından yarışma edinimi ile elde edilen kentsel dönüşüm konsepti, yine kendi içinde düşükte olsa finanssal bileşen bulundurmaktadır. Proje çerçevesinde düzenlenen ve meydan da bulunan kafeterya vb unsurlar hem mekanın kullanıcıları hem de ekonomik açıdan önemlidir.
Sosyal Bileşen	Projenin kimlik bileşeni vurgusundan sonra ikinci güçlü yapısı sosyal amaçlı olmasıdır. Konsept, mekanın yayalaştırılması, sosyal amaçlı aktivitelere açık olması gibi unsurları içermesi bakımından, projenin sosyal yönü ile ilgilidir.
Ekolojik Bileşen	Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ana hedefi doğrultusunda araç trafiği ile yaya sirkülasyonu arasındaki dengesizliğin kırılması ve insani yaklaşımları öne çıkarması projenin uzun erimli olmasını ve sürdürülebilirliğini amaçlamaktadır.
Yenilikçi / Vizyonel Bileşen	Proje bütününde kaybedilmeye yüz tutmuş kentsel kamusal alanın yeniden tasarlanarak, halkın odak noktası haline getirilmesi ve bu doğrultuda alınan kararlar bakımından geleceği hedefleyen bir kentsel dönüşüm yaklaşımını benimsemesi projenin görüşünü tanımlamaktadır. Bu bağlamda proje bütününde mekan organizasyonunda; tüm alanın tanımlanabilir olması üzerinde durulmuş, tanımlı ama boş alanların gelecekte yeniden kullanılabilmesi üzerine bir strateji geliştirilmiştir.

Sonuç olarak; Trafalgar meydanı kentsel dönüşüm projesi bağlamında mekan hinterlandı bakımından dünya meydanı nitelenmesi ile kentsel dönüşümün kimlik bileşeni üzerine vurgu yapılarak yeniden üretilmiştir. Proje edinim süreci açısından yarışma yolunun seçilmesi, sivil toplum örgütleri ve halkın projeye ilgisi, uygulama sürecinin kamu eli ile gerçekleştirilmiş olması gibi faktörler sonucunda, meydan hem Londralılar, hem ziyaretçiler, hem de turistlerin yoğun ilgisine hedef olmaktadır.

Yukarıda sayılan özellikler açısından denilebilir ki; proje kentsel dönüşüm uygulamaları içerisinde müstesna bir örnektir. Bu da bize kentsel dönüşüm bağlamında kimlik bileşeninin önemini vurgulamaktadır.

3.2.2 Potsdam Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi

Alman politikasının Dünya çapında tepki toplaması ve buna karşı oluşturulan mücadele ile İkinci Dünya savaşı sonunda, Almanya doğu ve batı olmak üzere iki parçalı hale gelmiştir. Bu siyasi ve politik gelişmelerin konu özelinde, fizik mekana yansımaları ise; Avrupa'nın ünlü meydanlarından olan, Almanya'nın başkenti Berlin de bulunan Potsdam meydanının savaş döneminde yerle bir olması ve savaş sonunda da doğu ve batı Almanya'nın sınırında kalarak mekanın ikiye bölünmesi olmuştur.

Soğuk savaşın etkisini yitirmesi, Almanya'nın yeniden birleşme çalışmaları ve Rusya'nın ekonomik darboğaz da bulunması nedenleri ile doğu ve batı Almanya'nın yeniden birlikteliği gündeme gelmiş ve yürütülen görüşmeler sonunda Rusya doğu Almanya'yı batı Almanya'ya imzalanan antlaşma gereği devretmiştir.

Bu bağlamda doğu ve batı Almanya'nın sınırını teşkil eden ve ikiye bölünmüş olan Potsdam meydanının, savaş öncesi önemi hatırlanarak, bu kentsel

mekanın yitirilen değerlerini ikame etmek için kentsel dönüşüm uygulaması yapılması kararlaştırılmıştır.

Proje Konsepti

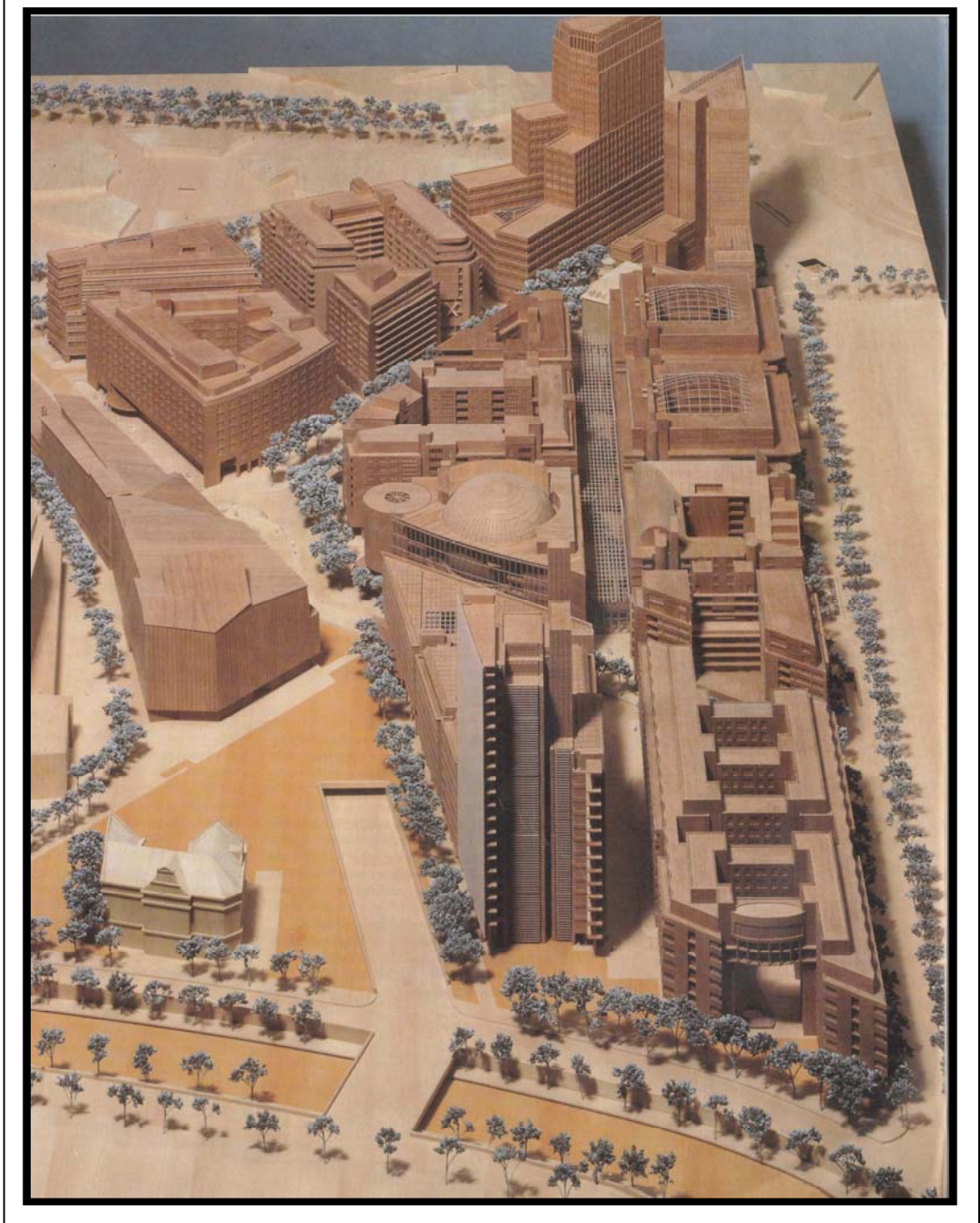
Potsdamer Platz Projesi, Berlin Senatosu'nun da etkisiyle, savaş öncesi meydan dokusuna uygun, çok disiplinli, büyük ölçekli bir kentsel dönüşüm uygulamasıdır. Duvarın yıkılmasıyla birlikte Berlin'in tam ortasında kalan meydan, hem Berlin'in hem de Avrupa'nın merkezi olma iddiasıyla birleşen Almanya'nın simgesi haline gelmiştir. Bu bağlamda Almanya hükümeti, uçsuz bucaksız, dümdüz ve ürkütücü Potsdamer Platz'ı, dönüşüm projesinde özel sermayenin de aktör olarak yer alması perspektifinde, Daimler Benz, Sony gibi büyük şirketlere satmıştır. Bu gelişmeleri takiben Berlin Senatosu'nca 1991 de bir kentsel tasarım projesi yarışması açılmış ve 1940 öncesi kentsel dokuyu referans alan Hilmer & Sattler planları benimsenmiştir.¹³

Bu bağlam Potsdam meydanı için açılan kentsel tasarım yarışmasında projenin konsepti aşağıdaki gibi konulmuştur;

- Merkezde birlik, süreklilik ve çeşitliliğin bir arada yaşaması,
- Yeniden kurgulanacak olan kentin bu parçasının diğerlerinden izole olmamasını sağlamak,
- 1950 ve 1960'lı yılların modern kentleşmesinin sonucu olan kültür platformu yarışma alanına sıkıca bağlanacaktır.
- Mono-strüktür kullanımdan kaçın,
- Gece-gündüz yaşayan,
- Çok amaçlı kullanıma sahip,

¹³ Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

- Alışveriş birimleri, kültürel yapılar, küçük iş yerleri, konut alanları ve büro alanlarından oluşacak bir “metropol merkezi” yaratılması,¹⁴

Resim 3.2 Potsdam Meydanı Tasarım Konsepti

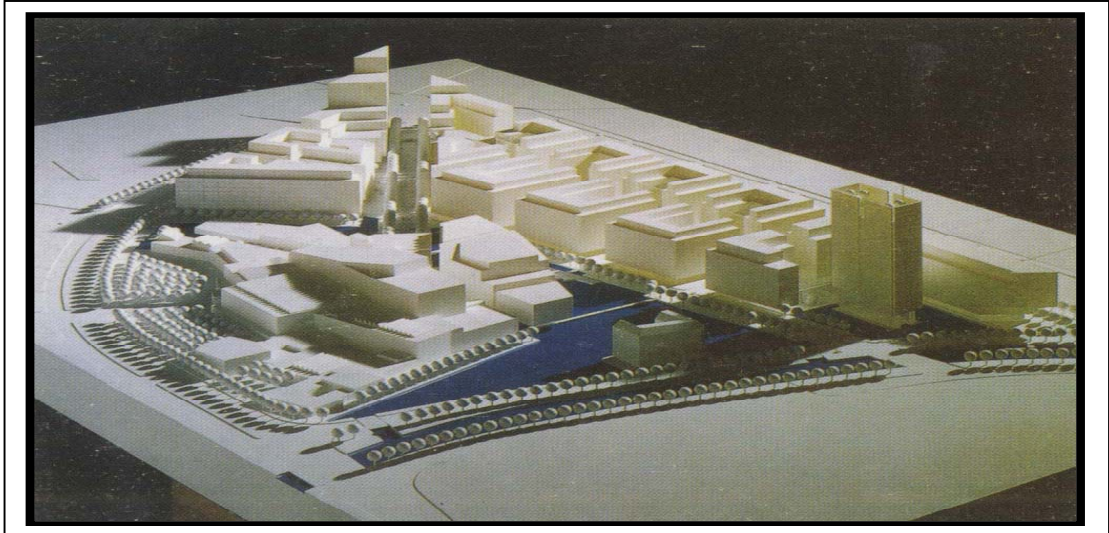
¹⁴ Kayalar, L.(2004), Berlin-Potsdamer Meydanı, Kentsel Tasarım Yöntem Teknikleri, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

Örgütlenme Modeli

Savaş sonrası geçiş döneminde sadece belleklerde yaşamış olan meydanın yeniden kentsel yaşama döndürülmesi hedefiyle hazırlanan kentsel dönüşüm projesi bağlamında örgütlenme modeli “Özel Sektör Yönetimli Liderlik” olarak belirlenmiştir.

Proje modeli çerçevesinde özel sektöre devredilen kentsel arsalar, açılan kentsel tasarım yarışması konseptine uygun olarak canlandırılmış, bu arada kamu; yönlendirme ve denetleme işlevi ile, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ise halkın temsilcisi olarak projede aktif rol üstlenmişlerdir.

Sonuç olarak Potsdam Meydanı kentsel dönüşüm projesi; “Berlin bütüncül bir konsepte bağlı kalınarak, parça-parça ve aşama-aşama örnek bir organizasyon ve planlama anlayışıyla yaralarını sarmakta, burada yaşanmakta olan süreç ise, çeşitli nedenlerle kimliğini yitiren, yitirmekte olan tüm kentlerin yeniden yapılandırılması için önemli bir örnek niteliği taşımaktadır.”¹⁵

Resim 3.3 Potsdam Meydanı Maketi

¹⁵ Derman, B. (2002), Kentin Yeniden Yapılanması: Berlin Potsdam Meydanı, Mimarlık Dergisi, Ağustos

DEĞERLENDİRME TABLOSU 3.2	POTSDAM MEYDANI KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ
Örgütlenme Modeli	Özel Sektör Yönetimli Liderlik
Kimlik Bileşeni	Berlin'in bir anlamda da Almanya'nın tarihsel süreç içerisindeki varlığının sürekliliğini simgeleyen Potsdam Meydanı, kimlik değeri anlamında Almanya ve Berlin için vazgeçilmez simgesel değerlerinden birisidir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projesi bütününde dönüşümün kimlik bileşeni unutulmamış ve bu vurgunun önemi gözetilmiştir.
Finanssal (Ekonomik- Mali) Bileşen	Proje alanının kamusal alan olması, ancak örgütlenme modeli çerçevesinde bu kamusal alanların özel sektöre devredilerek bu mekanın savaş öncesi kimlik ve ekonomik merkez olma özelliğinin yeniden tebarüz ettirilmesi fikri ile kentsel dönüşümün finanssal bileşeni ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda proje alanında yer seçen dünyaca ünlü şirketler projenin finansmanını da oluşturmuşlardır.
Sosyal Bileşen	1950 ve 1960'lı yıllarda modern kentleşme ile ortaya çıkan kültür platformu çerçevesinde üretilecek alanın diğer kentsel alan ve kullanıcılardan izole edilmemesi düşünülmüş ve projenin bir bağlamda sosyal içerik kazanması hedeflenmiştir. Ancak proje bütününde, dönüşümün sosyal bileşeninin güçlü olduğu söylenemez.
Ekolojik Bileşen	Savaş sonrası atıl olan ve aynı zamanda belleklerde acı anıların tezahürüne sebep olan kentsel alanın yeniden işlevlendirilmesi ve kentsel alanın sürekliliğinin vurgulanması bağlamında projenin küçükte olsa ekolojik bileşeninin olduğu söylenebilir.
Yenilikçi / Vizyonel Bileşen	Potsdam meydanı mekansal olarak insanların hatırlamak istemeyeceği bir kentsel alan olması nedeniyle kamu otoritesi tarafından vazgeçilebilirliği olan bir fizik mekan iken geçmişin güçlü yanlarının vurgulanması adına, riskin göze alınarak, geçmişin ikamesi açısından ve aynı zamanda sergilediği Amerikanvari gökdelen şehirciliğine farklı bir bakış açısı getirmesi açısından da vizyonel bir proje olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Potsdam Meydanı Kentsel Dönüşüm projesi ile; *“Yakın tarihin en büyük yıkımlarından birini yaşayan Berlin, bu gün yeniden doğmaktadır. Bu, geçmişin yeniden canlandırılması ile değil, kent hafızasında bir yeniden doğuşun gerçekleştirilmesi ile olmaktadır.”*¹⁶

Resim 3.3 Potsdam Meydanı

Proje bütününde oluşturulan mali gelişim; 3500 kişilik sinema salonu, mağaza, restoran, kafe, tiyatro, casino ve otel gibi ekonomik aktiviteyi sağlayıcı işlevler, üst ve orta sınıfa hitap edecek konut alanları vb çok fonksiyonlu kentsel alan yaratımı ile hazırlanan kentsel dönüşüm projesinin finanssal ve kimlik bileşenin güçlü olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.3 Elephant & Castle Kentsel Dönüşüm Projesi

Sanayi devrimi ve sonrası süreci ilk yaşayan ülkelerden olan İngiltere Kentsel dönüşüm olgusuna en yakıl olan kurumsal yapıların başında gelmektedir. Bu bağlamda İngiltere geneli, Londra özelinde, bazı kentsel alanlarda birden

¹⁶ Derman, B. (2002), Kentin Yeniden Yapılanması: Berlin Potsdam Meydanı, Mimarlık Dergisi, Ağustos

fazla kentsel dönüşüm modeli uygulanmış olması nedeniyle dönüşüm ve yenileşme olgularına sosyal politikalar ve sürdürülebilirlik açısından yaklaşılmaktadır.

Elephant & Castle, merkezi Londra'nın güneyinde bulunan ve kent merkezinin gelişimine bağlı olarak altyapı ve emlak piyasalarının yarattığı artan baskılardan en çok etkilenen bölgelerden biri konumundadır. Proje alanının dönüşüm projesiyle yeniden ele alınmasında, alanın kuzeyi-güneye bağlayan ana yol ağında olması ve kamu ulaşımındaki temel bağlantı noktalarına sahip olması gibi ayrıcalıklar belirleyici olmuştur.¹⁷

Proje Konsepti

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ve sosyal bileşenlere vurgu yapan projenin temel hedefleri aşağıdaki gibidir:

- *Barınma, çalışma ve rekreasyon koşullarının iyileştirilmesi*
- *Ulaşım ağlarının iyileştirilmesi*
- *Yerel halk için iş imkanlarının yaratılması*
- *Yerel halkın projede aktif rol alabilmesinin sağlanması*
- *Fırsat eşitliğinin sağlanması¹⁸ olarak belirlenmiştir.*

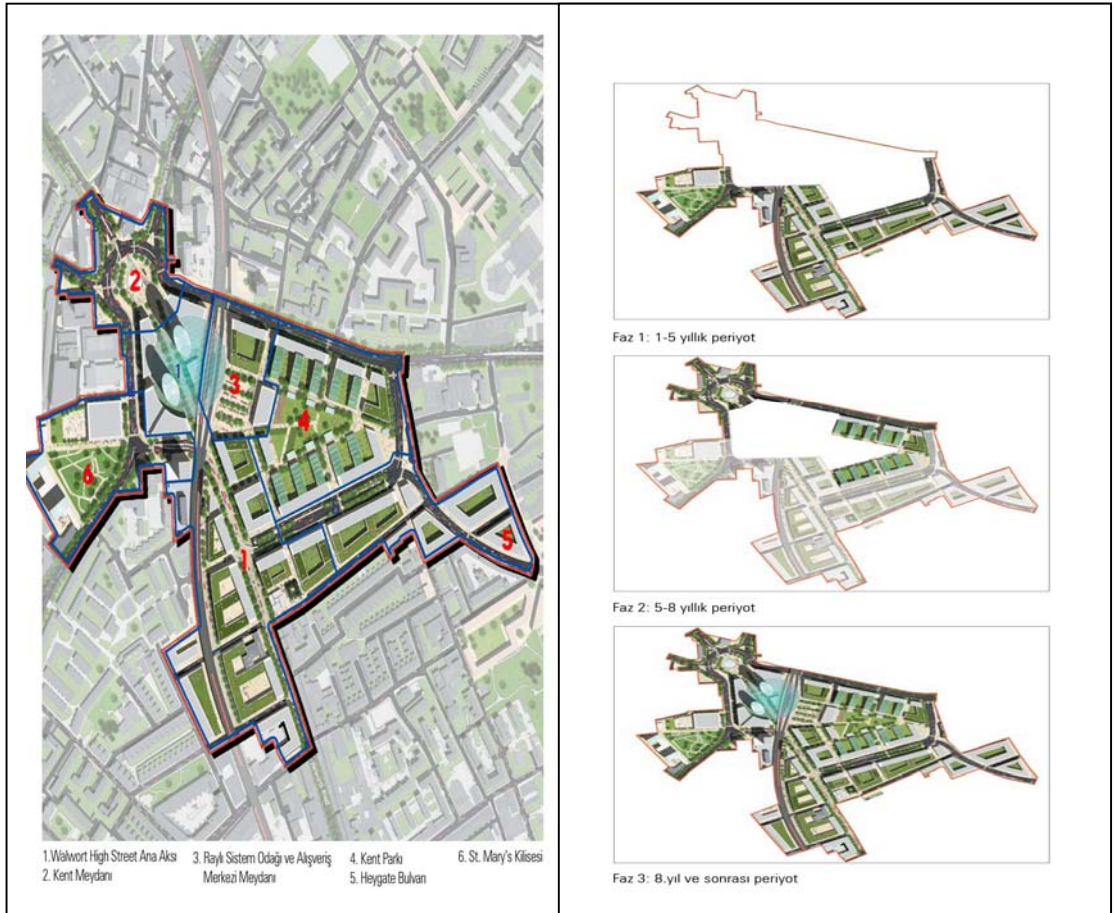
Bu temel hedefleri benimseyen projenin stratejileri ise:

- *Sürdürülebilir Şehir Bağlantısı; ticari ve boş zaman gelişimi için alan ortaya çıkartmak ve yüksek kaliteli ve iyileştirilmiş konularla merkezi Londra'ya çekici yeni bir mahalle yaratmak*

¹⁷ Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

¹⁸ Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

- *Ulaşım Bağlantısı; bölgesel giriş özelliğiyle Elephant & Castle'ı kilit ulaşım ağı olarak öne çıkartmak*
- *Girişim Bağlantısı; Sürdürülebilir ve yerel ekonomik aktiviteleri desteklemek ve yerel insanlar için istihdam imkanları sağlamak*
- *Toplum Bağlantısı; alanın yenileşmesine ortak olarak yardım edebilmelerine imkan verebilecek biçimde yerel grupları ve ağları güçlendirmek*
- *Bireysel Bağlantı; sosyal dışlanmışlıktan zarar gören insanların alanının dönüşümünden yararlanabilmesi için amaçları ve programları koordine etmek olarak tanımlanmıştır.*¹⁹

Şema 3.3. Elephant & Castle Proje Şeması ve Uygulama Etapları

¹⁹ Keskin D./Sürat Ö./Yıldırım Ö. (2003), Londra'nın Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Deneyimlerinden, Türkiye ve İstanbul Özelinde Yenileşme Çalışmalarında Nasıl Faydalanılabilir, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s.407

Örgütlenme Modeli

Elephant & Castle bölgesi için oluşturulan kentsel dönüşüm projesi ilgililerin konuyu sosyal açıdan ciddiye aldıklarını göstermektedir. Proje kapsamında bölgede yer seçmiş olan düşük gelir grubunun, yer değiştirmesinin önüne geçilerek, söz konusu problem projenin bir parçası olarak görülmekte ve proje bağlamında çözülmesi hedeflenmektedir.

*İç içe geçmiş kentsel sorunların çözülmesinde ve kaynakların verimli kullanımında, yerel halkın katılımıyla desteklenen güçlü bir ortaklığın oluşturulmasının büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu doğrultuda Elephant & Castle dönüşüm projesinde projenin temeli; mahalle sakinleri, yerel işletmeciler, eğitim ve sağlık kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşlar, ziyaretçiler ve alanda çalışan insanları içeren geniş bir toplumsal katılımı desteklenmiş güçlü bir ortaklığa dayandırmaktadır.*²⁰

Bu bağlamda Southwark Belediyesi ile özel sektör arasında kamu-özel sektör işbirliğine dayanan bir örgütlenme modeli benimsenerek projeden elde edilen kar bölgede yaşayan insanların sosyal koşullarının iyileştirilmesi adına ticari birimler, konut alanları, kültürel tesisler, yollar gibi işlevler için harcanacaktır.

²⁰ Keskin D./Sürat Ö./Yıldırım Ö. (2003), Londra'nın Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Deneyimlerinden, Türkiye ve İstanbul Özelinde Yenileşme Çalışmalarında Nasıl Faydalanılabilir, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, s.407

DEĞERLENDİRME TABLOSU 3.3	ELEPHANT & CASTLE KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ
Örgütlenme Modeli	Özel Sektör ve Kamu Ortaklığı
Kimlik Bileşeni	Proje Londra kent bütünü çerçevesinde kente kimlik kazandırma, kentin köhnemiş bölgesini iyileştirme hedefini taşımaktadır. Ancak proje detayda incelendiğinde kimlik vurgusunun diğer bileşenler kadar güçlü olmadığı görülmektedir.
Finanssal (Ekonomik-Mali) Bileşen	Proje bölgesinin kentsel ulaşım ağı içerisindeki önemi ve kentin ekonomik işlevlerine yakınlığı düşünüldüğünde, merkezdeki finans işlevine ek alan yaratma ipuçları görülmektedir. Ancak projen kentsel dönüşümün finans bileşeni üzerine kurulmuştur denilemez.
Sosyal Bileşen	Projenin en güçlü yapısı sosyal amaçlı olmasıdır. Proje alanında yaşayan halkın yerinden edilmeme çabası, katılımın sağlanması ve sürdürülebilirlik ilkeleri bağlamında, çok fonksiyonlu bir dönüşümü hedeflemektedir.
Ekolojik Bileşen	Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ana hedefini güden projede barınma ve rekreasyon işlevlerinin iyileştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Ancak bu bileşen proje geliştirme aşamasında dile getirildiği kadar projede vurgulanmamıştır.
Yenilikçi / Vizyonel Bileşen	Proje bütününde kentsel alanın yeniden işlevlendirilmesi ve sosyal adaletsizliğin bertaraf edilmesi hedefi ile yola çıkılmış ve bu bağlamda kentsel alt bölgede çok fonksiyonlu bir vizyon geliştirilmiştir. Ancak projenin yenilikçi boyutunun vurgulu olduğu görülmemektedir.

Sonuç olarak Elephant & Castle kentsel dönüşüm projesinin, dönüşümün birincil olarak sosyal bileşen, ikincil olarak da finanssal bileşen üzerine kurulduğu söylenebilir. Ancak diğer bileşenlerin projede yer almadığı söylenemez. Sadece diğer bileşenlere sosyal ve finanssal bileşenler kadar vurgu yapılmamıştır denilebilir.

3.2.4 Guangzhou-Pearl Nehri Kentsel Dönüşüm Projesi

Küresel dünya sisteminin güçlü aktörleri arasında rol almak isteyen ve bunu büyük ölçüde gerçekleştirmiş bulunan Çin, aynı zamanda sınırlı karasal alanı ve çok sayıda ki nüfusu nedeni kentsel planlama konusunu da çok ciddiye almakta ve konuda dünya literatürüne yeni açınımlar sunmaktadır. Bu bağlamda kentsel dönüşüm olgusu da Çin açısından gündemindeki yerini korumaktadır.

*Guangzhou kenti kentleşme hızı dünyadaki her yerden çok daha fazla olan Pearl Nehri deltasının merkezinde yer alır. Burası dünyadaki birçok endüstriye ev sahipliği yapar. Burada endüstrileşmiş bölgeye doğru hızlı bir dönüşüm olmuştur. Bu dönüşümün sonucunda kentte arazi kullanımı ve çevresel kaynaklar açısından emsalsiz bir baskı sistemi oluşturulmuştur. Bu baskıya karşılık olarak devlet burada bölgesel bir planlama safhası oluşturmuştur. Böylece deltanın gelişimi daha iyi koordine edilecektir. Bu safha sonucunda kentin güneydoğusunda 370 kilometrekarelik bölgede 65 kilometre uzunluğundaki Pearl Nehri boyunca tarım alanları, köyler, tarihi bölgeler ve adalar oluşturulmuştur.*²¹

Proje Konsepti

Proje ağırlıklı olarak koruma ve sürdürülebilirlik olguları üzerine kurulmuştur. Guangzhou kentinin kültürel birikimini ve tarihsel zenginliğini vurgulamak için hazırlanan projenin temel hedefleri aşağıdaki gibidir:

- *21. yüzyıl için sürdürülebilir kent yaratmak üzerine hedeflerin belirlenmesi,*

²¹ Sasaki, Interdisciplinary Design, (2002), Pearl River Urban Design, Guangzhou, China, Tasarım Dergisi–125

- *Nehir, dağ, orman ve eltik ekosistemlerinin birbirleriyle bağlantılı, dünyanın en büyük Eco-Koridorunu oluşturmak ve bunu sunmak,*
- *Nehir kenti olgusunu, Pearl River ve çevresindeki nehirleri kullanarak geliştirmek ve yaymak,*
- *Tarımcılık ve kent arasındaki ortak yaşamı teşvik etmek,*
- *Geleneksel eltik, balık çiftlikleri, su yolları ve nehir boyunca uzanan yerleşim alanlarının bütünlüğünü ve önemini vurgulamak,*
- *21. yüzyıl endüstrisi için yeni bir merkez yaratmak. buradaki eco-sistem üzerine araştırmalar yapabilecek ve bunları kullanabilecek şirketleri buraya çekmek,*
- *Dünyanın birinci botanik bahçe eco-sistemini ve su eco-sistemini yaratmak,*
- *Çin'in (Asya'nın) en modern sitilini kurgulamak.*²²

Bu temel hedeflerle yola çıkılan projenin stratejileri ise:

- *Pearl nehrinin rekreasyon ve turizm koridorunda, alanın kuzey kapısı olarak kentsel yerleşimi yoğunlaştırmak,*
- *Yayalar için yapılan köprünün, kültürel yönden güçlü olan Cahangzhou adasına ve bu adada bulunan akademi ve birtakım abidelere bir link görevi yapmasını sağlamak,*
- *Mevcuttaki balıkçı kasabasını kültürel bir olgu olarak ön plana çıkarmak,*
- *Projenin ve adanın ateşleyici noktası olarak AGRITOURİSM olgusuna odaklanmak,*
- *Tarıma dayalı tarihi ve kültürü, turizm deneyimlerine başvurarak araziye entegre etmek,*

²² Epöztürk, L.(2004), Pearl Nehri Kentsel Tasarım Projesi, Kentsel Tasarım Yöntem Teknikleri, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

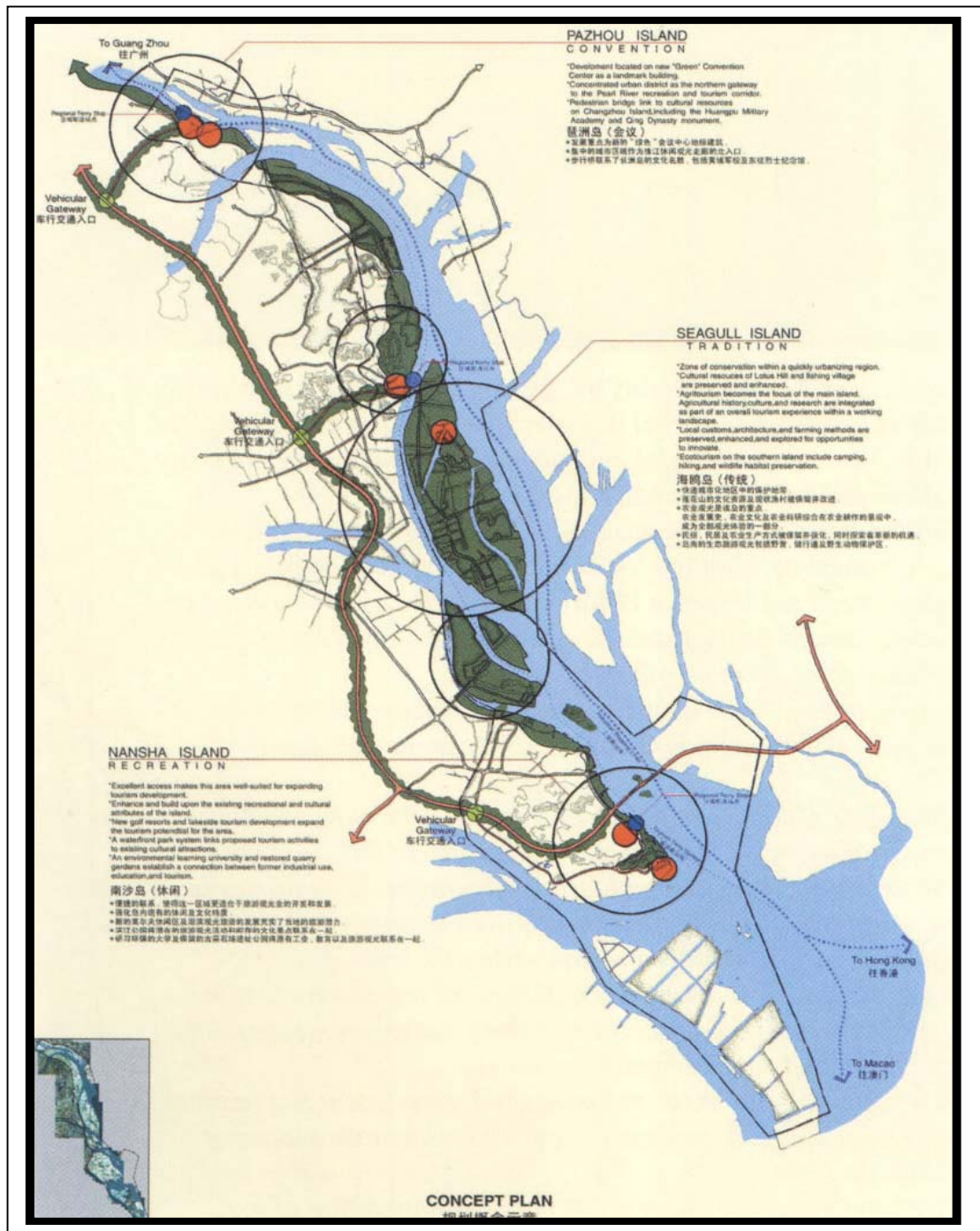
- *Fırsatlar için yerel adetler, mimari ve tarımsal metotların muhafaza edilerek baskınlaştırılması,*
- *Eco-turizme ağırlık verilmesi ve kamp, vahşi yaşam sergisi ve tracking ağırlıklı olması,*
- *Topografyanın sunduğu mükemmel fırsatları turizmin gelişiminde ön plana çıkarmak,*
- *Mevcut rekreasyon ve kültürel vasıflar üzerine yapılaşma ve gelişme sağlanmak,*
- *Yeni golf alanları için topografyası ve göl kenarı bölgelerini turizm gelişme alanları için kullanmak,*
- *Waterfront park sistemi ile turizm aktiviteleri ve mevcut kültürel faaliyetler arasında link oluşturmak,*
- *Çevre ve ziraatla ilgili üniversiteler ve tarım ürünlerinin sergilendiği görsel açıdan zengin bahçeler ile tarımsal sanayi ile eğitim ve turizmin arasındaki ilişkiyi güçlendirmek.*²³

Örgütlenme Modeli

Pearl nehri deltası için önerilen sürdürülebilir kentsel gelişim konseptinin örgütlenme modelinde ise kamu önderlikli kentsel dönüşüm modeli benimsenmiştir.

Kamu önderlikli kentsel dönüşüm modelinin benimsenmesi ile oluşturulan sürdürülebilir kentsel dönüşüm modelinin içeriğine bakıldığında ise; yeni gelişim bölgesi, turizm bölgeleri, tarım alanları, kültürel ve tarihi bölgeleri birbirine bağlayan yeşil akslar, halkı bölgeye çekecek metro, otobüs, feribot yolları ve yeni endüstri alanlarından oluşmaktadır.

²³ Epöztürk, L.(2004), Pearl Nehri Kentsel Tasarım Projesi, Kentsel Tasarım Yöntem Teknikleri, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

Şema 3.4 Guangzhou-Pearl Nehri Kentsel Dönüşüm Projesi Konsept Plan

Dönüşüm alanın kamu önderlikli modeli benimsemesi ve dönüşümün ekolojik bileşenine vurgu yapılması, projenin kimlik, finanssal, sosyal bileşenlerini de ihmal etmemiştir.

DEĞERLENDİRME TABLOSU 3.4	GUANGZHOU-PEARL NEHRİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ
Örgütlenme Modeli	Kamu Yönetimli Liderlik
Kimlik Bileşeni	Proje Guangzhou kentsel alanının doğal bileşeni olan Pearl nehri ve tarımsal işlev, kentsel alanın tarihsel geçmişi ve kültürel birikimlerini gözetererek, bölgenin mevcut kimliğini geliştirerek devam ettirmeyi öngörmüştür. Bu bağlamda proje kapsamında kimlik bileşeninin vurgu yapıldığını söylemek mümkündür.
Finanssal (Ekonomik-Mali) Bileşen	Proje kapsamında, mevcut endüstri alanlarının baskısını azalmak amaçlanmış olsa da, sürdürülebilirlik bağlamında finanssal işlevin önemi göz ardı edilmemiştir. Ancak kentsel dönüşüm projesi bütününde mali boyut birinci sırayı almamaktadır.
Sosyal Bileşen	370 kilometrekarelik bir alanı kapsayan proje kapsamında çeşitli kentsel dönüşüm bileşenlerine vurgu yapılmasına karşın konunun sosyal boyutundan bahsedilmemiştir. Burada dönüşüme konu olan alanın Çin'de olması ve Çin'in sosyal devlet olgusunu benimsemesi, buna neden olarak gösterilebilir.
Ekolojik Bileşen	Projenin kentsel dönüşüm bileşenleri içerisinde birincil öncelik olarak ekoloji gösterilebilir. Sürdürülebilirlik, tarihsel ve kültürel yapıyı geleceğe taşıma, tarım alanlarının korunup geliştirilmesi, ekolojik tarım, Eco-turizm, bölgede yer seçecek olan ziraat ve çevre ile ilgili üniversiteler vb kararlar kentsel dönüşüm projesinin ekolojik bileşeninin güçlü olduğunu göstermektedir.
Yenilikçi / Vizyonel Bileşen	Proje bütününde yani 65 kilometre uzunluğunda ve 370 kilometrekarelik bir alanda, sürdürülebilirlik ilkelerine dayanan ve bu kapsamda hazırlanmış bir dönüşüm projesi bulunmaması bağlamında, projenin vizyonel olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Guangzhou-Pearl Nehri Kentsel Dönüşüm Projesinin, kentsel dönüşüm bileşenlerinden Ekolojik bileşene diğerlerinden daha fazla vurgu yaptığını söylemek mümkündür. Ancak proje kapsamında kimlik bileşeni de unutulmamıştır.

3.2.5 La Défense Kentsel Dönüşüm Projesi

Fransız ihtilali ile başlayan ve günümüze kadar devam eden süreç içerisinde Fransa özellikle de Paris kıta Avrupasının önemli ülke ve kentlerinden olagelmıştır. Paris'in kentsel dönüşüm sürenine girmesini; güvenlik, AB'nin oluşum süreci, dış dinamikler, hizmetler sektörünün mekansal yer seçimi, merkezin önemi, sosyal yapı dengelemesi, tarihi kent merkezindeki kentsel kültürü korumak ve devlet politikaları gibi sebepler olarak sıralayabiliriz.

La Défense, Neuilly köprüsünün uzantısında, eski banliyö merkezlerinden Courbevoie ile Puteaux'un ortasında 130 hektarlık bir alanda kurulmuş ve bugün bir üniversite kenti olan Nanterre kadar uzanmaktadır.

Proje Konsepti

La Défense bölgesinin geçmişten günümüze kadar bir gelişme bölgesi olarak tanımlanması (Metropolitan ölçekte planlanmış 9 gelişme alanından birisi) ve kentin taşıma kapasitesinin aşılmasıyla birlikte kent makro formunun batıya yönlendirilmesi hedeflenmiştir.

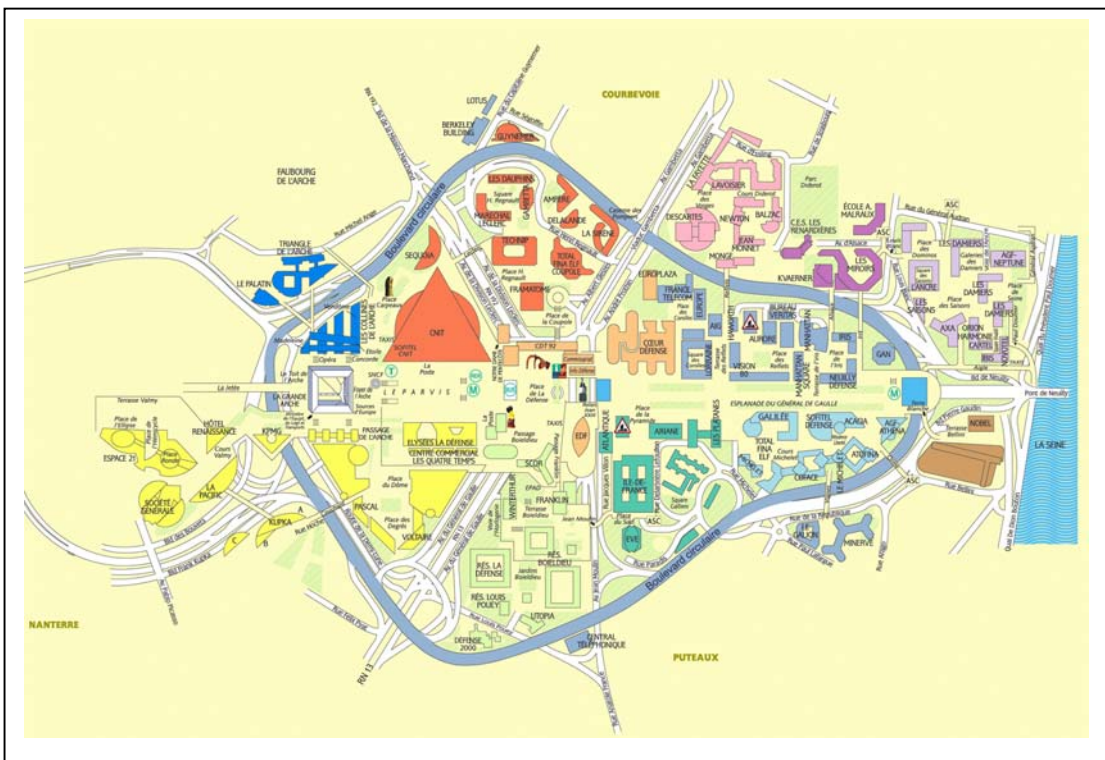
Bu bağlamda üretilen kentsel dönüşüm projesinin *"1933 Atina kartasına eksiksiz sadık kalınarak tasarlanmış ve tasarım üç temel ilke üstüne kurulmuştur;*

- *Yüksek binaların yaygınlaştırılması,*
- *Geleneksel yol dokusunun ortadan kaldırılması,*
- *Yaya ve otomobil akışının birbirinden ayrılması"* ²⁴

²⁴ Ersoy, M. (2004), Paris La Défense Örneği, Kentsel Tasarım Yöntem Teknikleri, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

Bu temel hedefleri benimseyen projenin stratejileri ise:

- *Bölgenin devlet politikaları ile geliştirilmesi,*
- *I.Dünya savaşı sonunda planların düzenlenme ve geliştirme hedefleri,*
- *Tasarlanana ancak gerçekleştirilemeyen modern sitildeki etkileyici gökdelenler,*
- *Zafer yolu aksı boyunca binalar için oluşturulacak yükseklik limiti,*
- *Özel sektörün taleplerine cevap verilmesi vb.*²⁵

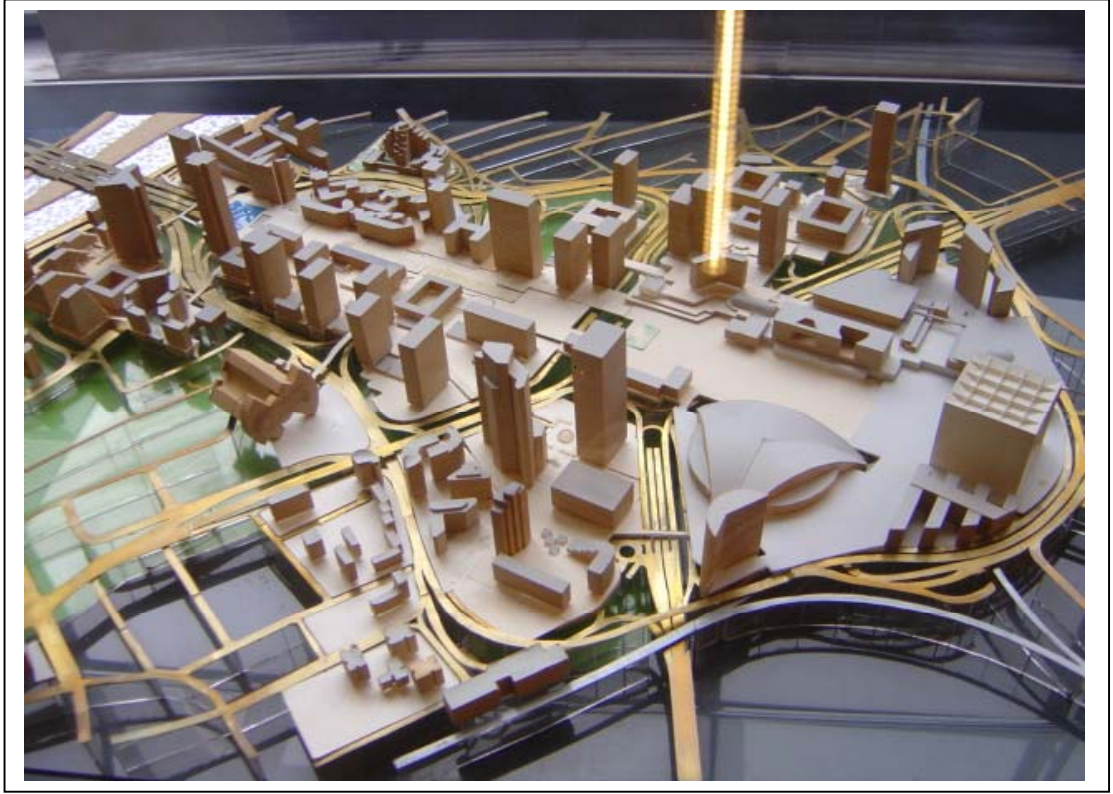

Şema 3.5 La Défense Konsept Plan

Örgütlenme Modeli

La Défense bölgesinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projesinin temelinde devlet politikaları bulunmakla birlikte, projenin çeşitli aşamalarında uygulamaya özel sektör de iştirak etmiştir.

²⁵ 2004, La Défense-Paris-Kentsel Yenileme Projesi, Gelişmekte Olan Ülkelerde Planlama, Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Lisans Programı, İstanbul

Resim 3.6 La Défense Kentsel Dönüşüm Proje Maketi

Ancak projenin başlangıç noktasında söz konusu bölgede gerçekleştirilen kamulaştırma işlemleri, daha sonraki kriz dönemlerinde devletin müdahale etmesi vb girişimler projenin %70 kamu, %30 özel sektör işbirlikli kamu-özel sektör ortaklığı olduğunu göstermektedir.

*La Défense Kentsel Dönüşüm projesi çerçevesinde, bahse konu olan alanda; Fiat, Manhattan, Gian, Agf, Orion, Axa, Elf-Aquitaine gibi büyük şirketlerin gökdelenleri vardır. Danimarkalı Johan Otto Von Spreckelsen tarafından tasarlanan ve 1989'da hizmete açılan La Grande Arche burada yer almaktadır. Buradaki en önemli binalardan biride Zehrfuss, Camelo ve Mailly tarafından tasarlanmış olan Cnit binasıdır. Sırt üstü yatmış, üç noktadan yere değen bir deniz kabuğunu andıran bu yapıda her yıl çeşitli fuarlar düzenlenmekte, bu sayede kamu ile iletişim de kurulmaktadır.*²⁶

²⁶ Kayalar, J. (2004), Paris La Défense, Kentsel Tasarım Kuram ve İlkeler, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı

DEĞERLENDİRME TABLOSU 3.5	LA DÉFENSE KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ
Örgütlenme Modeli	Kamu Ağırlıklı, Kamu ve Özel Sektör Ortaklığı
Kimlik Bileşeni	Proje Paris kent bütünü çerçevesinde kente kimlik kazandırma ve Paris'in mevcut tarihi kent merkezinin yitirmemesi adına bir kimlik hedefi taşımaktadır. Ayrıca projenin yeni bir merkez oluşturma ve eski merkez ile bağının kurulması adına çava gösterilerek bütüncül kimlik anlayışı göz ardı edilmemiştir.
Finanssal (Ekonomik-Mali) Bileşen	La Défense bölgesinin oluşturulmasında kamu sektörü başat rol oynamış olduğundan, projenin kendini finanse etmesi gibi dönüşümün ekonomik boyutu çok önemsenmemiştir. Bölge daha çok merkezdeki ekonomik aktivitelerin baskısını azaltma maksadı ile yeni bir merkez oluşturma hedefi doğrultusunda bir finanssal açılımı gözetmiştir.
Sosyal Bileşen	Proje uzun soluklu bir süreci kapsamaktadır. Ancak mekansal olarak Paris'in gelişme aksında bulunan bölge de ki sosyal yapı gözetilmeden, kamulaştırma uygulama aracına dayandırılan sitem sadece yüklenmiş olduğu fonksiyon nedeni ile bir iş yaratımına sahiptir. Bu bağlamda bölgedeki halkın özellikle bu iş kollarından yararlanması için bir çaba sarf edilmemiştir.
Ekolojik Bileşen	Sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramına proje konsepti içerisinde rastlanmamaktadır. 130 ha olan dönüşüm alanında 11 ha yeşil alan ayrılmış ve 31 ha alan döşeme ile geçirimsiz hale getirilmiştir. Bu bağlamda projenin ekolojik bileşeninin çok az olduğu söylenebilir.
Yenilikçi / Vizyonel Bileşen	Proje bütününde tarihi kentsel alan üzerindeki baskıları azaltma hedefi ile yola çıkmış ve yeni bir alan yaratımı amaçlamıştır. Bu bağlamda hem merkez işlevi hem de mimari özellikler bakımından projenin tam anlamı ile yenilikçi / vizyonel bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak La Défense kentsel dönüşüm projesinin, dönüşüm bileşenlerinden; birincil olarak yenilikçi/vizyonel, ikincil olarak da kimlik bileşeni üzerine kurulduğu söylenebilir.

3.3 Bölüm Sonucu

İnsanoğlunun sosyalleşmesi süreci ile temellenen kentsel alanların farklı içerikler kapsamında her dönemde değişimi, özellikle son 200 yıl içerisinde planlama ve tasarım disiplinleri ile yönlendirilmektedir.

Birinci ve ikinci bölümde üzerinde durulduğu gibi; Şehir planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığının ortak alanında bulunan kentsel tasarımın yönlendirmiş olduğu kentsel dönüşüm projeleri, kentsel alanlarda her ölçekte fizik mekanı, kentsel dönüşümün bileşenleri ile şekillendirmekte ve yani açınımlar tanımlamaktadır.

Bu bakış açısının devamı olarak; evirilmekte olan kentsel sistem bazı temel mekanizmalar sahiptir ve bu mekanizmalar ile dönüşüm süreci kendini göstermektedir. Evirilmekte olan yani dönüşüm içerisinde bulunan kentsel sistemin temel mekanizmaları ise; insan olgusunun kent sistemine armağan ettiği, ekonomik, sosyal ve kentin doğal yapısı ile yine insanoğlunun ortaklaşa kurguladığı ekolojik temellere dayanmaktadır.

Bu üç ana temel (ekonomik, ekolojik, sosyolojik) ile ortaya çıkan kent sistemi ve kentsel dönüşümün bileşenleri; bu bölüm kapsamında yurtdışı örneklerinde detaylı bir şekilde irdelenen, Kimlik, Ekonomik (finanssal/mali/parasal), Sosyal, Ekolojik, Yenilikçi/Vizyonel bileşen şeklinde beşli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent sistemi okunurken veya bir kentsel dönüşüm süreci ortaya konulurken, yukarıda sayılan üç saç ayağı üzerine oturtulmuş olan bu beşli yapı dikkate alınmak ve bu başlıkların içerikleri ile hareket edilmek zorunluluğu bulunmaktadır.

Burada önemli olan nokta birinci bölümde belirtilen kentsel dönüşüm olgusunun kuramsal içeriği kapsamında varolanların belirlenmesi ve yine birinci bölümde üzerinde durulan kentsel dönüşüm stratejilerinin (Kentsel Koruma (Conservation), Kentsel İyileştirme (Rehabilitation), Kentsel Yenileme (Renewal), Kentsel Yeniden Canlandırma (Revitalization), Kentsel Yenileşme (Renaissance - Regeneration), Soylulaştırma (Gentification)) ne olması gerektiğine karar verilmesinden geçmektedir.

Ancak böyle bir sistematik ile içeriği, uygulama stratejileri ve mekanın bütünselliği bağlamında tayin edilen ve kimlik bölünmezliği ile ortaya konulacak olan Kentsel Dönüşüm; proje ve uygulama safhasında ekonomik, sosyal, kültürel, fizik mekan ve kimlik bütünselliğini ortaya koyacak ve bu da kullanıcı sahiplenmesi ile geleceğe aktarılabilecektir.

BÖLÜM IV: KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN KENTSEL KİMLİK ETKİSİ / ÖRNEK ALAN LÜBNAN - BEYRUT - TARİHİ KENT MERKEZİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ

Kentsel mekanda yenileme ve yeniden canlandırma projelerinin uygulama süreçleri genel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde başlamıştır.

Bu süreci takiben kentsel alanlardaki ekonomik, sosyal, işlevsel ve fiziksel kayıplar nedeniyle koruma, yenileme, yeniden canlandırma vb gibi kentsel dönüşüm stratejileri kentsel planlama ve kentsel tasarım disiplinlerinin ilgi alanı olmuş ve aynı zamanda bu disiplinlerin ilgi görmesine sebep olmuştur.

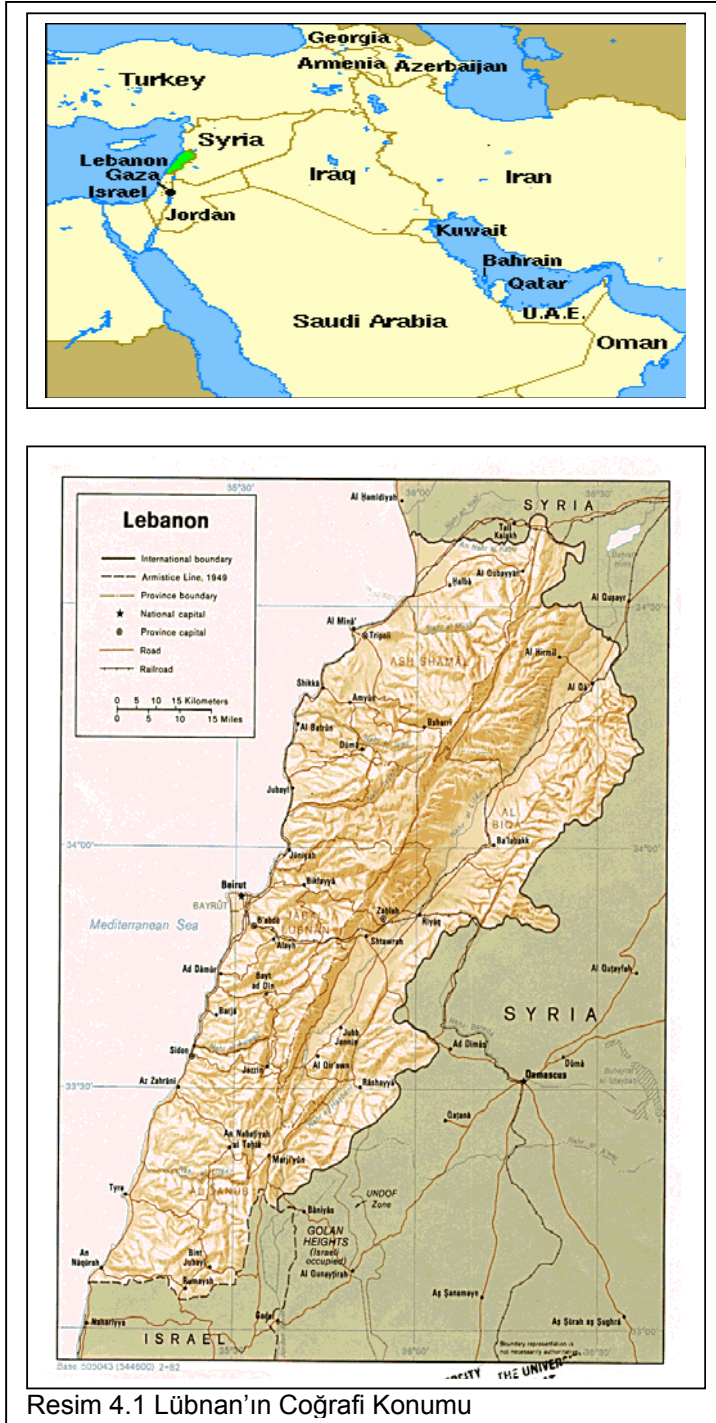
Bu bağlamda bu bölüm kapsamında kentsel dönüşüm stratejileri, bileşenleri ve kentsel kimlik olgusu çerçevesinde Lübnan-Beyrut-Tarihi Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm projesi değerlendirilecektir.

Bu değerlendirme, Lübnan'ın coğrafi konumu ve tarihsel süreci, tarihsel süreç içerisinde Beyrut kenti, Beyrut kentsel alanı planlama deneyimleri, Solidere (Beyrut Tarihi Kent Merkezi) kentsel dönüşüm projesi, proje konsepti, sosyo-kültürel ve fizik mekan açınımları ve örgütlenme modeli başlıklarını kapsamaktadır.

4.1 Lübnan'ın Coğrafi Konumu ve Tarihsel Süreci

Yer ve kültür her mekan parçası için birinden diğerine sarmal şeklinde uzanan ve daima insan ilişkileri yoğunluklu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür ise bir olgu olarak; parçalı karakteristiklere ayak uydurmakta yardımcı olan farklı mekanların birbirleri ile olan ilişkiler sisteminde aracıdır.

Bu bağlamda Lübnan'ın sahip olduğu değer-miras, insanoğlunun varlığının ilk bulguları kadar eskidir. Bunda Lübnan'ın coğrafi konumu, Akdeniz ile Asya kıtası arasında oluşturduğu bir geçiş koridoru olma özelliği, kozmopolit karakter ve çok kültürlü bir miras gibi nedenlerde etkindir.

Lübnan batı renkleri ile şekillenmiş Arap kültürüne sahip, 225 kilometre sahil şeridi ve 45 kilometre eni olan, 10452 kilometrekare alan bütünlüğü olan bir ülkedir. Bu sahil şeridi boyunca yerleşmiş olan beş önemli kent ise; Beirut (Beirut), El Cübeyl (Byblos), Sayda (Sidon), Trablusgarp (Tripoli) ve Sur (Tyre) dur. Lübnan'ın kuzey ve doğusunda Suriye, güneyinde İsrail ve batısında Akdeniz bulunmaktadır.

Lübnan'ın tarih içerisindeki varoluşuna bakıldığında ise;

- *El Cübeyl (Byblos) şehri ilk nüveyi teşkil eder M.Ö-2800*
- *Canaanites & Amorites M.Ö-2300*
- *Mısır Hititleri M.Ö-1350*
- *Fenikeliler M.Ö- 1100*
- *Asya Babil İmparatorluğu M.Ö- 877*
- *Pers İmparatorluğu M.Ö- 539*
- *Roma İmparatorluğu M.Ö 64*
- *Doğu Roma ve Bizans İmparatorluğu 395*
- *İslam Dünyası 635*
- *Umayyadlar 661*
- *Abbasiler 750*
- *Fatimiler 969*
- *Selçuklular 1090*
- *Haçlı Seferleri 1150*
- *Memluklular 1291*
- *Osmanlı İmparatorluğu 1516*
- *Fransız mandası 1920*
- *Lübnan Cumhuriyeti 1943¹*

Tarihin farklı dönemlerinde farklı uygarlıklar tarafından yaşam alanı olarak seçilmiş olan Lübnan tarihini ve kültürünü yaşatarak, kendine has kimlik özelliklerini koruyarak bu güne gelmiştir.

¹ Chamoun, R.(2004) Confusing Political, Social and Cultural Urban Changes in Beirut, Lebanese American University, Urban Planing Indtute

4.2 Tarihsel Süreç içerisinde Beyrut Kenti

Bu bölüm kapsamında Beyrut kenti dört ana dönem itibari ile ele alınacaktır. Bunlar; Milattan Önceki ve Osmanlı dönemine kadar olan süreç, Osmanlı dönemi, Fransız manda dönemi ve bağımsız Lübnan dönemi olarak belirlenmiştir.

4.2.1 Milattan Önceki ve Osmanlı Dönemine Kadar Olan Süreç

*Beyrut Doğu Akdeniz kıyısında bir doğal limanın kenarında, limanın arkasındaki dağların yamacına yaslanarak gelişmiş, Akdeniz havzasını Ortadoğu'ya bağlayan önemli bir noktada yer almaktadır.*²

Beyrut'un ilk yerleşimi bugün mevcut olan liman alanının çevresinde Milattan Önce 2300 yıllarına ve Kanenlere kadar uzanmaktadır. Bu dönemden sonra Mısır Hititleri, Fenikeliler, Babil, Pers, Roma, Bizans, Emeviler, Abbasiler, Fatımiler, Selçuklular, Memlûklular ve Osmanlı İmparatorlukları dönemlerinde daima önemli bir kentsel alan ve liman özelliğini korumuştur.

Roma döneminde büyük bir gelişme gösteren kent; Roma Ortadoğu'sunun başkenti kimliğini taşır. 2.yüzyılın sonunda burada kurulan Hukuk Okulu, Roma ve İstanbul okullarıyla aynı düzeydedir.³

Daha sonraki dönemlerde ise yaşanan savaşlar ve Akdeniz havzasında gerçekleşen 6.yüzyıl depremleri nedeni ile yerle bir olan kent, önemini kısmen kaybetse de vazgeçilmez bir sur yerleşmesi ve liman özelliğini devam ettirerek Osmanlı egemenliğine kadar ilerler.

² Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 48

³ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 49

Şema 4.1 Roma Dönemi Kent Merkezi Tipolojisi M.Ö. 64 / M.S. 560

Şema 4.2 Ortaçağ Dönemi Kent Merkezi Tipolojisi M.S. 1300-1500

4.2.2 Osmanlı Dönemi

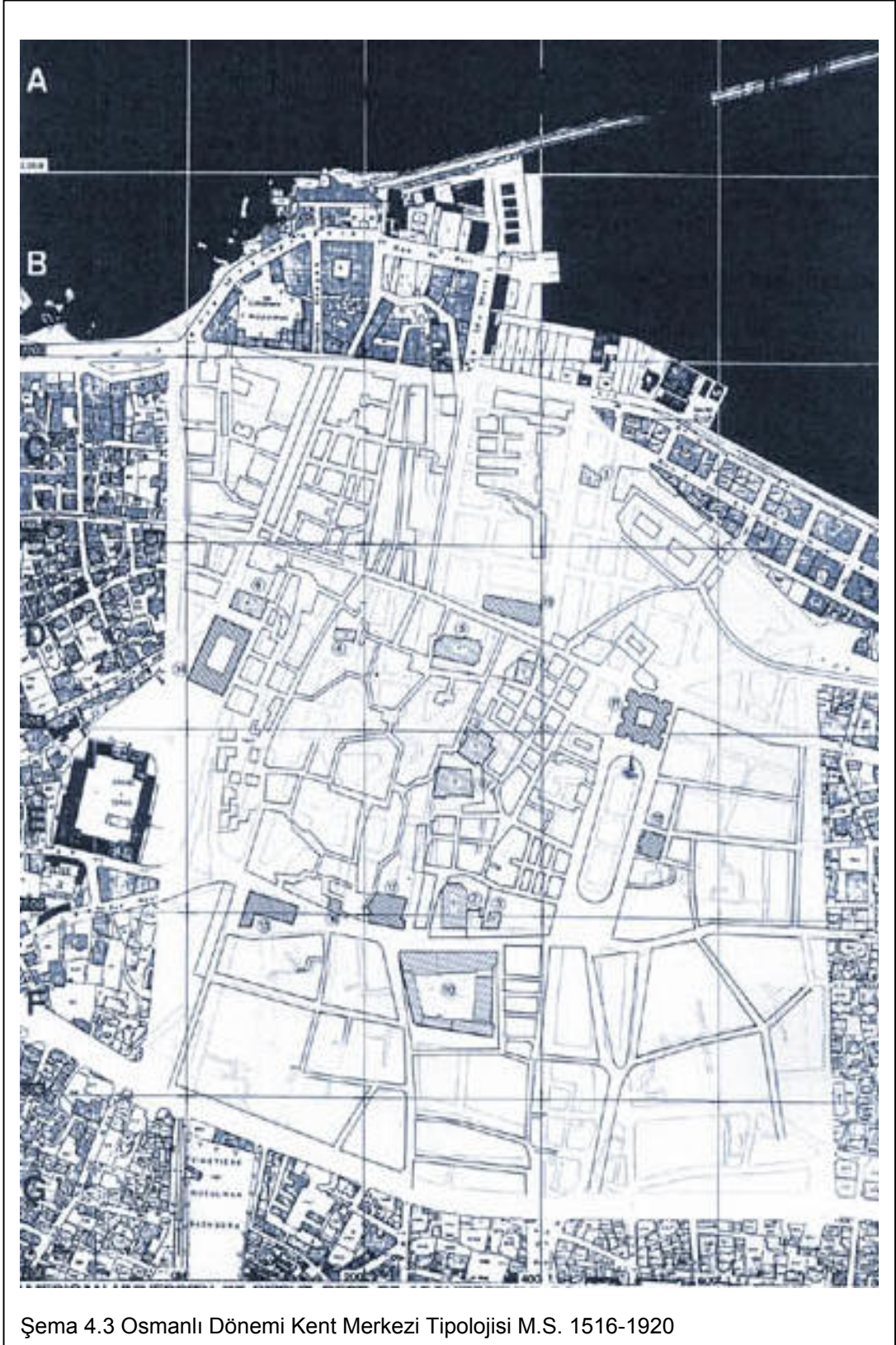
1850'li yıllardan sonra Osmanlı İmparatorluğunun içerisine girmiş olduğu batılılaşma sürecinin hız kazanmasıyla, Suriye bölgesinin dünya açısından dışa dönük yapısı Akdeniz kıyılarında Beyrut ve Hayfa kentlerine taşınarak, Ortadoğu ile Akdeniz arasındaki bağlantı noktası olma özelliği güçlenen Beyrut, ekonomik aktivitenin arttığı, kapitalin yer seçtiği bir kıyı yerleşimi halini alır.

Bu özelliklerinin gün yüzüne çıkartılması ile; 18.yüzyılın sonunda yaklaşık 5.000 nüfuslu bir kent iken, Osmanlı hakimiyetinin sonlarına gelindiğinde 130.000 kişilik metropoliten alan olma özelliğini elde etmiştir.

*Bu dönemde Avrupa sermayeli şirketlerin etkisiyle bir yandan liman, karayolu ve demiryolu yapımıyla kent; Akdeniz ticaretini arkasındaki hinterlanda, Ortadoğu'ya, bağlayan bir merkez haline getirirken, bir yandan da kent içinde kapsamlı imar faaliyetleriyle kentin peyzajı bütünüyle değişmeye başlamıştır. 1863'te belediyenin (İlk Osmanlı Belediyelerinden) kurulmasıyla, tramvay hattı, sokak aydınlatması, şebeke suyu, pis su atım sistemi gibi modern kentsel altyapı çalışmaları gerçekleştirilir.*⁴

Osmanlının son döneminde ise Suriye Eyaleti sınırları içerisinde bulunan Beyrut, Osmanlının batılı yüzünü temsil etmesi nedeniyle, dönemin Suriye Valisinin isteği üzerine, Beyrut Valisi önderliğinde kent merkezinin yenilenme kararı alınır ve 15 hektarlık bir alanı kapsayan kent merkezinde kamulaştırma ve yıkım faaliyetleri başlar. Ancak bu yıkım faaliyetlerinin bitmesini müteakip 1918 yılında kente Fransızların girmesiyle başlatılan dönüşüm faaliyeti yarım kalır.

⁴ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 48

4.2.3 Fransız Manda Dönemi

Boş bir düzlük halini almış olan Beyrut kent merkezi Fransızların önderliğinde yeniden inşa sürecine girmiş olup buradaki planlama stratejisi ise;

- Yol bütünlüğünün kurgulanarak merkezin alt merkezlerle olan ilişkisinin kurulması,
- Osmanlı döneminde açılmış olan yolları dik kesen yol ağının oluşturulması,
- Aksların kesişme noktalarında kamusal kullanım için kent meydanları,
- Sahil bölgesinde seyir terasları oluşturulması,

ana stratejileri ile kentin Akdeniz kent imajının vurgulanması hedeflenmiştir.

*Kentin kuzeyindeki dolgunun deniz kıyısında kaldırımlı ve palmiye ağaçlarının dizildiği geniş bir bulvar, kara tarafında da büyük oteller tasarlanmıştır. Mimari üslup da değişerek yeni tasarlanan merkezde eklektik, noeklasik ve yer yer de Art Nouveau yaklaşımı egemen olmuştur. Özel bir yapı tipi olarak giriş katı ve ara katın ticaret için, birinci katın büro olarak, üst katların ise konut olarak kullanıldığı çok katlı bir apartman tipi ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Haussmann modeli kent planlamasından farklı olarak Beyrut'ta bölgeleme yerine aynı alanda farklı işlevlerin bir arada yürütülmesi benimsenmiştir.*⁵

Yukarıda belirtilen stratejiler ile başlanan kentsel dönüşüm uygulamasının sonunda, bugün tartışılmakta olan kentsel alanların çok fonksiyonlu kullanımı (mix-use) o dönemde uygulanarak, batı etkili Akdeniz kültürü vurgusu ve doğu kültürü geleneksel yapısı birleştirilerek yeni bir Beyrut yaratılmaya çalışılmıştır.

⁵ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 51

Sema 4.4 Fransız Manda Dönemi Kent Merkezi Tipolojisi M.S. 1920-1942

4.2.4 Bağımsız Lübnan Dönemi

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte 1943 yılında Lübnan bağımsızlığını ilan ederek Beyrut'u başkent ilan eder. 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ile Hayfa'nın ve dolayısı ile limanın Arap dünyası ile bağlantısı kesilir, Beyrut Ortadoğu'nun hakim limanı özelliğine kavuşur, 1954 yılında hava alanının devreye girmesi ile de Avrupa ile Asya arasında ki hava koridorunda bir geçiş noktası halini alır.

Orta doğuda yaşanan siyasi kriz vb olayların gelişimi, ancak Lübnan-Beyrut'un içinde bulunduğu ılımlı yapı ve ticari aktivite merkezi niteliğine sahip olması gibi nedenlerden dolayı hem ulusal hem de uluslararası sermayenin yer seçimi bölgenin gelişimini öngörmektedir.

*Bu süreçte Beyrut, Ortadoğu'nun Batıyla ticari, kültürel bilimsel ilişki sağlayan merkez kenti kimliğindedir. Mal üretimi değil mal akışına dayalı bir ticaret söz konusudur ve temel ekonomi finans sektörüne dayanmaktadır. Kentte çok sayıda uluslar arası banka ve sigorta şirketi bulunmaktadır.*⁶

Ancak bu süreç içerisinde Lübnan bütününde Beyrut'un göstermiş olduğu gelişim sağlanamamış ve ülkenin diğer bölgeleri ekonomik paylaşımdan yeterince pay alamamışlardır.

Osmanlı'nın son döneminde başlatmış olduğu ve Fransız mandası ile devam eden kentsel dönüşüm, ikinci dünya savaşı sonunda ülkenin ve özellikle Beyrut'un üstlenmiş olduğu makro kimlik gibi nedenlerle; kent tarihsel süreç içerisinde Lübnan'ın 1975 yılında içine girmiş olduğu sosyo-kültürel kriz olarak tanımlanabilecek olan iç savaş dönemine kadar başarılı bir şekilde varlığını sergilemiştir.

⁶ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 52

Ancak ekonomik nedenlere dayalı bir göç olgusu ile temellenen ve sosyo-kültürel yapıda yaşanan dengesizliğin ve yönetilemezliğin sonucu olarak 1975 ile 1990 yılları arasında meydana gelen iç savaş döneminde Beyrut kent merkezi yeniden yok olma ve özelliğini kaybetme noktasına gelmiştir.

*Beyrut'un tarihten gelen dinsel ve etnik çeşitliliği ve bir arada yaşama kültürü, Osmanlı ve Fransız dönemlerinde sürmüştür. Bu süreçte kentte ekonomik duruma göre konut alanlarında bir farklılaşma söz konusu olurken, etnik ve dinsel ayrıma göre bir ayrışma söz konusu değildir. Ancak kentin yakın dönemde kırsal göçe maruz kalması, kimliğinde değişime neden olmuş, 1975'te çeşitli siyasal ve ekonomik nedenlere dayalı iç savaşın başlamasıyla, en yoğun çarpışmalar da Beyrut kenti içinde görülmüştür.*⁷

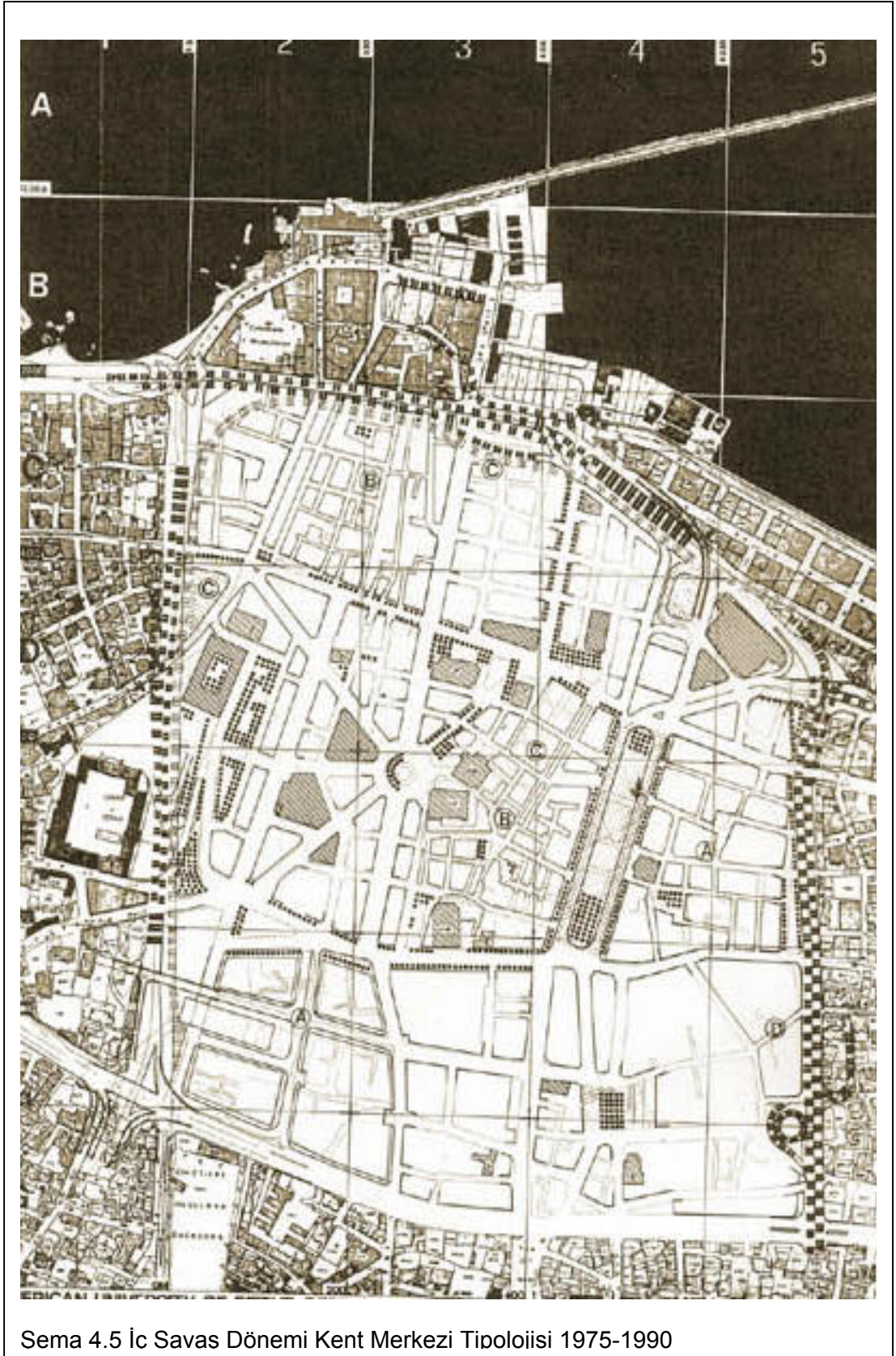
İç savaş 1990 yılına kadar devam etmiş ve bu süreç içerisinde ekonomik, sosyal, kültürel ve fizik mekan bağlamında en büyük tahribatı Beyrut kenti yaşamıştır.

Tarihi kent merkezinin içerisinde geçen Şam yolu dinsel açıdan Müslüman ve Hıristiyanları fizik mekan olarak ikiye ayırmış, bu ikiye ayırımın yaşandığı sınır bölgesinde devamlı çatışmalar vuku bulmuş ve bu ayırım noktasında bulunan kent merkezi de doğal olarak en büyük tahribatı yaşamıştır.

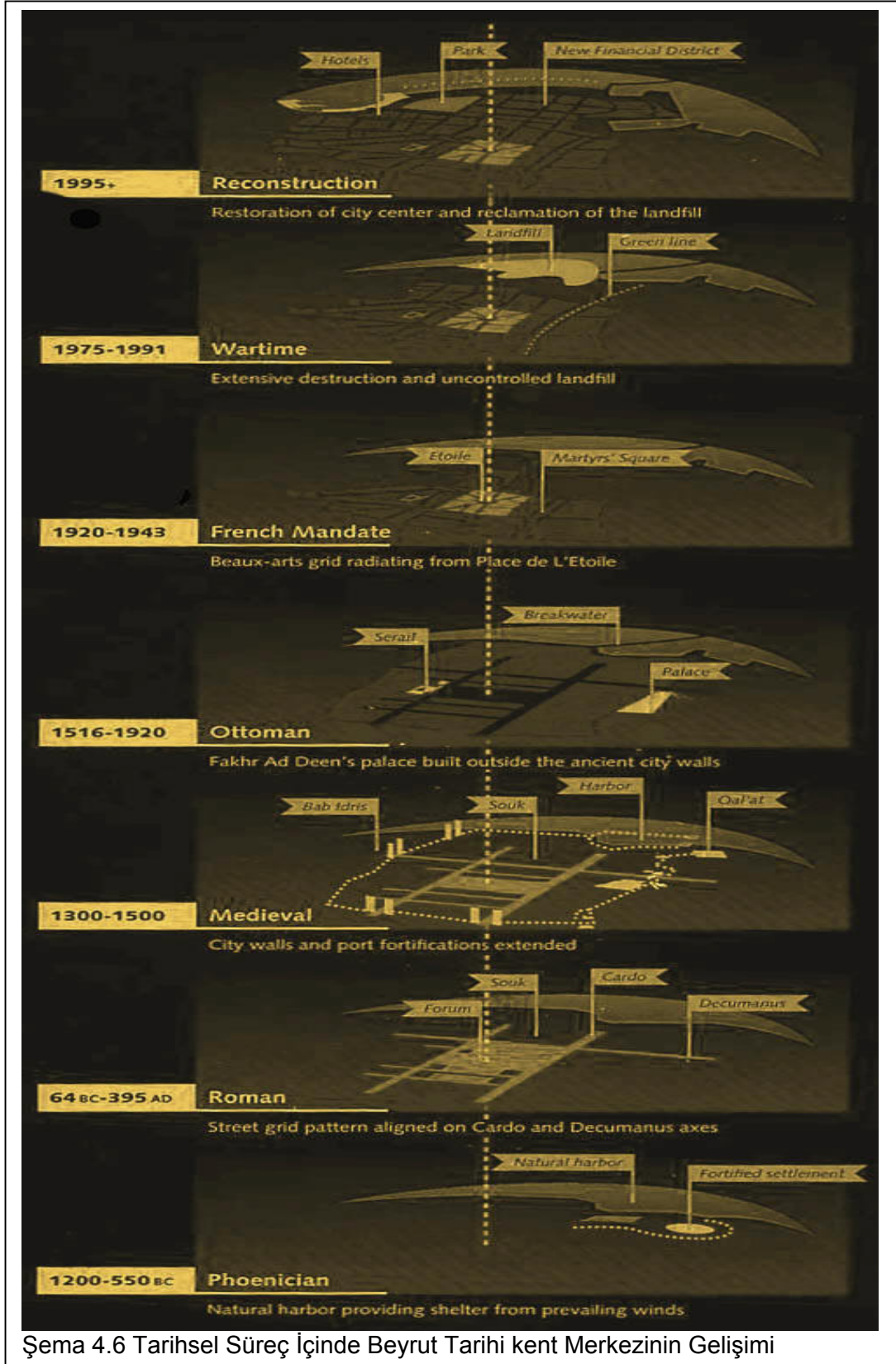
*Savaş sonunda Beyrut'un %10'u yerle bir olmuş, en büyük tahribatı kent merkezinin ortasından geçen Yeşil Hat (Şam Yolu) üzerinde gerçekleşmiş ve burada yer alan yapıların %23'ü yıkılmış, %58'i de ağır hasar görmüştür.*⁸

⁷ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 53

⁸ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 53

Sema 4.5 İc Savas Dönemi Kent Merkezi Tipoloisi 1975-1990

Şema 4.6 Tarihsel Süreç İçinde Beyrut Tarihi kent Merkezinin Gelişimi

Şema 4.7 Demarcation Line (Şavaş Dönemi Doğu-Batı Ayrım Hattı)

15 yıllık savaş sonunda ülkenin yerle bir olmuş başkent merkezi, 150.000 ölü, ekonomik yetersizlik, sosyal adaletsizlik ve kaybolan kent ve birlikte yaşama kültürü gibi sorunlar yumağı çözüm bekler hale gelmiştir.

Bu bağlamda 1977-78 ve 1986 yıllarında Beyrut için hazırlanmış olan ve birbirinin devamı ve revizyonları olan Master planlar tekrar ele alınarak ve yeni bir vizyon ortaya koyarak, savaştan en büyük tahribatı yaşamış olan Beyrut'un yeniden ihyası için 1991 Master planı devreye sokulmuştur.

4.3 Beyrut Kentsel Alanı Planlama Deneyimleri

İç savaşın başlaması ile kentin ekonomik, sosyal ve kültürel şekillenmesinin yeniden tayini için bir diz planlama faaliyeti gösterilmiştir.

Bu planlama faaliyetlerinin birincisi: 1977-1978 yıllarında hazırlanan ve Beyrut tarihi kent merkezini kapsayan Master plan, ikincisi: 1983 yılında çalışmalarına başlanan ve 1986 yılında tamamlanan, birinci master planın genişletilmesi ve revizyonu ile Beyrut Kent bütününe kapsayan IAURIF Master Plan ve son olarak iç savaşın bitmesi ile yeniden yapılanma dönemini başlatmayı hedefleyen ve ilk iki planı temel kabul edip yenilikçi bir vizyon ile yine Beyrut Kent bütününe kapsayan 1991 Master Planı.

4.3.1 1977-1978 Master Planı

1977-1978 yılındaki plan 1975-1976 yılındaki iç savaşın başlangıcını teşkil eden çatışmaların ve bu çatışmalar sonucunda tarihi Beyrut kent merkezinin yok edilmesi ile meydana gelmiştir.

Bu süreç içerisinde yok olan tarihi kent merkezindeki iş yeri sahipleri, illegal olarak kent merkezindeki iş yerlerini alternatif bir şehir merkezi oluşturmak sureti ile bu alana taşımışlardı. Ancak sükunetin sağlanmasını müteakip yerel otorite bu alternatif kent merkezinde yer seçen iş yeri sahiplerini gücünü kullanarak eski kent merkezine taşımayı başardı. Bundaki amaç ise eski kent merkezinin Lübnan'ın çeşitliliğinin ve birlikte yaşamasının simgesel önemini vurgulamasıydı.

*1977-1978 planı Paris'te düzenlenen bir workshop la Beyrut valisi olan Mitri Nammar öncülüğünde tamamlandı. Bu düzenleme Genel Kentsel Yönetim Kurulu himayesinde bulunan bir çok kent plancıları ve mimarlar tarafından gerçekleştirildi ve plan aşamalı bir şekilde Beyrut Belediyesi ve Valiliğine adapte edildi. Burada planın birinci hedefi Beyrut'un yeniden inşası olarak belirlendi.*⁹

Hazırlanan planın temel amaç ve hedeflerine bakıldığında;

- Kentsel kültürün etkisi ile yeniden inşa döneminde minimalist bir yaklaşım ve geleneksel alanın korunmasını benimsenmiş,
- Plancıların yönlendirmesi ile kent merkezindeki toplu taşıma ve yol ağının yeniden düzenlenerek bir sınırlama getirilmesi,
- Kamusal alanların özel mülkiyete nazaran daha fazla oranla yenilenmesi ve organize edilmesi,
- Yol ağının yenilenmesi ile yaya ulaşımının maksimum seviyeye çıkarılması,
- Sahile ulaşan doğu-batı aksı üzerinde bulunan yol sisteminin yer altına alınması,
- Yeni ulaşım ağının kurulması ile sahile direk ulaşımın sağlanması ve bu vasıta ile ekolojik sınırların korunması,

⁹ Beyhum, N.(1991) The Crisis of Urban Culture: The Three Reconstruction Plans for Beirut, American University of Beirut, <http://www.lcps-lebanon.org/pub/breview/br4/beyhumpt1.html>

- Plan bütününde ticari aktiviteyi yönlendiren sektörel dağılım yapılması, olarak benimsenmiştir.

Bireysel gelişim açısından geniş bir sınır tanımlamasına rağmen, bütün olarak plan aşamalı ve basit bir koruma kültürünün tanımlanması içermektedir. Birkaç önemsiz ve sınırlı müdahalelerle; mülkiyet grupları ve gayrimenkul şirketleri oluşturma hedeflenmiş ancak plan bütünü itibari ile kamu yönetimini benimsemiştir.

*Sonuç olarak tarihi kent merkezinin yok edilmesi sürecindeki ihmaller, ulusal konsensüs sağlanamaması, özel sektörün plan tam anlamı ile adapte edilmemesi gibi nedenlerle plan zor bir noktaya gelmiş ve revize edilmesi kaçınılmaz olmuştur.*¹⁰

4.3.2 1986 Master Planı (IAURIF)

1986 planı 1977-78 planından farklı olarak tüm Beyrut metropoliten alan için, Lübnan otoriteleri tarafından Fransız ve Lübnan çalışma guruplarının işbirliği ile oluşturulmuştur. 1983 yılında başlanan plan çalışmaları 1986 yılında tamamlanarak halka sunulmuştur. Plan politik konsensüs amaçlayarak, tarafsız bir amaç sistemi sunmayı hedeflemiştir. Bunlar ise;

- *Bütünlüğün-Merkeziyetçiliğin sağlanması,*
- *Yeni merkezler yaratarak kentsel alanların yeniden yapılandırılması,*
- *Toplu taşıma sisteminin geliştirilmesi,*
- *Güvenliğin sağlanması ile doğal kentsel alanların korunması ve tahribatının engellenmesidir.*¹¹

¹⁰ Beyhum, N.(1991) The Crisis of Urban Culture: The Three Reconstruction Plans for Beirut, Amerivan University of Beirut, <http://www.lcps-lebanon.org/pub/breview/br4/beyhumpt1.html>

¹¹ Beyhum, N.(1991) The Crisis of Urban Culture: The Three Reconstruction Plans for Beirut, Amerivan University of Beirut, <http://www.lcps-lebanon.org/pub/breview/br4/beyhumpt1.html>

Fransız planlama kent enstitüsü (IAURIF) planın hazırlanmasında katkı sağlamış ve 1977-78 planın da farklı bir vizyon gelişimine imkan tanımıştır. Savaşın üzerinden 10 yıl geçmesinin ardından kentsel gelişim ve yeniden yaratımı sadece Beyrut'un merkezi için değil bütünü için benimsemiş, merkezin yenilenmesi ve trafik sisteminin yeniden organize edilmesi hedefleri güdülmüş, merkezi alanın savaştan etkilenmesi ile güçlenen banliyöler arasında denge kurulmaya çalışılmıştır.

Ayrıca planın yeşil alan bütünlüğünü ve korumasını ortay koyarak ekolojik dengenin kurulması, merkeze yakın vadilerin doğal alan rezervine alınması, ve sıra dağ-yükseltelerin kentsel alana katılmasını sağlamıştır.

Planın sosyal ve politik ilişkiler sistemi üzerine de geliştirmiş olduğu açınımlar bulunmaktadır. Eski kent merkezinin istenmeyen desantralizasyonunun sağlayacağı sosyal ve ekonomik boşluğun giderilmesi için yeni oluşturulan merkez ve yerleşim alanlarının eski merkez ile bağlanması, savaş öncesi dönemde meydana gelen sosyal gerginliklerin yok edilmesi, Müslüman ve Hıristiyan bölgelerinde oluşturulacak olan yeni merkezler arasında dengenin kurulması gibi birçok hedef gütmüştür.

Sonuç olarak planın teknik desteği ve organizasyonunun iyi olmasına karşın, politik duruşun ve cesaretin ortadan kalkması ve zamanın ilerlemesi nedeni ve planın tarihinin geçmesi gibi sebeplerden dolayı başarısız olmuştur. Plan bütününde gelen en büyük eleştirir ise planın geleceği hedeflemekten ziyade günü kurtarma amacını benimsemesi ve geleceğe dair bir vizyon ortaya koyamamasıdır. Ayrıca plan bütününde bir önceki plan gibi özel sektöre yer verilmemesi de planın uygulama safahatındaki başarısızlık olarak gösterilmektedir.

4.3.3 1991 Master Planı

1990 yılında iç savaşın neticelenmesini müteakip, ülkenin bütünlüğünün vurgulanması ve savaşın izlerinin ortadan kaldırılmasını amaçlayan ulusal plan hazırlanmış ve yürürlüğe sokulmuştur. Bu bağlamda savaştan en büyük hasarı görmüş olan Beyrut için de Master plan geliştirilmiş ve uygulamaya sokulmuştur.

*Dar al Handaşah şirketi tarafından hazırlanan ve özellikle Beyrut kent merkezini kapsayan plan, kamu yönetiminde bulunan Yeniden İnşa ve Gelişim Konsülü tarafından yönetilmiş ve planın ekonomik finansmanı özel sektör kurumu olan Hariri kuruluşu tarafından finanse edilmiştir.*¹²

1986 planının ekonomik, sosyal, kültürel ve ekolojik bütünlüğü sahip olması ve Beyrut metropoliten alanını kapsamasına karşın 1991 planın daha çok 1977-78 planına benzer bir şekilde tarihi kent merkezini geliştirmeye yönelik olması ve metropoliten bütününde yeterli karar içermemesi yönünde büyük eleştirilerle karşılaşmıştır.

Ancak plan bütününde Beyrut açısından hem sosyal hem de ekonomik bağlamda bütüncül bir bakış açısı yoksunluğundan bahsetmekten ziyade önceliğin tarihi kent merkezine verildiği gerçeği ifade edilmelidir.

Plan tarihi kent merkezinin geliştirilmesi için bir gayrimenkul geliştirme şirketi kurulmasını hedeflemiş, bu doğrultuda tarihi kent merkezinde hak sahibi olan gayri menkul sahipleri ve kiracılara bu şirket hisselerinin %50'sini bırakmış ve diğer %50'lik pay ise projenin finansmanını teşkil eden nakit olarak belirlenmiştir.

¹² Beyhum, N.(1991) The Crisis of Urban Culture: The Three Reconstruction Plans for Beirut, Amerivan University of Beirut, <http://www.lcps-lebanon.org/pub/breview/br4/beyhumpt1.html>

Bu düzenleme tarihi kent merkezinde hak sahibi olanlar tarafından eleştirilere maruz kalsa da konunun ekonomik çıkar boyutu konusunda hükümetin meclise garanti vermesi sonucunda Temmuz 1992 yılında konu Lübnan meclisi tarafından düzenlenen bir yasa ile işleme sokulmuştur.

Bu Master plan ve planı uygulayacak olan şirketin temel hedefleri ise aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

- Beyrut'un ikinci Dünya savaşı sonrası taşıdığı Ortadoğu'nun finans merkezi olma misyonunun yeniden üretilmesi,
- Ticaret, finans, turizm, eğitim ve kültür olanakları bağlamında bir merkez oluşturma ve bu merkezin dünyaya sistemi ile entegrasyonu,
- Kentin merkez bölgesinin üstünlüğünün vurgulanması ile merkezin, liman, havalimanı ve şehrin diğer bölgeleri ile ilişkilendirilmesi,
- İşyeri, ticaret ve konut başlıkları altında yapılacak olan yatırımlarla Lübnan'ın ekonomik gelişiminin sağlanması,

şeklinde belirlenmiştir.

4.4 Solidere (Beyrut Tarihi Kent Merkezi) Kentsel Dönüşüm Projesi

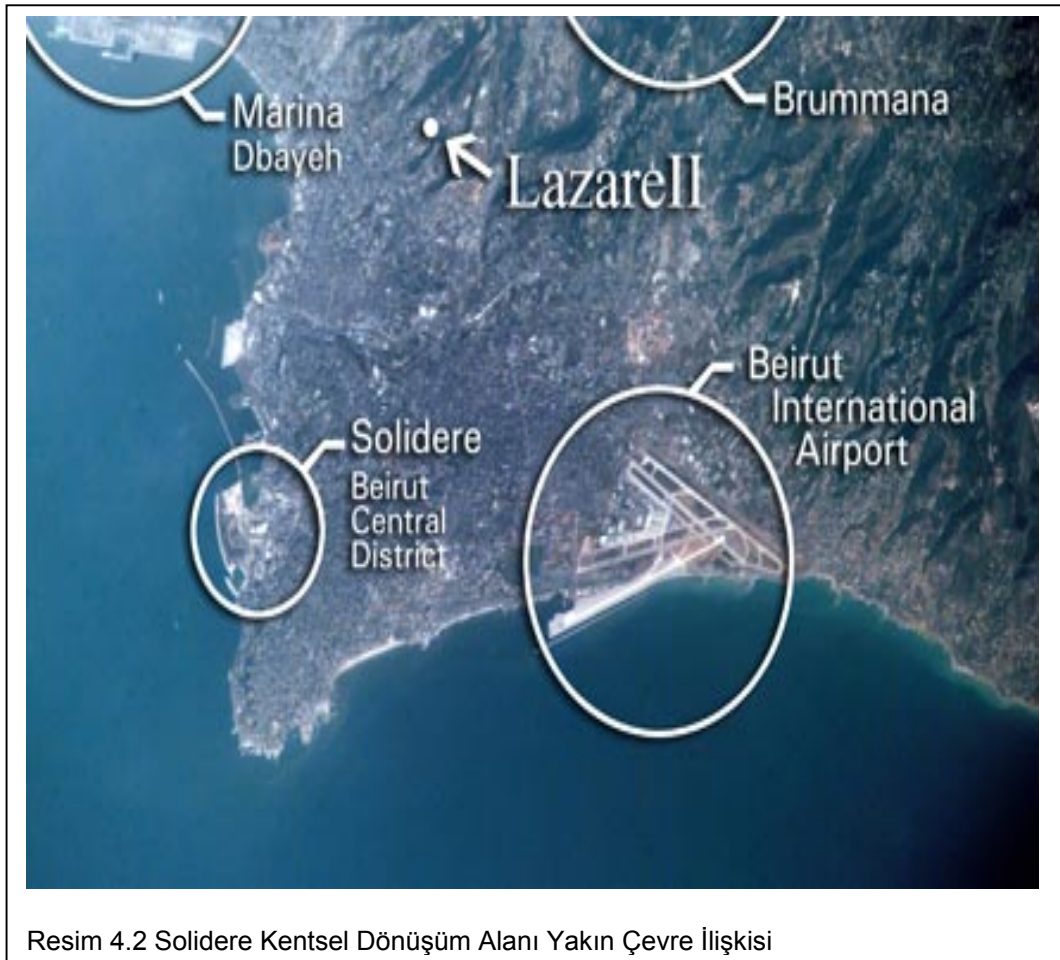
Lübnan'ın Ortadoğu içindeki stratejik konumu ve bu noktada Beyrut'un başkent olarak yeri dünyanın ve Ortadoğu'nun bu noktaya olan ilgisini arttırmıştır.

Bu bağlamda iç savaş sonrası Lübnan'ın yeniden yapılanma döneminde konuyu Beyrut açısından ele almasının nedenlerinde bahsetmek gerekirse;

- *Akdeniz havzasının Doğu noktasında ki liman özelliği ve yeni hava limanı,*

- *Liberal politika ve ekonomik sistem ve de öz gür basın olanakları,*
- *İyi organize edilmiş bankacılık sektörü ve başat pazar olma*
- *Eğitim ve sağlık sektörlerinin güçlülüğü ve bu sektörlerde çalışanların eğitim seviyeleri,*
- *Kozmopolit bir sosyal dokuya sahip olmaları, İngiliz, Fransız ve Arap birlikteliği,*
- *Arkeolojik ve kültürel geçmişinin olması.* ¹³

gibi kente ait özellikler Beyrut'un güçlü yanları olarak değerlendirilerek yeniden yapılanmanın başlangıç noktası seçilmesinde avantaj olarak görülmüştür.

Resim 4.2 Solidere Kentsel Dönüşüm Alanı Yakın Çevre İlişkisi

¹³ <http://www.solidere.com/solidere.html>, (2006), About the Project

Resim 4.3 Solidere Kentsel Dönüşüm Alanı Hava Fotoğrafi

Tüm bu fikir yaratımları neticesinde; *Savaşın sona ermesiyle artık Beyrut'un, bir başka deyişle Lübnan'ın yeniden doğuşu için ilk adımlar atılır. İnsanları savaşın bittiğine inandırmak gerekmekte, bunun yolu da savaş öncesinde Beyrut'un geleneksel olarak idari, ticari, kültürel çekirdeğini oluşturan Merkez Bölgesini yenilenmesinden geçmektedir. Tüm bu endişelerin ışığında, 1994'te Beyrut Merkez Bölgesinin geliştirilmesi ve yeniden yapılanması amacıyla bölgedeki mülkiyet hakkı sahipleriyle yatırımcıların ortaklığında oluşan SOLIDERE (The Lebanese Company for the Develeoment and Reconstruction of the Beirut Central District s.a.l.) adında bir Lübnan anonim şirketi kurulur.*¹⁴

Savaş sonrası Beyrut'ta karşılaşılan sorun yalnızca fiziksel yapının değil sosyal yapının da büyük ölçüde hasar görmüş olmasıdır. Kentin geleneksel kimliğine uymayan bir biçimde ikiye bölünerek dine dayalı bir ayrıma gidilmiş olması, Lübnan'ın savaş sonrası ulus olma yolundaki çabalarıyla

¹⁴ Tadmori, K. (2004) Lübnan-Trablus Kentsel Sit Alanının Koruma Sorunsalı ve Koruma Planlaması İçin Yönlendirici Kavramsal Çerçeve, Doktora Tezi, MSÜ, İstanbul

*çelişmektedir. Bu bağlamda temel konulardan biri de kentin sosyal dokusunun bütünleştirilmesidir. Bunu sağlamanın en iyi yolu olarak da, kent merkezinin; yenilenerek kentin doğu ve batı tarafını bir birine bağlanması, merkezin, ticaretin yanı sıra sosyal ve kültürel aktivitelerle de tüm kentlileri buraya çekmesi ve böylece kentin iki yakasında yaşayanların burada bir araya gelmesi hedeflenmiştir.*¹⁵

Bu bağlamda Beyrut Kent Merkezinin yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda yeniden ele alınması çalışmaları başlatılmış, 1991 Master plan ile proje alanı ilişkilendirilerek Master plan bütününde verilen kararlar doğrultusunda Kentsel Dönüşüm başlatılmıştır.

Master planın tarihi kent merkezinin yeniden ele alınma sürecinde proje alanı stratejileri ise;

- *Şehrin en büyük tarihi mirasını restore ederek yeniden var kılmak,*
- *Arkeolojik bulguları, keşifleri şehir ile bağlantılı hale getirmek, organize etmek,*
- *Yüksek kaliteye sahip kentsel çevre yaratımı,*¹⁶
- *Beyrut'un, Lübnan'da üstlendiği vazgeçilmez olan finans, kültür ve eğlence işlevleri, ayrıca bölgedeki diğer yerleşim merkezlerine oranla daha avantajlı bir taşınmaz üretimi sağlaması,*
- *Lübnan'ın bu günkü ekonomik kalkınışının işyeri, ticari ve konut ile olacağı beklentisi,*
- *Beyrut merkez bölgesinin geleneğinde varolan üstünlüğü, merkezi konumu, limana yakınlığı, şehrin geri kalan bölgelerine ve hava limanına ulaşılabilirliği,*

¹⁵ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 54

¹⁶ Douaidy, M. (2003) Recontraction of Beirut City Center Solidere's Experience, Journalist Seminar in Amman

- *Şehrin yenilenmesinde akılcı yaklaşım modeli ve bu tutum ile belirli bir yaşam düzeyi sağlanması, çeşitli işlevlerin zenginliğinden yararlanan çekici bir çevre oluşturma beklentisi,*
- *Merkez bölgesinin, Beyrut ve çevresi göz önüne alındığında, tarihi, mimari ve arkeolojik mirasının çeşitlilik ve kapsam açısından eşsiz oluşu.*¹⁷ olarak belirlenmiştir.

Buradan da anlaşılacağı üzere kentin tarihi bölgesinin gelecek nesillere aktarılması ana prensibine dayanan kentsel dönüşüm projesi içeriği itibari ile kentin sosyal, kültürel ve ekonomik birlikteliğinin sağlanması için yaratılmaya çalışılan kimlik olgusu üzerinde durmaktadır. Eğer proje kapsamında kimlik olgusu üzerine kurulan sistem, yönetilebilir ve başarıya ulaştırılabilirse aynı zamanda bütün olarak kentsel dönüşüm başarılıymış yani dönüşümün diğer bileşenleri de projeye adapte edilmiş olacaktır.

Resim 4.4 Beyrut Tarihi Kent Merkezi ve Liman Bölgesi Hava Fotoğrafi

¹⁷ Tadmori, K. (2001) Savaş Sonrası Kimlik Arayışı Beyrut Şehir Merkezi'nin Projesine Bakış, Kentsel Korumada Temel Yaklaşımlar, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Programı,

4.4.1 Proje Konsepti

Beyrut şehir merkezi 5000 yıldır, geliştirilerek iskan edilmiş bir alandır. Bu bakış açısı ile, yeniden inşa ve gelişim vasıtasıyla 191 hektarın üzerinde yeni bir kentsel merkez yaratımı olacak ve bu gelişim Solidere özel anonim şirketi sorumluluğu ile yönetilecektir.

Ülkenin bu hayati bölgesinde; geleneksel olarak ekonomik ve kültürel aktivitelerin buluşma noktası olan bu alan için yaşamın restore edilmesi, politik ve sembolik anlamda çok büyük anlamlar taşımaktadır.

Çok yönlü / karma planlamanın somut sonuçlarının elde edilmesiyle; Beyrut şehir merkezi birincil olarak öne çıkarak, hareketli bir bölge, aynı zamanda tarihsel çekirdek özelliği, ticari aktivite ve bu aktivitelerin gerekliliklerini barındıran merkez, konut fonksiyonuna sahip sosyal yapı bütünlüğünü içeren yenilenmiş ve yüksek bir gayeye ulaşılmış olacaktır.

Projenin merkezinde kamusal baskınlık yönünden altyapı sisteminin ve ulaşım ağının inşası veya yeniden inşa süreci bulunmaktadır. Yeni ve yenilenmiş olanakların çeşitli aktivitelerle birbirleriyle koordinasyonunun sağlanması ve oluşturulan olanaklar ile kaliteli servis, zevk alınabilir peyzaj, açık alanlar ve heyecan verici sahil şeridi imkanlarından yararlanma bulunmaktadır.

Savaş sonrası yenileme döneminde şehre karşı gösterilen bu cüretkar tavır, kentin yenilenmesi ve liman bölgesinin geliştirilmesi bağlamında uluslar arası boyutta sürdürülebilir bir kentsel gelişme / dönüşüm olarak örnek gösterilmektedir.¹⁸

¹⁸ <http://www.solidere.com/solidere.html>, (2006), Project Overview

Kentsel Dönüşüm, Kentsel Kimlik, Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme, Sosyal Denge Üretimi, Ekolojik Değer bütünlüğü ana ilkeleri prensip olarak benimseyen projenin ana hedefleri ise;

- *Bütüncül modern altyapı sisteminin sağlanması,*
- *Yeni geliştirilecek alanlar için kentsel tasarım çerçevesinin çizilmesi,*
- *Tarihi binaların ve koruma alanlarının restore edilmesi,*
- *Proje alanı bütününde deniz görünümünün maksimum seviyeye ulaştırılması,*
- *Denize açık bir kentsel alan,*
- *Kamusal alanların yaratımı, seyir terasları, gezi alanları ve yaya yollarının yapımı ve organizasyonu,*
- *Sağlam kalmış binaların ve şehir manzarasının korunması,*
- *Şehrin dokusunu ve komşuluk ünitelerini yeniden kurmak,*
- *Modern ile geleneksel mimari arasında harmoniyi sağlamak ,*
- *Pazarlama ve gelişme olguları bütününde sürdürülebilir çevre yaratımını cesaretlendirmek ve bunun için esnek öneriler getirmek,*
- *İşyeri ve bu kurumlara ait yerleşkeler, kültürel ve rekreasyon imkanları gibi geniş ve çok fonksiyonlu kullanım imkanları yaratmak,*
- *24 saat yaşayan bir kentsel alan oluşumu,*
- *Şehir merkezinin yenilenmesi için mıknatıs etkisi gösteren cazibe olanakları yaratmak.*¹⁹

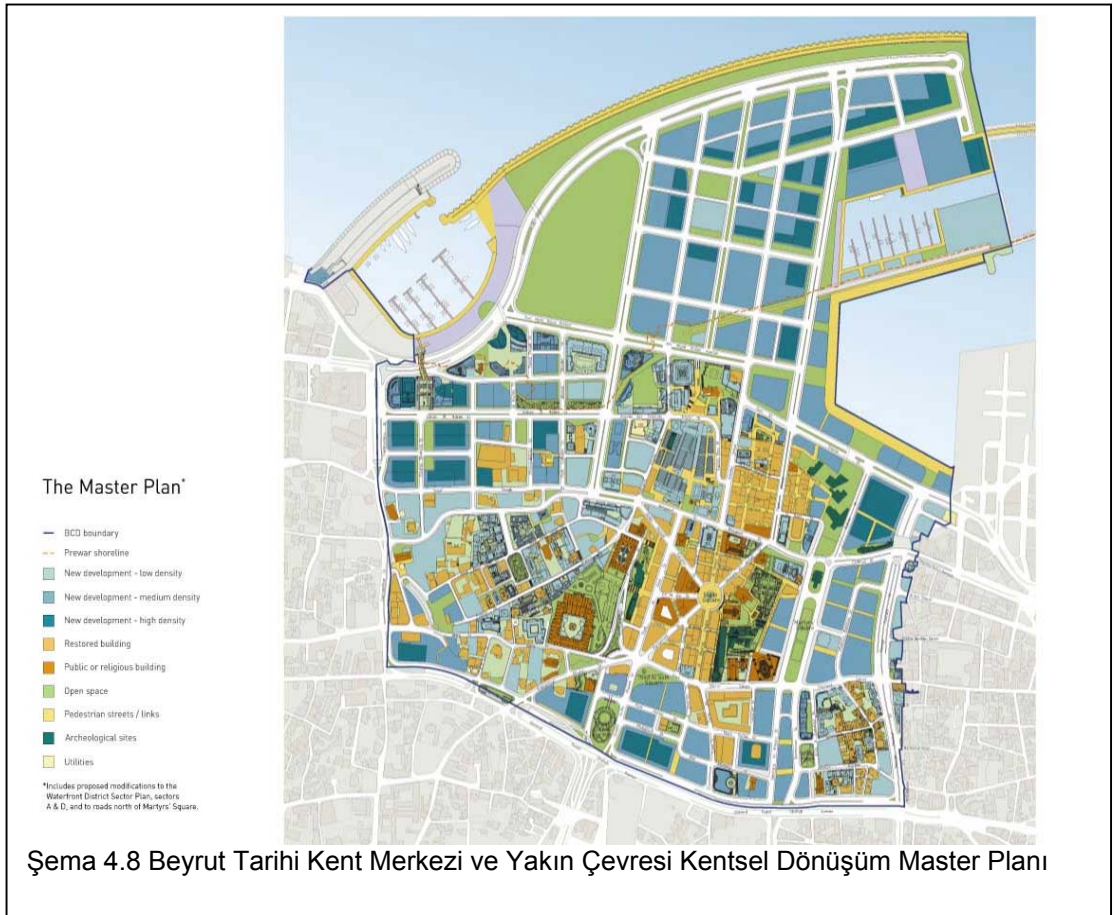
olarak tayin edilmiş ve bu doğrultuda geliştirilen sistem çerçevesinde tanımlanan farklı eylem alanları ve uygulama stratejileri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır;

- Osmanlı dönemi hükümet konağı olan saraydan Şehitler Meydanı'na kadar olan bölgedeki tüm tarihi eserlerin korunması,

¹⁹ <http://www.solidere.com/solidere.html>, (2006), Master Plan

- Ayrıca Riyad Al Solh caddesi boyunca uzanan banka binalarının da koruma altına alınarak, Beyrut Merkez Bölgesinde üretilecek olan yeni taşınmazların bu bölge ile olan etkileşiminin kurulması,
- Planlanan sahil parkından liman alanına kadar uzanan dolgu alanında bir karma kullanım bölgesi oluşturulması. Bu bölgenin Akdeniz, Beyrut Limanı, Jounieh Şehri ve uzaklardaki tepelerle, dağlara bakan manzaraya egemen olmasının sağlanması ve bu üretimin, ticari, eğlence ve alışveriş olanakları ile etkileşiminin kurulması,
- Tarihi ticaret merkezi, Ayyas, Tawileh ve Al-Jamil bölgenin yeniden inşası,
- Konut bölgeleri olan Safi, Mar Marounve Zkak al Blat'ın korunmaları. Bu çevrelerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla açık alanların projeye katılması,
- Bir konut alanı olan Wadi Abou Jamil'in kendi doğal topografik (eğimli) özelliğini kullanarak, sahil şeridine kadar uzatılması. Bazı geleneksel Lübnan evlerinin yenilenmesi ve restore edilmesi ve bu çevrenin sahip olduğu Levanten yapının korunması.
- Denizin doldurulması ile elde edilen bölgenin sahil parkı olarak düzenlenmesi, çevresinde ise ulusal kütüphane ve sanat merkezleri gibi kültürel işlevlerin yer seçmesi. Bu bölgenin ve Beyrut Tarihi Merkez bölgesinin halka ve turistlere yönelik en önemli çekim alanlarından birisi olmasının sağlanması,
- Beyrut sahil bulvarının, ağaçlandırılarak dolgu alanı ile birleştirip sahile kadar uzatılması,
- Dolgu alanında; tarihi merkez ile ilintili, doğu-batı istikametinde bir aksın oluşturularak, denize ve dağlara egemen bir manzara yaratımı,
- Place de l'Etoile (Yıldız Meydanı), St.Georges Katedrali ve kazı alanından çıkartılacak olan arkeolojik buluntuların çağdaş bir ortamda sergilenmesi,
- Minet Al Hons bölgesindeki dönüşümün konut, otel ve işyerleri şeklinde olmasının sağlanması,

- Sahil şeridiyle Place des Martyrs (Şehitler Meydanı) arasında daha başarılı bir görsel ve şehirselle bağlantının kurulması,
- Ulaşım Sisteminin, Rehabilitasyonu ve Yeniden Organize Edilmesi,
- Beyrut tarihi kent merkezinde taşıt trafiğini en aza indirmek amacıyla servis yolları ve kilit noktalarda yer altı otoparklarının inşası,²⁰

Proje objektif bir şekilde; 15 yıllık iç savaş döneminde hasar görmüş veya tamamen yok edilmiş olan Beyrut'un geleneksel kent merkezinin yeniden inşası, ticari aktiviteyi bu bölgeye çekmek, Lübnan'ın kalbi olan başkent

²⁰ Tadmore, K. (2001) Beyrut Kalkınma Projesinde Öngörülen Program ve Aşamalar, Kentsel Tasarım: Kuramlar, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Programı,

*yeniden şekillenışı ve yerleşimi ile bölgede yarışan-meydan okuyan kent bağlamında yer edinmeyi hedeflemektedir.*²¹

Bu bağlamda bölge için oluşturulan dönüşüm projesi, Lübnan hükümetinin konuya bakış açısını sergileme açısından örnek teşkil etmektedir. Bunun başlıca nedeni olarak, projenin temelinde yer alan 1991 Master Plan, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Kimlik, Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme, Sosyal Denge Üretimi, Ekolojik Değer bütünlüğü ana ilkeleri prensipleri doğrultusunda belirlenen hedefler ve bu hedeflerin uygulama stratejileriyle Solidere'in; (Beyrut Tarihi Kent Merkezi ve Yakın Çevresi) yenilikçi, çok fonksiyonlu ve Ortadoğu'nun en iyi şehrini yaratacak bir dönüşüm uygulamayı amaçladığı görülmektedir.

4.4.2 Örgütlenme Modeli

Lübnan'ın başkenti olan Beyrut'un kalbi olarak tanımlanan, 191 hektarın üzerinde ve 4.69 milyon metrekare inşaat alanı dayana proje²² iki fazdan oluşmaktadır. 1994-2004 yıllarını kapsayan dönem, birinci faz olarak tanımlanırken, 2005-2020 dönemi ise ikinci fazı oluşturmaktadır. Her iki fazın uygulama süreçleri ise Lübnan hükümeti tarafından kurulan, yarı özel ve özerk bir kuruluş olan Solidere şirketi tarafından yürütülmektedir.

Solidere kamu ve özel sektör yatırımlı liderlik modeli ile, Lübnan hükümeti vasıtasıyla, özel sektör mandasında; gayri menkul değerlerini hisse dağıtımından önce kontrol eden, yeniden inşayı yürütmekle görevli ve gelişmiş altyapı yenilenmesini sağlamak için yaratılmış bir örnektir.

Bu yapılanma hükümetin ne planı organize etmiş olmasından dolayı; operasyonları elinde tutarak çıkar elde etme amaçlı, ne de yüksek maliyeti

²¹ Douaidy, M. (2003) Recontraction of Beirut City Center Solidere's Experience, Journalist Seminar in Amman

²² <http://www.solidere.com/solidere.html>, (2006), Solidere Annual Report, 2004

desteklemek için geliştirilmiş olduğu bir sistem değildir. Bu sadece Lübnan için ilk özelleştirme-özel yönetimli örnek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu ortaklığın ana noktası; hükümetin namına altyapı işlerini yürütme varoluş temeli doğrultusunda, eski mülkiyet sahipleri ile yeni yatırımcıları bir araya getirerek, deniz kıyısı bölgesinde geliştirecek olan yeni alanın değeri ile merkez bölgesinin yeniden yapılanmasını sağlamayı amaçlayan ve böylece hükümetin, ülkenin kalbi olan başkentin yeniden inşa sürecinde ekonomik yük altına girmemesi şeklindedir.

Bu uygulama sistemi; kompleks olan hak sahipliğini, mevcut sahipleri ve kiracıları (hak sahiplerini) dikkate alarak ve yeni fiili hissedar yaratımı vasıtasıyla çözen ilk deneyimdir. Her iki tarafı birbirine bağlayan bu yenilikçi yaklaşım belki de dünyada genel olarak uygulan (İkinci Dünya savaşı sonrası Avrupa'da savaş nedeni ile mülkleri zarar görmüş olan maliklerin zararlarını telafi etme süreci) yaklaşımlardan daha pratiktir.²³

Bu ana çerçevede kurulan proje örgütlenme modelinin uygulamaya geçirilebilmesi noktasında bazı problemlerde gündeme gelmişti. Bunlar ise;

- Mülkiyetin çok parçalı olması ve ayrıca boş alan, yıkık yapılar ve tarihi yapıların iç içe olması gibi sebeplerle proje alanında 40.000 kişilik bir mülkiyet temsilinin bulunması,
- Planın devlet eliyle geliştirilmesi neticesinde katılım sağlanamamış ve bu alanlardaki mülk sahipleri ve toplum kuruluşlarının projeye müdahil olma süreçleri eksik bırakılmıştır,
- Proje örgütlenme modeli çerçevesinde öngörülen finans çözümünün, yatırımcılar tarafından cazip karşılanıp karşılanmaması noktasında tereddüt olmuştur,

²³ Douaidy, M. (2003) Recontraction of Beirut City Center Solidere's Experience, Journalist Seminar in Amman

- İç savaş döneminde bölgede yer seçmiş olan mülteciler ve fakir halka gösterilecek sosyal çözüm,

yukarıda sayılan çekinceler ile başlayan projenin kamu-özel sektör iş birliğine dayanması ve konu hakkında Lübnan Meclisi tarafından oluşturulmuş bir yasal düzenleme varlığı ile büyük eleştiri ve mağduriyetlere sebep olmadan başlatılmıştır.

Bu bağlamda ilk önce mevcut mülkiyet haklılığı tespiti yapılarak bu alanların toplam varlığı Solidere şirketi tarafından 1,2 milyar Amerikan doları olarak tespit edilmiş ve bu değer A Gurubu hisse senedine çevrilmiştir.

Bölgede gerçekleştirilecek olan kentsel dönüşüm uygulaması ve yeni bölgenin imarı süreçleri için gerekli olan 650 milyon Amerikan Doları ise B Grubu hisse senedi karşılığı nakit olarak yeni yatırımcılardan temin edilmiştir.

Söz konusu alanda iç savaş döneminde yer seçmiş olan mülteci ve fakir halk için yasal bir hak sahipliliği olmamasına karşın, sosyal denge yaratımı ve uzlaşmacı politika anlayışı bağlamında, tespit edilen tazminatlar ödenerek işgal ettikleri alanların boşaltımı gerçekleştirilmiştir.

*Bu uygulamalar sayesinde tüm çalışmalar bölge ölçeğinde bir programlamayla ve bir elden yürütülmüş, kaynak kullanımı dengeli olmuş, bölge ölçeğinde gerek yeni yapılaşmada gerek tarihi çevre sıhhileştirme uygulamalarında birliktelik ve uyum sağlanmıştır.*²⁴

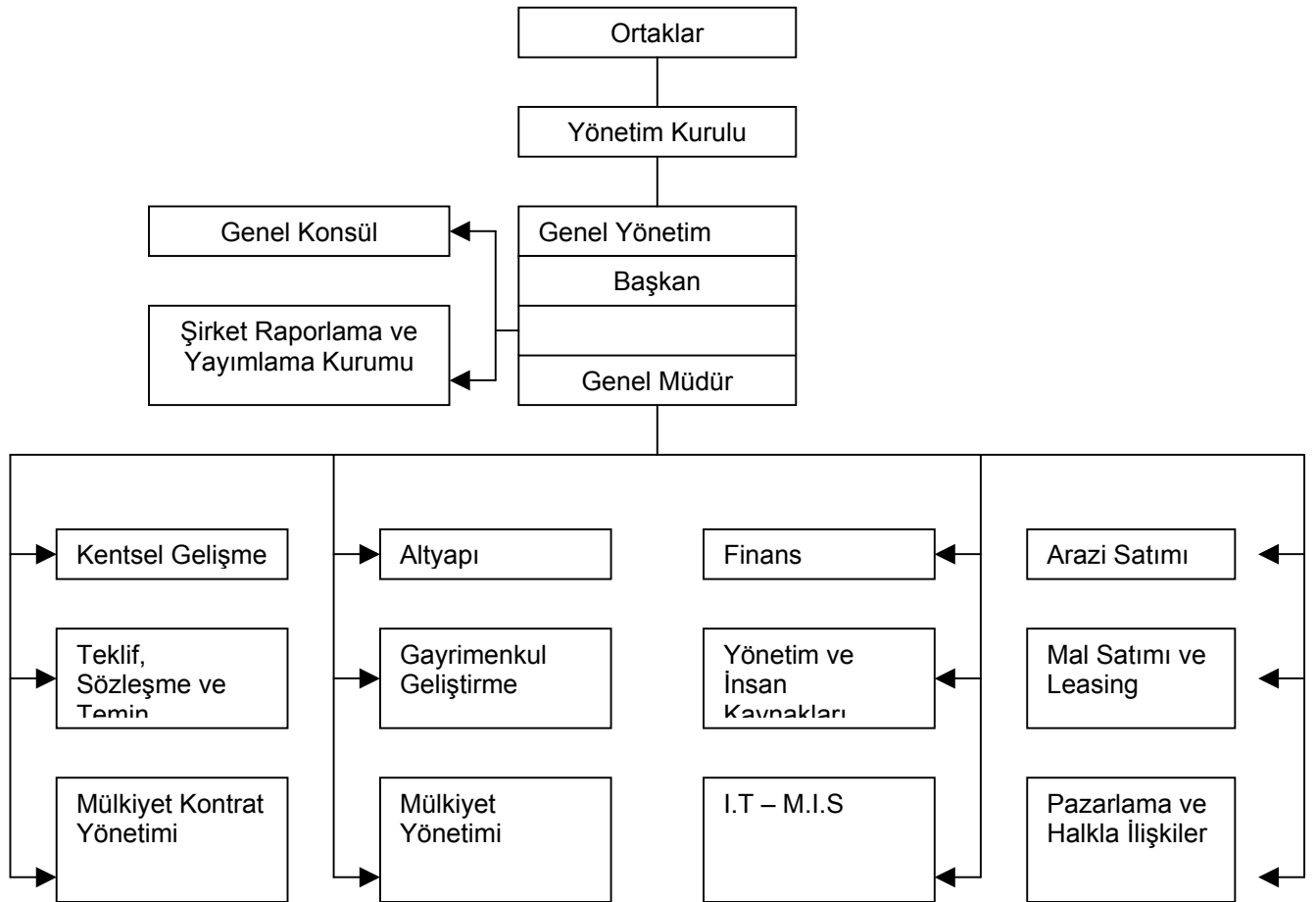
Sonuç olarak Lübnan-Beyrut-Solidere kentsel dönüşüm projesi iç savaş döneminde kimliğini kaybetmiş olan Beyrut Tarihi Kent Merkezinin yeniden yapılanma sürecinde dünyada uygulanan kentsel dönüşüm örgütlenme

²⁴ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s. 57

modellerinden farklı olarak yeni bir sistem geliştirmiş ve bu sistem vasıtası ile 2005 yılı itibari ile projenin birinci etabını tamamlamıştır.

Proje I.Etap uygulama süreci boyuca sistemde herhangi bir aksaklık meydana gelmemiş ve başarılı bir yönetimle II.Etap uygulama süreci başlatılmıştır. Tabi ki projenin başarılı olarak telakki edilmesinde, kamu-özel sektör işbirliği göz ardı edilmemelidir.

Ancak projenin ana çıkış noktasında bulunan 1991 tarihli Master Plan ve bu plan çerçevesinde hazırlanmış konsept proje; amaç, hedef ve stratejileri bağlamında, tezin de konusu olan, kentsel dönüşümün bütüncül yapısı, bileşenleri ve kimlik kavramına vurgu yaparak, projenin bu bakış açıları ile gelişmesi sağlanmış, kamu-özel sektör işbirliği ve yeni model öngörüsü de bu yaklaşımla örtüşünce başarılı bir kentsel dönüşüm uygulaması doğmuştur.

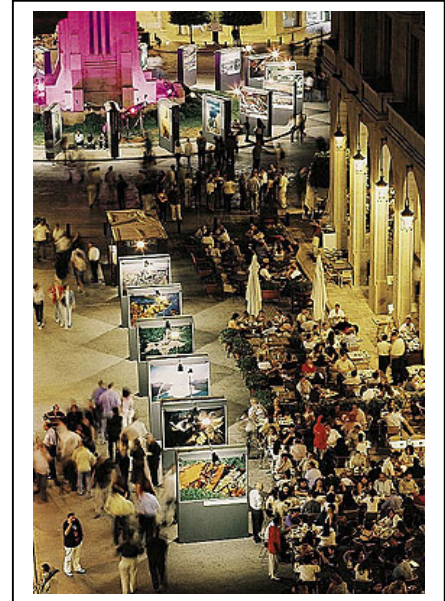
Şema 4.9 Solidere Şirketi Yönetim Örgütlenme Şeması

4.4.3 Solidere Kentsel Dönüşüm Projesinin Sosyo-Kültürel ve Fizik Mekan Açınımları

1991 tarihli Master Plan bağlamında oluşturulan Solidere kentsel dönüşüm proje konsepti, örgütlenme modeli ve uygulama stratejileri doğrultusunda; farklı uygulama alanlarında farklı yaklaşımlar geliştirilmiş ve belirlenen bu yaklaşımlar çerçevesinde Tarihi Çevre, Arkeolojik Alanlar, Hizmet Alanları, Konut Alanları, Ticaret Alanları ve Sosyo-Kültürel Alan Yaklaşımları oluşturulmuştur.

4.4.3.1. Tarihi Çevre

Beyrut tarihi kent merkezi dönüşüm projesinin ana çerçevesini tarihi alanlar ve bu alanlara karşı gösterilecek olan tutum belirlemektedir. Bu bağlamda tarihi M.Ö. 2800 yıllarına kadar uzanan alanda arkeolojik bulguların dışında fizik mekan olarak en belirgin dönem, Osmanlı ve Fransız Manda dönemi eserleri oluşturmaktadır.

Resim 4.5 Tarihi Kent Merkezi Fotoğrafları

Belirlenen programa göre tarihi çevre bir bütün olarak ele alınarak, sıhhileştirme ve restorasyon çalışmaları yapılacaktır.

Tarihi çevre içindeki vistaların devam ettirilmesine önem verilmiş, bunun için önemli vista noktaları çevresindeki yeni yapılaşmanın az katlı olması öngörülmüştür. Tarihi kışla binasının üzerinde bulunduğu yüksek terastan denize bakışta bir bozulma olmaması için de, yeni yapılarda çatıda kırmızı kiremit kullanılarak, geleneksel görüntünün sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Yapı restorasyonu uygulamalarında, statik sorunu olan yapılar için betonarme takviyesi gibi önlemler alınmakla birlikte, cephelerde taş temizleme ve doğrama yenileme düzeyinde müdahalelerde bulunulmuştur.

*Yapılarla birlikte yol döşemeleri de geleneksele uygun biçimde yenilenmiş ve sokak lambası gibi kent mobilyası öğeleri de tarih araştırması yapılarak eski örneklere dayanılarak yeniden üretilmiştir.*²⁵

4.4.3.2 Arkeolojik Alanlar

Beyrut'un yeniden imarı döneminde, arkeolojik alanın önemi üzerinde de durulmuş ve inşaat yapılacak alanlarda öncelikle arkeolojik bulgu araştırması yapılarak, bu araştırmanın neticesine göre yapı alanı koşulları tespiti yöntemi uygulanmıştır.

²⁵ Eres, Z.(2004) Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre, s.55

Resim 4.7 Arkeolojik Alanda Yapılan Kazılar Sonucu Ortaya Çıkarılan Roma Hamamları

Bu bakış açısı ile Solidere, Eski Eserler Genel İdaresi (Derection Generale de Antiquités) ve UNESCO ile antlaşma imzalayarak kazıların bu iki idare tarafından denetlenmesi ve yönlendirilmesine olanak tanımıştır.

Bu bağlamda arkeolojik çalışmaların kapsamı tarihi üç dönemi içermektedir. Bunlar; Finike, Roma-Bizans ve Memluk dönemleri olarak tespit edilmiştir. Bu çerçevede ortaya çıkarılan Roma banyosu (Roman Bath) açık alan sergisi – müzesi şeklinde düzenlenerek halkın ve turistlerin ilgisine açılmıştır.

Dönüşüm projesi bağlamında arkeolojik alanlar dönemleri itibari ile birbirleri arasında ilişkilendirilerek, halk ve turistler için, yaya rotaları tespit edilmiştir. Bu çalışmayla, kent merkezinin tarihi zenginliğini kendi-kendine sergilemesi amaçlanmaktadır.

4.4.3.3 Hizmet Alanları

Geleneksel tarihi merkezin yeniden ele alınması sürecinde, projenin finanse edilmesi bağlamında yeni oluşturulan sahil şeridindeki bölgesi çağdaş finans merkezleri, ulusal veya uluslar arası şirketler, gibi hizmet sunumu için ayrılmış ve bu merkez çağdaş altyapı hizmetleri ile donatılarak, havalimanı ve liman bağlantısı vurgulanmıştır.

Bu alanda ayrıca;

- *Denizcilik acenteleri, toptancılar ve ithalat ve ihracat şirketleri yer almakta bunlarda liman özelliği ile güçlendirilmektedir,*
- *Riad Al Solh caddesi üzerinde bulunan bankalar, iç savaş döneminde çok büyük hasar görmemiş olduklarından, sadece rehabilite edilerek işlev devamlılığı öngörülmüştür,*

- Ayrıca savaş öncesi dönemde olduğu gibi Beyrut Tarihi Merkezinde yer seçmiş olan küçük ölçekli şirketler bu bölgede kalmaya devam edecektir.²⁶

Resim 4.8 Liman Bölgesinde Yapılan ve Yapılacak Olan Hizmet Alanları

²⁶ Tadmore, K. (2004) Lübnan-Trablus Kentsel Sit Alanının Koruma Sorunsalı ve Koruma Planlaması İçin Yönlendirici Kavramsal Çerçeve, Doktora Tezi, MSÜ, İstanbul

4.4.3.4 Konut Alanları

*Geleneksel olarak Beyrut Tarihi Merkez Alanının önemli bir parçasını oluşturan konutlar, Merkezin dışındaki komşu konut alanlarıyla ilişkilendirilerek, konut alan bütünlüğü sağlanmış ve ayrıca iş saatleri dışında da yaşayan bir mekan elde edilmeye çalışılmıştır.*²⁷

Konut alanlarının diğer konut alanları ve ticari aktivitelerle birlikteliğinin sağlanmasında, çekici bir şehirselle çevre ve farklı gelir gruplarına hizmet edebilecek alan yaratımı yatmaktadır.

Resim 4.9 Proje Alanındaki Konut Bölçelerine Ait Siluet ve Skeçler

²⁷ Tadkori, K. (2004) Lübnan-Trablus Kentsel Sit Alanının Koruma Sorunsalı ve Koruma Planlaması İçin Yönlendirici Kavramsal Çerçeve, Doktora Tezi, MSÜ, İstanbul

4.4.3.5 Ticaret Alanları

Beyrut tarihi kent merkezinde yer seçmiş olan ve savaş döneminde bu alanı terk etmiş olan ticari işlevlerin, hazırlanan plan çerçevesinde; kent merkezine yeniden dönmesi öngörülmüştür.

Yaya yolu organizasyonu, altyapı sistemi, ve siluet itibari ile yeniden ele alınacak olan bölgede; parkende ticaret, küçük işyerleri, toptancılar, komisyoncular, taşıma ve turizm acantalarının yer seçmesi öngörülmüş olup ayrıca bu alanların çevresinde bulunacak olan konut, eğlence ve kültür fonksiyonları ile bölgenin canlı kalması sağlanacaktır.

Resim 4.10 Yenilenmiş Tarihi Kent Merkezinden Görünümler

Proje bütününde belirtilen prensiplerden en yoğun olarak üzerinde durulan olgu ise Kentsel Kimlik ve Mekansal Kimlik fenomenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda projenin Sosyo-Kültürel ve Fizik Mekan Açınımları olan; Tarihi Çevre, Arkeolojik Alanlar, Hizmet Alanları, Konut Alanları, Ticaret Alanları ve Sosyo-Kültürel Alanlarına da Kentsel Kimlik ve Mekansal Kimlik bütünlüğü çerçevesinde yaklaşmış ve bu değerler gözetilerek sonuç elde edilmeye çalışılmıştır.

DEĞERLENDİRME TABLOSU 4.1	SOLİDERE KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ
Örgütlenme Modeli	Özel Sektör ve Kamu Ortaklığı Yönetimli Liderlik
Kimlik Bileşeni	Proje Lübnan ülke bütününde Başkent Beyrut'un ve bu noktada da Tarihi Kent Merkezinin geçmiş ile olan bağını koparmada, yarışan kentler sistemi içerisinde, Beyrut'un varlığını simgelemek adına güçlü bir kimlik sunmayı hedeflemektedir. Buradaki kimlik vurgusu bütünsellik arz edecek bir şekilde, Tarih, Coğrafya, Ekoloji ve Ekonomik bileşenlerle bütünleşmektedir.
Finanssal (Ekonomik-Mali) Bileşen	Solidere kentsel dönüşüm projesi ile tarihi kent merkezi ve yeni liman bölgesi bir birine bağlanmış ve bu yeni bölgede güçlü bir finans özeği oluşturulmuştur. Hem bu bağlamda hem de örgütlenme modelinde bu sistemin kullanılması ile proje kendi kendini finanse ederek kamuya her hangi bir ek yük getirmemiştir. Bu bağlamda projenin mali yönünün güçlü olduğunu söylemek mümkündür.
Sosyal Bileşen	Mevcut hak sahipleri, savaş döneminde alanda yer seçmiş mülteci ve fakir halkın proje bütününde mağdur edilmemeleri, ayrıca proje bütününde geliştirilen sosyo-kültürel kullanımlar açısından sosyal yapı ve adalet sağlanmaya çalışılmıştır.
Ekolojik Bileşen	Sürdürülebilir kentsel dönüşüm ve yüksek kaliteye sahi kentsel çevre yaratımı kavramları ile yola çıkılan proje de doğal bileşenler ihmal edilmemiş olmasına karşın eleştirilere açık noktalar bulunmaktadır. Ancak proje bütününde kentsel dönüşümün ekolojik bileşeni üzerinde durularak bir değer yaratımı sağlanmaya çalışılmıştır.
Yenilikçi / Vizyonel Bileşen	Beyrut tarihi kent merkezi ve yakın çevresini konu alan proje örgütlenme modeli ve tarihi çevre ile liman bölgesinde yeni yaratılacak olan modern kentsel finans bölgesini birbirine bağlamayı öngörmesi bakımından tam anlamı ile Dünya örnekleri içerisinde yenilikçi bir yaklaşım olarak gösterilebilir. Ayrıca proje kaybedilen kimlik değerlerinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak ve değerlerin yeniden kazanımının kolay olmadığını göstermek adına dünya çapında örnek teşkil etmektedir.

4.5 Bölüm Sonucu

İlk yerleşim alanının liman bölgesi olması itibari ile Beyrut Milattan Önce 2300 yıllarına ve Kanenlere kadar uzanan bir tarihsel geçmişe sahiptir. Mısır Hititleri, Fenikeliler, Babil, Pers, Roma, Bizans, Emeviler, Abbasiler, Fatımiler, Selçuklular, Memlukulular ve Osmanlılar gibi birçok devlet ve medeniyet döneminde, yaşamını ve kendine has özelliklerini (kültür, gelenek vb) kaybetmemiş ancak sürdürerek/yaşayarak geliştirmiş bir kentsel alan, bir başkent konumundadır.

Tarihin her döneminde, jeo-stratejik konumu itibari ile, güçlü bir kimlik özelliği taşımış olan Beyrut kenti, 1975 ile 1990 yılları arasında içine girmiş olduğu sosyo-kültürel kriz nedeniyle, tarihin her döneminde sahip olduğu kimlik özelliğini kısmen yitirmiştir.

Bu bağlamda 1990 yılında iç savaşın bitmesini müteakip hem ülkenin yeniden yapılanma sürecinin başladığını göstermek için bir simge, hem de kaybedilen kimlik değerinin yeniden elde edilmesi açısından Beyrut Tarihi Kent Merkezinin yeniden yapılanmasını öngören bir kentsel dönüşüm projesine ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Bu doğrultuda kamu-özel sektör işbirliği ile kurulan Solidere şirketi vasıtasıyla 2 etaplı bir dönüşüm süreci başlatılmıştır.

Bu süreçte, ilginç nokta, kentsel dönüşüm örgütlenme modeli kapsamında, dünya uygulama örnekleri bakımından yeni bir yaklaşımın benimsenmesidir.

1991 tarihli Master plan öngörülleri ile hazırlanan Beyrut tarihi kent merkezi kentsel dönüşüm proje örgütlenme modelinin temelinde; kamu eli ile oluşturulmuş ancak tamamen özel şirket olarak çalışan SOLİDRE şirketi bulunmaktadır.

Bu şirket dönüşüm alanındaki mülkiyet ve hak sahipliğini tespit etmiş, daha sonrada sahil bölgesinde ve doldurularak elde edilen liman bölgesindeki kamu alanlarını bu mülkiyet ve hak sahiplilikleri ile eşleştirerek; %50 hak sahipliği, % 50 sermaye öngörüsü ile örgütlenme modelini kurmuştur.

Bu bağlamda geliştirilecek olan sahil ve liman bölgesinden elde edilecek kazançlar toplamı Beyrut Tarihi kent merkezinin dönüşümünü sağlayacak, bu bölgede restorasyon, iyileştirilme, yenileme, yeniden canlandırma, vb kentsel dönüşüm stratejileri uygulanarak tarihi kent merkezinin geleceğe aktarılması sağlanacaktır.

Yürütülen çalışma da kentsel dönüşüm uygulama stratejileri ve örgütlenme modeline ek olarak 1991 tarihli master plan ve kentsel dönüşüm proje konsepti ana hedefleri kapsamında; genelde Lübnan bütünü, özelde ise Beyrut kenti ve tarihi kent merkezi bağlamında belirlenmiş olan kimlik değeridir.

Burada tespit edilen kimliğin temelini; tarihsel geçmişin önemi ve bu tarihsel geçmiş ile şekillenen ülke ve kentin barındırmakta olduğu kültürel çeşitlilik, geride bırakılan yüzyılın ilk üç çeyreğinde dünya sistemi içerisindeki sahip olunan konum ve özellikler belirlemiştir.

Beyrut tarihi kent merkezi için hedeflenen kimliğin eksenini oluşturan bu bakış açıları ile sahip olunan bu özellikleri korumak, taşıyabilmek ve geleceğe aktarabilmekte hedef kimlik / “idealleştirme” olarak tespit edilmiştir.

Özetle savaş sonrası yeniden varolma cabası içerisinde girmiş olan Beyrut kentsel alanının, bu varolma çabasında birinci önceliği kentin yeniden imarına vermesiyle gündeme gelen kentsel dönüşüm kavramı ve diğer örneklerden farklı olarak ortaya konulan örgütlenme modeli, her ne kadar farklı bir strateji benimsemiş olsa da temel hedef; kaybedilmiş kent kimliği ve

imkanlarının yeniden kazanılması, sürdürülebilir bir kentsel mekan yaratımı, ve geleceğe aktarımdan oluşmaktadır.

Bu hedef çerçevesinde başlayan projenin birinci etabı 2005 yılı itibari ile tamamlanarak, ikinci etabın uygulama süreci başlatılmıştır.

Ancak unutulmamalıdır ki; savaş döneminde tarihi kent merkezinde yer seçmiş olan kiracı ve istilacılar proje kapsamında tazminat ödenerek alandan tahliye edilmiştir. Ayrıca hak sahiplerinden ekonomik yetersizliği olanların dönüşüm sonrası alanı terk etme zorunda kalma ihtimali gibi sebepler de gündemdedir.

Bu bağlamda proje ile hedeflenen sosyal denge üretimi konusunun yerini bulmayacağı hususunda endişeler bulunmakta buda “Soylulaştırma” kavramının gündeme gelebileceğini ortaya koymaktadır.

Projenin ikinci etabının uygulama sürecine girmiş olduğu bu dönemde sosyal denge üretimi konusunda ve mevcut sosyo-kültürel zenginliğin korunması açısından dönüşümün sosyal boyutu bir daha gözden geçirilmek zorundadır.

Netice olarak, birinci etabın bitimine kadar olan süreci kapsayan bu değerlendirme; projenin 1991 Master Plan, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Kimlik, Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme, Sosyal Denge Üretimi, Ekolojik Değer bütünlüğü ana ilkeleri prensipleri doğrultusunda belirlenen hedefler ve bu hedeflerin uygulama stratejilerine bağlı kaldığı ve bütünlük çerçevesinde çok fonksiyonlu ve Ortadoğu'nun en iyi şehrini yaratımı amacına doğru yaklaşıldığını göstermektedir.

the project

— BCD boundary	■ New development density Low / Medium / High	■ Green open space
- - Traditional BCD boundary (old seashore line)	■ Retained / Public & religious buildings	■ Special landscaping
□ Streets & sidewalks	■ Construction permitted below cornice level	■ Archeological sites
■ Underground parking	■ Major utilities	■ Pedestrian streets & links

Şema 4.12 Beyrut Tarihi Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm Master Plan

Resim 4.14 Projenin Son Durumunu Gösterir Hava Fotoğrafı

BÖLMÜM V: SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Sanayi devrimi ile başlayan, Dünya Savaşları ile devam eden sürecin dünya üzerindeki etkisine ve bu gün gelinen noktaya globalleşme ve mekan kavramları doğrultusunda bakıldığında; “Dünya Kenti” ve “Küresel Kent” kavramlarının ortaya çıktığı görülmektedir.

Bu tarifleri tanımlayan yenilikçi ve çok boyutlu küresel politikalar üretilmiş, ayrıca da “Sürdürülebilirlik” kavramı referans alınarak; “Glokal”, (global değerleri göz ardı etmeden yerel unsurları yüceltme/yükseltme) “Yerel” ve “Yerel Kimlik” kavramları kapsamında, ortaya konulan yeni açınımların tarif edildiği bir dönem başlamıştır.

Bu doğrultuda globalleşmenin ana yapılanması, sadece ekonomik birlik, yani tek pazar ekonomisi olmaktan ziyade, kentsel sistem bağlamında da mekan karakteristiğini dikkate almayan, insan olgusunu tek tipleşmeye götüren, sosyal yapıları göz ardı eden, kültürün varlığını tehdit eden bir anlayışı içerir hale gelmesidir. Daha net bir ifadeyle, birbirine benzetilen kültürel ve toplumsal yapılara, doğal, tarihsel, kültürel ve kimlikten yoksun bırakılmış kentsel şekillenmeler ile yine birbirine benzetilmiş, sadece ekonomik bileşenler dikkate alınarak üretilen kentsel mekan sunumu yönlendirmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bunlara tepkisel bir tavır olarak gündeme gelen “Glokalizasyon” kavramı doğrultusunda, dünya sistemi içinde tüm yeni açınımlarla birlikte, yerel özellikleri de barındıran toplumsal, kültürel, mekansal varoluşu şekillendiren bir alternatif süreç başlamıştır.

Bu sürecin tanımlamış olduğu yerellik kavramı doğrultusunda pazarlanan kent mekanları, kültürleri ve toplumsal şekillenmeleri, global sistemin sunmuş olduğu tek tipleşmeye nazaran daha fazla kabullenilmiş ve her bir toplumsal

yapının kendine özgü özellikleri, her bakımdan olduğu gibi, kentsel alan kullanımı ve üretimi bakımından da rağbet görür olmuştur.

Globalleşme kavramından doğmuş olan glokalleşme olgusunun içeriği farklılıkların potansiyel olarak değerlendirilmesi, bu farklılıkların korunması, dünya sisteminin ancak bu kültürel zenginlikler ile gelişip kendini yenileyebileceği sonucunu içermektedir.

Bu içerik bize üzeri örtülü bir kimlik tarifi yapmaktadır. Çünkü kimlik bir nesne veya objeyi diğerlerinden ayıran temel özelliklerin tarif edilmesi ile oluşan sınıflandırma/tanımlamadır. Bu bağlamda global sistem kimliklerin korunması ve sürdürülmesini sekteye uğratarak, global sistem bu kimlik yapısını gün yüzüne çıkarmakta, hatta bunun bir değer olduğu temel kabulüyle bu değer ile varolma gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda globalleşme kavramının ortaya koyduğu sosyo-ekonomik, kültürel ve fizik-mekan benzerliklerini yönlendiriyor olmasına karşın, tepkiselliğin ve karşı bakış açısının varlığı ve dinamizmi de ortadadır. Bu noktada hazırlanan bu tez çalışmasında da tanımlanmış olan “Kentsel Kimlik-Kentsel Dönüşüm” olgularını, kentsel mekan üretiminde belirleyici ve son derece önemli bir araç olarak yorumlamak gerekmektedir.

Özellikle son iki yüz yıldır organize bir şekilde kentsel mekanın şekillenmesinde etken olan planlama ve mimarlık disiplinleri, içerisinde bulunduğumuz bu dönemde Kentsel Dönüşüm kavramı üzerinde durmakta, tartışmaktadır. Ayrıca her gün yenilenen içeriği bakımından da diğer disiplinlerin ilgisini ve gündemini oluşturur hale gelmiştir.

Sanayi devrimi ile başlayan, Dünya Savaşları ile devam eden ve 1980’li yıllara kadar yaşanan süreçte kentsel dönüşüm olgusu; meydana gelen hızlı kentleşme, kent mekansal yapısında değişim, savaş sebebi ile yaşanan

yıkımlar, kentsel alanlarda nüfus yoğunlaşması gibi faktörlerin kentsel çevrede yarattığı fiziksel köhneleşmenin yeniden ele alınması olarak yorumlanırken, 1980'li yıllardan sonra; fiziksel, ekonomik, sosyal, teknolojik ve bilgi ilişkiler bütünlüğünün sorgulandığı ve bu sorgu çerçevesinde dönüşümün ele alınmasını zorunlu kılan bir kavramsal yapı içerisine oturduğu bilinmektedir.

Günümüzde kentsel alanların yeniden ele alınma süreçlerinde, bir çok uygulama aracının üst başlığında bulunan kentsel dönüşüm, 1980'den önceki süreçte kazanılan deneyimlerden de anlaşılacağı üzere, kentsel mekanların sadece fiziksel yapı bağlamında ele alınan bir düzenleme süreci olmadığını deneyimlerle göz önüne koymuştur

Tüm bu açınımları tek bir kelime ile tanımlamak gerekirse 1980 öncesi dönemde kentsel alanların değişim/dönüşüm süreci tekil ve ulusal ölçekteki faktörlere bağımlı iken 1980 sonrası dönemde **global sistemin** çoğul etkenleri devreye girmiştir.

Günün değişen koşullarının tanımlamış olduğu yeni bakış açısı (globalleşme) aynı zamanda politika ve toplumsal merkezli yapılanmalarda da yeni arayışlar ve şekillenmeleri beraberinde getirmiş, bu değişimlerin planlamaya yansımaları ise; katılım, şeffaflık, çok aktörlü olma, yönetim, sürdürülebilirlik kavramlarının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Böylece planlama sistemi içerisinde kentsel dönüşüm çok boyutlu, birden fazla aktörlü, yönetilmesi gereken bir organizasyonu ve planlama konseptini tanımlar olmuştur.

Bu bağlamda bir kaçınılmazlık olarak karşımıza çıkan, yönetilebilirliği olan, kentsel dönüşümün sürecinin başarıya ulaşabilmesi; dönüşümün fizik-mekan çerçevesinde tanımlanan içeriğinin yanı sıra, sürdürülebilirlik, toplumsal katılım, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ile bir bütün olarak ele alınması sonucuna bağlıdır. Ancak bu bütünsel bakış açısı da bir kentsel dönüşüm

projesini başarıya ulaştırmakta çoğu zaman yeterli olmamakta, çünkü bu bütünsel bakış açısını taklit ile oluşturulan projelerin birbirleriyle çok noktada benzer sonuçlar doğurduğu ve kimliksizleşme sonucuna yol açtığı görülmektedir.

Burada bu benzerliklerin ortadan kaldırılması ve özgün bir sonucun elde edilebilmesi açısından, yukarıda belirtilen bütünsel bakış açısına ilave edilecek bir başka konu ise; kentsel dönüşüm bileşenleri ve global sisteme tepki olarak ortaya çıkmış global sistem bağlamında, uzun soluklu bir sürecin sonucunda ortaya çıkmış olan kentsel kültür - kentsel kimlik ilişkisidir. Ancak bu bağdaştırma sonucunda ortaya koyulacak olan kentsel dönüşüm projeleri özgün ve toplumsal mutabakatın sağlandığı bir kentsel dönüşümü ortaya koyabilir ve başarıya ulaşabilir.

Burada vurgulanması gereken nokta ise global sistem ana çerçevesinde gerçekleşen bu süreçte, aynılığın kırılması, kimlik ve kültür değerlerinin korunması noktasında; doğal yapı, tarihsel gelişim, kimlik ve kültürel farklılaşmanın önemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değişim geçiren her noktanın global sistem içerisinde birbirine benzeyen mekanlar üretmesinin önüne geçilmesi o mekanın doğal özellikleri ile başlayan, tarihsel süreç içerisinde biriktirdikleri ile şekillenen, kendine ait bir kimlik ve kültürel yapılanmanın sonucunda ortaya koyduklarıdır.

Bu ana çerçeve şekillenmesi ile kentsel dönüşüm olgusunu ele almak zorundadır. Bu ele alınış sürecinde yeniden üretilen kentsel alanların özgün olmaları;

- Doğal özelliklerinin önemsenip-önemsenmediği,
- Tarihsel süreç içerisindeki konumu ve algılanması,

- Diğer kentsel alanlardan kimlik ve kültür olgusu bağlamında ayrılıp-ayrılmadığı,
- Ortaya çıkan dönüştürülmüş alanın, kentsel dönüşüm bileşenlerini (Kimlik, Finanssal, Sosyal, Yenilikçi / Vizyonel, Ekolojik Bileşen vb.) içerip-içermediğini,

sonuç olarak da kentsel dönüşüm sürecinin yönetilip-yönetilemediği ile belirlenecektir.

Uygulamaya yönelik kentsel dönüşüm süreçlerinin başarıya ulaşabilmesi noktasında yukarıda belirtilen açınımlardan da anlaşılacağı üzere kimlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Kimlik ana ekseninde, kentsel dönüşüm diğer bileşenlerinin de göz ardı edilmediği bir yönetişimin kurulmasıyla, kentsel bütünde veya parçasında uygulanan dönüşümün sağlıklı sonuçlar ortaya koyduğu açıktır.

Bu bağlamda kimlik siyaseti çerçevesinde bir kentsel alana yaklaşıırken kentsel kimliği belirleyen öğelerden olan;

- Fiziksel Kimlik
- Tarihsel Kimlik
- Sosyo-Kültürel Kimlik
- Ekonomik Kimlik
- İşlevsel Kimlik

kavramlarının projeyi yönlendirmesi ve bu yönlendirme ile kurulacak olan dönüşüm sisteminde, kentsel dönüşümün bileşenleri olan;

- Kimlik Bileşeni
- Finanssal Bileşen
- Sosyal Bileşen
- Yenilikçi/Vizyonel Bileşen

- Ekolojik Bileşen

bütünlüğüne vurgu yapılmak zorundadır.

Ancak bu şekillenme ile kentsel dönüşüm ve kent kimliği arasındaki temel bağ; mevcut yerleşik kültürün analizi sonucunda, bu kültürün korunarak geliştirilmesi ve bu değerleri reaksiyona sokacak katalizörlerin kullanılması ile canlandırma, yaşam sürecine boyut katma ve sürekliliğini sağlayarak söz konusu kent mekanlarının re-organizasyonu olarak açıklanabilir.

Bu noktada tezin konusu itibari ile Lübnan-Beyrut-Tarihi Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm Projesi (SOLIDERE) uygulama örnek alanı olarak seçilmiş ve yukarıda içeriği tanımlanan Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Kimlik bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında, dördüncü bölümünde, detayları ile (Master Plan, Dönüşüm Projesi, Konsepti, Örgütlenme Modeli ve Fizik Mekan Açınımları) ele alınan projenin 2005 yılı itibari ile birinci etabı tamamlanmıştır.

Beyrut tarihi Kent Merkezi Kentsel Dönüşüm projesi birin etap hakkında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse;

İlk yerleşim alanının liman bölgesi olması itibari ile Beyrut Milattan Önce 2300 yıllarına ve Kanenlere kadar uzanan bir tarihsel geçmişe sahiptir. Mısır Hititleri, Fenikeliler, Babil, Pers, Roma, Bizans, Emeviler, Abbasiler, Fatımiler, Selçuklular, Memlukulular ve Osmanlılar gibi birçok devlet ve medeniyet döneminde, yaşamını ve kendine has özelliklerini (kültür, gelenek vb) kaybetmemiş ancak sürdürerek/yaşayarak geliştirmiş bir kentsel alan, bir başkent konumundadır.

Tarihin her döneminde, jeo-stratejik konumu itibari ile, güçlü bir kimlik özelliği taşımış olan Beyrut kenti, 1975 ile 1990 yılları arasında içine girmiş olduğu

sosyo-kültürel kriz nedeniyle, tarihin her döneminde sahip olduğu kimlik özelliğini kısmen yitirmiştir.

Bu bağlamda 1990 yılında iç savaşın bitmesini müteakip hem ülkenin yeniden yapılanma sürecinin başladığını göstermek için bir simge, hem de kaybedilen kimlik değerinin yeniden elde edilmesi açısından Beyrut Tarihi Kent Merkezinin yeniden yapılanmasını öngören bir kentsel dönüşüm projesine ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Bu doğrultuda kamu-özel sektör işbirliği ile kurulan Solidere şirketi vasıtasıyla 2 etaplı bir dönüşüm süreci başlatılmıştır.

Bu süreçte, ilginç nokta, kentsel dönüşüm örgütlenme modeli kapsamında, dünya uygulama örnekleri bakımından yeni bir yaklaşımın benimsemesidir.

1991 tarihli Master plan öngörülerini ile hazırlanan Beyrut tarihi kent merkezi kentsel dönüşüm proje örgütlenme modelinin temelinde; kamu eli ile oluşturulmuş ancak tamamen özel şirket olarak çalışan SOLİDRE şirketi bulunmaktadır.

Bu şirket dönüşüm alanındaki mülkiyet ve hak sahipliğini tespit etmiş, daha sonrada sahil bölgesinde ve doldurularak elde edilen liman bölgesindeki kamu alanlarını bu mülkiyet ve hak sahiplikleri ile eşleştirerek; %50 hak sahipliği, % 50 sermaye öngörüsü ile örgütlenme modelini kurmuştur.

Bu bağlamda geliştirilecek olan sahil ve liman bölgesinden elde edilecek kazançlar toplamı Beyrut Tarihi kent merkezinin dönüşümünü sağlayacak, bu bölgede restorasyon, iyileştirilme, yenileme, yeniden canlandırma, vb kentsel dönüşüm stratejileri uygulanarak tarihi kent merkezinin geleceğe aktarılması sağlanacaktır.

Yürütülen çalışma da kentsel dönüşüm uygulama stratejileri ve örgütlenme modeline ek olarak 1991 tarihli master plan ve kentsel dönüşüm proje konsepti ana hedefleri kapsamında; genelde Lübnan bütünü, özelde ise Beyrut kenti ve tarihi kent merkezi bağlamında belirlenmiş olan kimlik değeridir.

Burada tespit edilen kimliğin temelini; tarihsel geçmişin önemi ve bu tarihsel geçmiş ile şekillenen ülke ve kentin barındırmakta olduğu kültürel çeşitlilik, geride bırakılan yüzyılın ilk üç çeyreğinde dünya sistemi içerisindeki sahip olunan konum ve özellikler belirlemiştir.

Beyrut tarihi kent merkezi için hedeflenen kimliğin eksenini oluşturan bu bakış açıları ile sahip olunan bu özellikleri korumak, taşıyabilmek ve geleceğe aktarabilmekte hedef kimlik / “idealleştirme” olarak tespit edilmiştir.

Özetle savaş sonrası yeniden varolma cabası içerisinde girmiş olan Beyrut kentsel alanının, bu varolma çabasında birinci önceliği kentin yeniden imarına vermesiyle gündeme gelen kentsel dönüşüm kavramı ve diğer örneklerden farklı olarak ortaya konulan örgütlenme modeli, her ne kadar farklı bir strateji benimsemiş olsa da temel hedef; kaybedilmiş kent kimliği ve imkanlarının yeniden kazanılması, sürdürülebilir bir kentsel mekan yaratımı, ve geleceğe aktarımdan oluşmaktadır.

Bu hedef çerçevesinde başlayan projenin birinci etabı 2005 yılı itibari ile tamamlanarak, ikinci etabın uygulama süreci başlatılmıştır.

Ancak unutulmamalıdır ki; savaş döneminde tarihi kent merkezinde yer seçmiş olan kiracı ve istilacılar proje kapsamında tazminat ödenerek alandan tahliye edilmiştir. Ayrıca hak sahiplerinden ekonomik yetersizliği olanların dönüşüm sonrası alanı terk etme zorunda kalma ihtimali gibi sebepler de gündemdedir.

Bu bağlamda proje ile hedeflenen sosyal denge üretimi konusunun yerini bulmayacağı hususunda endişeler bulunmakta buda “Soylulaştırma” kavramının gündeme gelebileceğini ortaya koymaktadır.

Projenin ikinci etabının uygulama sürecine girmiş olduğu bu dönemde sosyal denge üretimi konusunda ve mevcut sosyo-kültürel zenginliğin korunması açısından dönüşümün sosyal boyutu bir daha gözden geçirilmek zorundadır.

Netice olarak, birinci etabın bitimine kadar olan süreci kapsayan bu değerlendirme; projenin 1991 Master Plan, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Kimlik, Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme, Sosyal Denge Üretimi, Ekolojik Değer bütünlüğü ana ilkeleri prensipleri doğrultusunda belirlenen hedefler ve bu hedeflerin uygulama stratejilerine bağlı kaldığı ve bütünlük çerçevesinde çok fonksiyonlu ve Ortadoğu'nun en iyi şehrini yaratımı amacına doğru yaklaşıldığını göstermektedir.

Bu değerlendirme sonucunda birinci, ikinci ve üçüncü bölümde ele alınan Kentsel Dönüşüm, Kentsel Kimlik ve Kentsel Dönüşümün Bileşenleri doğrultusunda;

Unutulmamalıdır ki günümüzde artık kentler birbirleri ile yarışmakta ve yarışmanın getirisi olarak da kendilerini pazarlamaktadırlar. Bu da tercih edilme için daha nitelikli kentler ortaya çıkarma telaşını yaratmıştır. Bu bağlamda kentler de kişiliklerine kavuşturulmaları için kimliklerini oluşturma ya da ortaya çıkarma telaşıyla, farklılaşma veya özgün niteliğine kavuşma çabası içine girmişlerdir. Bu çabanın reel sonuçlar doğurabilmesi için dönüşüm çalışmalarının kimlik tabanlı yürütülmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Sonuç olarak; kentsel dönüşüm sürecinde kırılma noktası olarak ortaya konulan 1980 dönemi öncesi dönüşüm algısında yapılan hatanın tekrarlanmaması gerekliliğidir. Nasıl 1980 öncesi dönemde kentsel dönüşüm

mekansal bazlı yönetilmiş ve bunun istenmeyen sonuçları ile karşılaşmış ise, 1980 sonrası kavramsal olarak içeriği zenginleştirilen kentsel dönüşümün de bu zengin içeriği ile yönetilmesi gerekliliğidir. Kapsamı doğrultusunda, içerdiği bileşenlerden bir tanesi üzerine kurulan kentsel dönüşüm uygulamalarının 1980 öncesi mekansal ana temele kurulan uygulamalardan bir farkı olmayacaktır.

Bu bağlamda kentsel dönüşüm koordine edilmiş eylemler bütünü olarak algılanmalı ve kimlik kavramı göz ardı edilmeden kentsel dönüşüm tüm bileşenlerinin dikkate alındığı bir yönetim uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

Alp, İ. (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

Aysu, M.E. (1977), Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerine Bir Deneme, İDMM, Akademi Baskı Atölyesi, İstanbul

Beyhum, N. (1991), The Crisis of Urban Culture: The Three Reconstruction Plans for Beirut, Amerivan University of Beirut, <http://www.lcps-lebanon.org/pub/breview/br4/beyhumpt1.html>

Birlik, S. (2004), Kimlik-Değişim-Tasarım: Trabzon Örneği, 15.Uluslar arası Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M.S.Ü., İstanbul

Birsel, S. / Polat, E. / Yılmaz, N. (2003), Değişim-Dönüşüm Sürecinde “Kimlik Arayışları” ve “Kentsel Yenileşme” Kavramı TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Y.T.Ü., İstanbul

Chamoun, R. (2004), Confusing Political, Social and Cultural Urban Changes in Beirut, Lebanese American University, Urban Planing Indtute, Beirut

Cömertler, S. (2003), Kentsel Dönüşümde Bir Araç Olarak Kullanılan Kentsel Tasarım Yarışmaları Üzerine Bir Tartışma, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Y.T.Ü., İstanbul

Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S.Ü, İstanbul

Derman, B. (2002), Kentin Yeniden Yapılanması: Berlin Potsdam Meydanı, Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası, Ağustos, Say 306

Douaidy, M. (2003), Recontraction of Beirut City Center Solidere's Experience, Journalist Seminar in Amman

Epöztürk, L. (2004), Pearl Nehri Kentsel Tasarım Projesi Sunumu, Kentsel Tasarım Yöntem Teknikleri Dersi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul

Erden Erbey, D. (2004), Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri-Eyüp Rehabilitasyon Projeleri, Planlama Dergisi, Sayı 30, s.79-89

Erden, D. (2003), Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, MSÜ, Doktora Tezi, İstanbul

Eres, Z. (2004), Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler / Yaşanılır İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul

Ergun, N. (2005), Şehir Yenileme Ders Notları 2004-2005 Bahar Yarıyılı, İTÜ, İstanbul

Ersoy, M. (2004), Paris La Défense Örneği Sunumu, Kentsel Tasarım Yöntem Teknikleri Dersi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul

Eş, M. (2002), Bilgi Toplumu Sürecinde Kentsel Dönüşüm:İstanbul Örneği, www.bilgiyonetimi.org.

Garcia, B. (2005) Deconstructing the City of Culture: The Long-term Cultural Legacies of Glasgow 1990, Journal of Urban Design, Vol.42 No.5/6, s.841-868

Gelişmekte Olan Ülkelerde Planlama, (2004), La Défense-Paris-Kentsel Yenileme Projesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Lisans Programı, İstanbul

Gospundi, A. (2004), Urban Morphology and Place Identity in European Cities: Built Heritage and Innovative Design, Journal of Urban Design, Vol.9 No.2, s.225-248

Gültekin, N./Görer, N./Gültekin, T. (1993), Kent Kimliği, Koruma Planları, Kentsel Tasarım ve Postmodernizm Üzerine, II.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyum Kitabı, M.S.Ü., İstanbul

Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S.Ü., İstanbul

Güvenç, B. (1991) Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi, Sayı 1

<http://www.bilgilik.com>, (2006), Kimlik Tanımı

<http://www.insanbilimleri.com>, (2006), Kültürel ve Milli Kimlik

<http://www.solidere.com/solidere.html>

İslam, T. (2003), Galata'da Soylulaştırma: Soylulaştırıcıların Demografik ve Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Çalışma TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Y.T.Ü., İstanbul

Karaarslan, Ş. (2000), Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezinde Yenileme ve Canlandırma Sürecinde Yetkiler-Tasarım İlkeleri, Mimarlık Dekorasyon Dergisi,Sayı 57

Karaman, A. (2002), Kentsel Gelişmede Vizyon Oluşturmada Kentsel Tasarımın Rolü, Uluslararası Kentsel Tasarım Zirvesi, Bir Disiplin ve Meslek Olarak Kentsel Tasarımın Yeni Konumu ve İçeriği, MSÜ, İstanbul

Kayalar, J. (2004), Berlin-Potsdamer Meydanı Sunumu, Kentsel Tasarım Yöntem Teknikleri Dersi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul

Kayalar, J. (2004), Paris La Défense Sunumu, Kentsel Tasarım Kuram ve İlkeler Dersi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul

Kayalar, J. (2006), Kent ve Meydan Olgusu-Yeniden Canlandırma Sürecinde Karşılaştırmalı Bir İrdeleme (Trafalgar Meydanı ve Eminönü Meydanı), Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

Kayasu, S./Yaşar, SS. (2003), Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme: Kavramlar, Gözlemler, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Y.T.Ü., İstanbul

Keskin D./Sürat Ö./Yıldırım Ö. (2003), Londra'nın Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Deneyimlerinden, Türkiye ve İstanbul Özelinde Yenileşme

Çalışmalarında Nasıl Faydalanılabilir, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Y.T.Ü., İstanbul

Kiper, P. (2004), Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri, Planlama Dergisi, Sayı 30, s.14-18

Konuk, G. (2003), Kentlerimizi Yeniden Biçimlendirmede Bir Kentsel Tasarım Aracı Olarak Kentsel Yenileşme, Uluslar arası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu MSÜ, İstanbul

Konuk, G. (2003), Kentsel Tasarımda Yeni bir Söylem; Planlama Süreci İçinde Kentsel Tasarım ve Tasarım Kontrolleri, MSÜ Yüksek Lisans Ders Notları, İstanbul

Lynch, K. (1960) The Image Of The City, The M.I.T. Pres, Cambridge, Massachusetts

Merey Enlil, Z. (2000), Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma; Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Dokunun Yeniden Ele Geçirilmesi, Domus Dergisi, Sayı 8, s.46-49

Miles, M. (2005) Interruptions: Testing the Rhetoric of Culturally Led Urban Development, Journal of Urban Design, Vol.42 No.5/6, s.889-911

Miles, S./Paddison, R. (2005), Introduction: The Rise and Rice of Culture-led Urban Regeneration, Journal of Urban Design, Vol.42 No.5/6, s.833-839

Morley, D./Robins, K. (1997), Kimlik Mekanları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Nalkaya, S. (2006), Kentsel Dönüşüm ve Kent Kimliği, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, Yapı Dergisi, Sayı 292, s.39-43

Özbek Sönmez, İ. (2005/1), Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Aktörler - Beklentiler - Riskler, Egemimarlık Dergisi, Sayı 53, s.16-21

Özdemir Dağıstan, M.Z., (Çeviri, 2004), Yeni Atina Bildirgesi (Şartı), Planlama Dergisi, 2004/4, Sayı 30, s.67-78

Özden, K. (2002), Türkiye Cumhuriyeti'nde Kimlik Politikası, Yönetişim, Vol. 1

Özden, P. (2004), Sağlıksız Yapı Stoğunun İyileştirilmesi Sürecinde Kentsel Tasarım: Malzeme, Estetik, Görsellik Öğelerinin Kullanımı, SPO Mart Bülteni

Özden, P. (Ekim 2000, Mart 2001), Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği, İ.Ü.S.B.F. Dergisi, Sayı 23, İstanbul

Özdeş, G. (1985). Şehircilik, Şehir-Şehirlerin Fonksiyon Bölgeleri, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul

Polat, S.(2003), Kentsel Dönüşüm İçin Kaynak Yaratıcı Sürdürülebilir Bir Planlama Çerçevesi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Y.T.Ü., İstanbul

Roberts, P. (2000), The Evulation, Defination and Purpuse of Urban Regeneration, Urban Regeneration A Handbook, British Urban Regeneration Association, London

Sasaki, Interdisciplinary Design, (2002), Pearl River Urban Design, Guangzhou, China, Tasarım Dergisi, Sayı 125, s.107-111

Sayan, M.S. / Çavdar, Ü. (2003), Tarihi Kent Dokularında Dönüşüm ve Süreklilik: Antalya Kaleiçi Örneği, Uluslararası 14.Kentsel tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, MSÜ, İstanbul

Stein, N. (2003), Urban Design Between Theory And Practice, Paper for the AESOP-ACSP Third Joint Conference, Leuven, Belgium

Suher, H. (1995), Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, s.3-12, İstanbul

Şahin, S.Z. (2003), İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Y.T.Ü., İstanbul

Tadmori, K. (2001) Beyrut Kalkınma Projesinde Öngörülen Program ve Aşamalar, Kentsel Tasarım: Kuramlar, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Programı, Doktora Yeterlilik Çalışması, İstanbul

Tadmori, K. (2001) Savaş Sonrası Kimlik Arayışı Beyrut Şehir Merkezi'nin Projesine Bakış, Kentsel Korumada Temel Yaklaşımlar, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Programı, Doktora Yeterlilik Çalışması, İstanbul

Tadmori, K. (2004) Lübnan-Trablus Kentsel Sit Alanının Koruma Sorunsalı ve Koruma Planlaması İçin Yönlendirici Kavramsal Çerçeve, Doktora Tezi, MSÜ, İstanbul

Tekeli, İ. (1991) Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul

TUNÇER, M, Kentlerimizi Çağdaş Altyapı Ve Görünüme Kavuşturmak Hedefinde Planlama, Kent Tasarımı ve Plancının Rolü, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Y.T.Ü., İstanbul

Ulushan, N. (2004), Çağdaş Kentsel Tasarım Paradigmaları, Yeni Kavramlar ve Kentteki Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul

Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu İstanbul 2004, Bildiri Özetleri Kitapçığı, Küçükçekmece Belediyesi Atölye Çalışması, İstanbul

Ünvedi, Z. (2003), Türkiye’de 1980 Sonrası Kentsel Dönüşümün Toplumsal ve Mekansal Dinamikleri, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul

Yücesoy, E.Ü. (1999), Kentsel Tasarımda “Mekansal Kimlik” Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme: Mekansal Kimliği Okumak, 1.Uluslararası Kentsel Tasarım Kongresi, M.S.Ü, İstanbul

Wansborough, M./Mageen, A. (2000), The Role of Urban Design in Cultural Regeneration, Journal of Urban Design, Vol.5 No.2, s.181-197

ÖZ GEÇMİŞ
Mustafa Sami DEMIRSOY

KİŞİSEL BİLGİLER :

Doğum Tarihi: 25.08.1979
Doğum yeri: Sandıklı/AFYON
Milliyeti: T.C
Medeni Hali: Bekar

ADRES: Yıldız Mahallesi Çitlembik Sokak Keten-Eray Apartmanı 27/A D.1 Beşiktaş
Tel: 0 212 234 50 73 (289) / 0 212 245 99 00 (1136)
E-mail: xdemirsoy@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ :

2003 - 2006 Kentsel Tasarım , Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
1997 - 2001 Şehir ve Bölge Planlama, Mimarlık Fakültesi, Yıldız Teknik Üniversitesi; İstanbul; Türkiye
1992 - 1995 Yavuz Selim Lisesi; Ankara; Türkiye

DİL KABİLİYETİ:

Akıcı İngilizce, Türkçe (Doğal).

BİLGİSAYAR KABİLİYETİ:

Windows 2000/XP, Microsoft Word & Excel, Powerpoint, Autocad, Netcad, Microstation, Photoshop

İŞ DENEĞİMLERİ :

2005- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi, Kentsel Tasarım Departmanı, İstanbul, Türkiye
2002 - İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Su ve Kanalizasyon İdaresi, Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı, Havza Koruma Müdürlüğü, İstanbul, Türkiye
2004 - 2005 Dil Eğitimi, Callan School of English, Londra, İngiltere
2004 Workshop, Kentsel Tasarım , Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
" Galata, İstanbul "

2003 Seminer Sunumu, İstanbul Su Toplam Havzalarında Yaşanan Problemler,
2004 ITU(İstanbul Teknik Üniversitesi)
2002 Kentsel Tasarım Yarışması, Ankara, Türkiye
" Kuşulu Park "

Temmuz - 2000 Staj; İzmir; Türkiye
Şehir Planlama Pratiği

Eylül - 1999 Staj, Şehir Planlama Bölümü, Yıldız Teknik Üniversitesi; İstanbul; Türkiye
Sayısal Ortamda Planlama-Tasarım

Ağustos - 1998 Staj, Şehir Planlama Bölümü, Yıldız Teknik Üniversitesi; İstanbul; Türkiye
Planlama Eğitimi

ÜYELİKLER :

İstanbul Şehir Plancıları Odası
Tasarım Yayın Grubu www.tasarimgroup.com

HOBBİLER :

Yüzme, Okuma, Tiyatro, Sinema.